

L'Observatori de la Competitivitat Empresarial

2 0 0 8

CONSELL
COMARCAL
DEL
MARESME

L'Observatori de la Competitivitat Empresarial
Any 2008

Informe elaborat per Joan Ripoll i Alcón
Amb la col·laboració de Josep M. Raya

Editat pel Consell Comarcal del Maresme

Índex

RESUM EXECUTIU	2
CONJUNTURA INTERNACIONAL	11
Conjuntura econòmica mundial	11
La gran crisi del segle XXI: d'una financera local a una crisi econòmica global —	12
Estats Units, la crisi continua	13
Japó, recessió i deflació	13
Economies emergents, alentiment de l'activitat	14
Europa, empitjorament progressiu de la conjuntura econòmica	15
Economia espanyola: ajust profund del mercat immobiliari i desacceleració de l'activitat productiva	17
CONJUNTURA I PERSPECTIVES DE L'ECONOMIA DE CATALUNYA DURANT L'ANY 2008	18
Estroncament del canvi en el patró de creixement	18
El menor dinamisme de la demanada agregada	23
Inflació	25
Ocupació i atur	28
Economia del Maresme	29
RESULTATS DE L'ENQUESTA DE L'OBSERVATORI DEL DE L'ANY 2008	35
Introducció	35
Caracterització de la mostra d'empreses	35
Factors de competitivitat i posicionament de mercat	40
Anàlisi de l'evolució de les perspectives empresarials de la comarca	53
Valoració de la competència territorial	58
ÍNDEX DE QUADRES I FIGURES	62

Resum executiu

L'Observatori de la Competitivitat Empresarial és una iniciativa del Consell Comarcal del Maresme (CCM) i de l'Escola Universitària del Maresme (EUM) nascuda ara fa quatre anys amb la voluntat decidida de consolidar-se com l'instrument d'anàlisi econòmica de la comarca. Aquest projecte s'emmarca dins del "Pacte Territorial per l'Ocupació del Maresme" un instrument que determina el compromís ferm tant del CCM com de les administracions locals i els diferents agents socioeconòmics, per definir les línies estratègiques i d'actuació en l'àmbit de la promoció econòmica i el desenvolupament local.

L'objectiu de l'estudi és valorar periòdicament el nivell de competència de la indústria i els serveis del Maresme, tot analitzant la conjuntura i les perspectives econòmiques de la comarca, a partir d'un panell d'empreses que per la seva dimensió i característiques són una mostra molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica d'aquest territori.

Aquest sisè número de l'Observatori s'estructura en tres apartats. A la primera secció s'apunta l'evolució de la conjuntura econòmica internacional. La segona part descriu els trets més rellevants de la economia de Catalunya durant l'any 2008. Finalment, el tercer apartat presenta l'anàlisi dels resultats de l'enquesta de l'Observatori corresponent a 2008.

Les principals conclusions de l'Informe que ara presentem agrupades en quatre àrees: Conjuntura de l'economia catalana, Competitivitat i posicionament en el mercat, Perspectives empresarials al Maresme i Valoració de la competència comarcal, mostren l'evolució de la competitivitat i de les expectatives de les empreses del Maresme entre l'any 2007 i 2008.

Conjuntura de l'Economia de Catalunya

L'evolució de l'economia catalana al llarg de l'any 2008 ha estat condicionada per l'agreujament de la crisi financera internacional i el progressiu afebliment de l'economia mundial.

Aquestes pertorbacions externes s'han superposat al procés d'ajust intern que ja s'havia iniciat prèviament conseqüència de la correcció de l'excés d'oferta del mercat immobiliari i de l'elevat nivell d'endeutament del sector privat.

La confluència d'ambdós processos s'ha traduït en un augment sense precedents immediats de la incertesa, un descens vertiginós de la confiança, un notable enduriment de les condicions d'accés al finançament i una erosió considerable de la riquesa del sector privat.

Les forces contractives que han desfermat aquest procés d'ajust han abocat l'economia de Catalunya cap a una intensa recessió, en paral·lel a l'evolució negativa de l'economia mundial. Aquests esdeveniments han escapat, ara com ara, les expectatives de canvi del model de creixement anterior, dipositades en la demanda exterior i l'expansió de la indústria manufacturera.

A Catalunya, el creixement anual mitjà de 2008 ha estat del 0,7% segons dades oficials de l'IDESCAT, el registre més baix des de la crisi de 1993. Les previsions apunten a un empitjorament pel 2009. Aquesta tendència adversa, que ja es va manifestar clarament durant la segona meitat de l'any 2007, ha afectat la totalitat de sectors productius, evidenciant com una crisi inicialment centrada en el sector de la construcció i en els mercats financers s'ha acabat estenent al conjunt de l'economia.

Des del vessant de l'oferta, l'any 2008 s'ha caracteritzat per una caiguda generalitzada de l'activitat en tots els grans sectors productius, especialment els vinculats a la construcció i a la indústria manufacturera. Només el sector serveis sembla que ha aguantat l'embat d'aquesta conjuntura recessiva i és l'únic àmbit amb uns registres positius. Tanmateix, les dades del primer trimestre de 2009 mostren que, fins i tot, l'activitat en aquest sector començava a registrar taxes negatives, alhora que la indústria i la construcció, i en menor mesura l'agricultura, amplificaven els valors negatius de períodes anteriors.

La crisi econòmica en la que es troba immersa l'economia catalana des del segon semestre de 2008 s'explica, des de la perspectiva de la despesa, per la menor demanda interna conseqüència de la disminució del consum privat, la caiguda de la inversió en habitatges residencials per part de les famílies i l'esfondrament de la inversió privada en béns d'equip. Per contra, l'aportació de demanda externa al creixement del PIB ha millorat en un 2%, gràcies a la inflexió del dèficit comercial exterior derivat de la reducció de les importacions, més que no pas a un comportament favorable de les exportacions de béns i serveis.

L'any 2008 ha estat per Catalunya un període de fortes oscil·lacions en el nivell de preus del país. La tendència alcista de la inflació es va perllongar durant la primera meitat de l'any fins assolir el màxim dels darrers catorze anys al mes de juliol de 2008 amb una taxa interanual del 5,1%, per l'escalada dels preus de les primeres matèries, de l'energia i dels béns alimentaris no elaborats.

Però a partir del segon semestre, l'economia catalana s'ha inserit en una dinàmica de desinflació - associada en primera instància a la caiguda dels preus del petroli i dels aliments no elaborats i, posteriorment, l'acusada contracció del consum- que ha acabat situant tant la taxa interanual (1,6%) com el diferencial d'inflació (0%) amb la zona euro en mínims històrics a finals de 2008.

Malgrat que la contracció de l'activitat productiva és similar a d'altres economies avançades, la destrucció d'ocupació a Catalunya avança a un ritme molt superior. De fet, Catalunya és una de les comunitats on es destrueix més llocs de treball, després de Canàries i el País Valencià.

A principis de 2008, l'ajust se centrava en el sector de la construcció (-20,2%). Però durant la segona meitat de l'any, aquesta tònica s'ha estès a la resta de sectors, amb especial incidència a la indústria (-15,9%) i des del primer trimestre de 2009 al sector serveis (-4%).

Alhora, i malgrat la conjuntura de crisi, la població activa ha registrat paradoxalment una expansió inusitada. Aquest augment de la població activa (major oferta de treball) unit a la destrucció d'ocupació (menor demanda de treball per part de les empreses) s'ha traduït en un augment de la desocupació de l'economia catalana molt considerable, de tal manera que la taxa d'atur ha passat del 8,6% de 2007 a l'11,8% de finals de 2008, per escalar fins el 16,2% al primer trimestre de 2009, la taxa més elevada en gairebé dotze anys.

Aquesta evolució tan desfavorable del mercat laboral ha perjudicat especialment els homes joves i amb un nivell de formació limitat, a més de la població immigrada, en un reflex de la situació de les activitats econòmiques relacionades amb la construcció i la indústria.

En el conjunt de l'any 2008, la desocupació s'ha concentrat principalment en els contractes temporals (-26,8%), tot i que des del primer trimestre de 2009 l'ocupació indefinida (-2,6%) també se n'ha ressentit. Aquest extrem ha contribuït a la millora de la taxa de temporalitat que s'ha situat en el 21%, el registre més baix des de 2001.

A nivell sectorial, l'any 2008 l'atur ha afectat tots els sectors productius. Amb tot destaca poderosament la caiguda de la contractació al sector de la construcció (-23,3%), seguit de la indústria (-7,6%) i dels serveis (-1,8%). En el sector industrial, la caiguda de l'activitat i l'augment de l'atur ha estat la norma de 2008 en gairebé totes les activitats, especialment les vinculades al sector de la construcció, les empreses dedicades a la fabricació i venda de béns de consum durable i els sectors industrials més dependents de la demanda externa. Les úniques excepcions a aquesta tònica general han estat les branques de la indústria alimentària (un sector amb un comportament menys dependent del cicle), la fabricació de material ferroviari i aeronàutic, a més de la indústria química, la farmàcia i la fabricació de fibres. En aquests sub-sectors s'ha registrat un creixement positiu en la contractació laboral.

Quant als serveis, la contracció de l'activitat ha arribat més tard que a la resta de sectors econòmics i la destrucció d'ocupació ha estat lleugerament inferior a la mitjana. Només en els serveis de no mercat - vinculats a la prestació serveis públics com la sanitat, l'Administració Pública, els serveis socials o l'ensenyament- s'ha seguit creant ocupació a un ritme notable. Altres activitats com el transport aeri, així com algunes branques d'alt contingut en coneixement, com la recerca i el desenvolupament, a més de les consultories informàtiques també s'han erigit en els pocs reductes capaços de crear ocupació.

Factors de competitivitat i posicionament de mercat

L'estructura econòmica del Maresme es basa en tres eixos fonamentals: el sector industrial, que malgrat la seva retrocessió, continua tenint una presència molt important en el teixit productiu de la comarca; el sector serveis on predominen les activitats relacionades amb el turisme; i l'agricultura, la més intensiva de Catalunya.

L'anàlisi de la qualificació dels treballadors i la seva distribució per funcions i sectors d'activitat proporciona una lleugera millora en el nivell de qualificació dels treballadors respecte la registrada a l'enquesta de 2007. La proporció de tècnics qualificats ha augmentat en un 5,5%, passant del 45,2% de 2007 al 47,8% de 2008 del total de treballadors ocupats. Aquesta millora en la proporció del treball qualificat

demostra la importància que les companyies confereixen a aquesta variable com a factor diferencial en la seva estratègia competitiva, però també revela que la reducció de l'ocupació entre les empreses consultades durant 2008 s'ha realitzat a costa del llocs de treball que ocupaven persones amb una menor qualificació.

A nivell desagregat, les empreses del sector serveis, per la seva pròpia naturalesa, presenten una elevada proporció de mà d'obra relativament poc qualificada. En el sector industrial, el grau de qualificació dels seus treballadors continua sent molt baix, un extrem que revela de manera implícita un problema de productivitat reduïda o d'especialització en activitats de demanda mitjana-baixa i contingut tecnològic limitat. Al sector primari resulta molt destacable, l'augment de la importància relativa del personal qualificat. Aquesta dinàmica recull una tendència de fons observada en les entrevistes realitzades i que palesa els esforços realitzats en aquest àmbit per modernitzar el sector, tot introduint noves tècniques, maquinària i cultius que finalment s'estan traduint en millores sistemàtiques de la productivitat.

Aproximadament el 35% dels treballadors ha rebut formació universitària, quasi un 40% tenen algun tipus de formació tècnica o posseeixen un cicle formatiu de grau superior i un 14,5% han estat formats en Tecnologies de la Informació i Comunicació (TICs). A més, el 8% ha rebut formació a l'Escola Universitària del Maresme (EUM) o a l'Escola Universitària Politècnica de Mataró (EUPMt)¹. Aquest extrem és especialment remarcable, més si tenim en compte que, malgrat les ampliacions successives de la dimensió de la mostra considerada en cada nou informe, la proporció de treballadors formats als centres universitaris del Maresme és força estable. Des d'aquesta perspectiva l'arrelament de l'EUM i de l'EUPMt al teixit econòmic de la comarca resulta evident al llarg de la sèrie històrica de l'Observatori de la Competitivitat (període 2005-2008).

Entre 2007 i 2008 la formació universitària del personal de les empreses consultades s'ha incrementat en un 4,6% mentre que la formació tècnica ha augmentat en un 6%. En canvi, la formació en TICs confirma la tendència que ja s'indicava a l'Informe de 2007 i disminueix un 2%.

Més del 95% de les empreses consultades afirma tenir programes de formació continuada i de reciclatge dins l'empresa, un registre similar al de 2007. Aquesta formació s'ha desenvolupat, bàsicament, a través de mètodes presencials, destacant la modalitat "a mida de l'empresa" o in-company training (quasi un 44,3%), tot i que ha guanyat terreny la formació homologada presencial fora de l'empresa (32% del total, un 9,3% més que l'any anterior). També s'observa que la formació virtual encara no està massa arrelada entre les empreses de la mostra (4,7%) i la seva significació l'any 2008 es redueix lleugerament respecte 2007.

Les diferències en termes d'ocupació per gèneres són més marcades quant major és la responsabilitat desenvolupada al lloc de treball. Així, l'any 2008 el 82,5% dels càrrecs directius estava ocupat per homes mentre que només el 17,5% eren dones. Les distàncies, tot i ser importants, no resulten tan notables quan ens referim als tècnics qualificats (61,9% d'homes contra un 37,6% de dones); i encara s'escurcen més en relació als treballadors no qualificats (un 49,3% d'homes per un 36,6% de dones).

¹Si bé és cert que la importància relativa dels treballadors formats a les Escoles universitàries del Maresme és reduïda dins la mostra, també ho és que aquelles empreses que es nodreixen d'estudiants d'aquestes universitats ho fan gairebé en exclusiva.

Amb tot, el tret més destacat de l'evolució de l'ocupació per gèneres durant el 2007 ha estat l'augment de la taxa d'ocupació femenina, amb independència del nivell de formació, reflectint la major participació de la dona al mercat laboral. De la mateixa manera, també s'observa un notable i esperançador increment en el nivell de qualificació de les dones. Aquesta evolució aparentment resulta contradictòria amb l'augment de la proporció de dones ocupades amb baixa qualificació. Tanmateix, aquesta paradoxa s'explica perquè la caiguda de l'activitat productiva ha estat molt remarcable a la indústria manufacturera i a la construcció. Aquesta circumstància ha introduït un biaix en la destrucció de llocs de treball que ha perjudicat especialment els homes i la població immigrada. D'aquí la disminució tan marcada de l'ocupació masculina sense formació i l'augment paral·lel de la importància relativa del nombre de dones ocupades no qualificades.

Els esforços tecnològics de les empreses s'han concentrat en la implantació de sistemes de gestió i sistemes d'informació. Destaca l'augment de protagonisme dels instruments de videoconferència, l'increment dels serveis de comerç electrònic, l'expansió dels sistemes de gestió integrada (ERPs) o les eines d'explotació de la informació.

Tot i que les vendes electròniques són encara per a la majoria de companyies un percentatge molt escadusser, el seu increment il·lustra la creixent importància d'aquest canal. Aquesta evolució s'explica per dos motius. D'una banda, la caiguda generalitzada de la demanda ha esperonat les empreses a potenciar totes les fórmules de venda al seu abast per tal de pal·liar la davallada dels seus ingressos. Per altra banda, la necessitat d'abaratir costos i ser més competitius ha mogut a força de les empreses enquestades a explotar decididament els avantatges de comprar de productes i serveis via Internet (principalment béns intermedis).

El nombre d'empreses que han innovat els seus productes o serveis s'ha incrementat lleugerament en passar del 82% de 2007 al 83%, una dinàmica que obeeix a l'evolució a la baixa de les expectatives empresarials de la segona meitat de l'any.

En aquest context de dificultats i perspectives incertes es fa més necessari que mai saber gestionar els processos d'ajust que imposa el canvi abrupte del cicle econòmic. En aquest context, adquireixen singular importància la gestió activa de la innovació, l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius mitjançant la simulació de processos, el TPM i la fabricació flexible o lean manufacturing, així com els aspectes relacionats amb el desenvolupament de nous projectes com la gestió activa dels actius de propietat intel·lectual o el nombre d'empreses que compten amb un responsable d'innovació empresarial.

L'aposta decidida per la innovació de les empreses de l'Observatori explica l'augment en gairebé 14 punts percentuals de la quantitat d'empreses que tenen convenis de cooperació amb centres d'investigació no universitaris (del 46% de 2007 al 61% de 2008) així com, en menor mesura, però també del nombre de companyies que mantenen algun tipus de cooperació amb centres d'investigació universitaris (44% per 2008 enfront del 40% de 2007).

La principal estratègia de les empreses de l'Observatori es basa en una aposta decidida per la diferenciació del producte i/o servei i la qualitat del producte i/o servei que presten.

Tanmateix, l'aspecte més interessant en aquest àmbit que revelen els resultats de l'enquesta de 2008 és l'emergència amb força de la competència via costos, que experimenta un increment molt significatiu. La dràstica caiguda de la facturació, que han experimentat les empreses enquestades durant la segona meitat de l'any 2008, ha desfermat, en la majoria de mercats, una competència ferotge entre empreses en termes de preus, forçant la reducció de costos i marges, en un intent desesperat per frenar la caiguda de les vendes i estimular el consum i la inversió.

A més, l'actual conjuntura recessiva imposa, a curt termini, la necessitat de dotar-se de la necessària capacitat de reacció, per superar amb èxit les dificultats que plantegen els períodes de menor activitat, per això els resultats de l'enquesta erigeixen també la flexibilitat de resposta (12,4%) com una de les estratègies competitives rellevants de les empreses de l'Observatori.

En qualsevol dels casos, l'augment de la importància relativa de l'estratègia competitiva basada en els costos ha anat en detriment de les altres opcions basades en la qualitat o la diferenciació de producte, l'especialització de producte o servei, la diferenciació de marca o la diferenciació tecnològica.

El grau d'internacionalització de les distintes companyies, que ja s'apuntava en l'Informe de 2007, s'ha anat ampliant durant l'any 2008 com així ho testimonia l'augment de la presència de les empreses en els mercats internacionals, fins al punt que més del 65% de les companyies venen a més de 6 països. En particular, més del 71% de les empreses consultades obtenen un 30% dels seus ingressos amb la venda dels seus productes o serveis als mercats exteriors, especialment als Estats Units, Mèxic i països del Nord-Àfrica. A nivell europeu és especialment remarcable la presència als mercats de França, Alemanya i el Regne Unit i, en menor mesura, Portugal.

Aquesta característica que en condicions normals resultaria una fortalesa, en la conjuntura recessiva actual esdevé, paradoxalment, per algunes companyies un element de preocupació addicional que afecta negativament la seva facturació, doncs a la davallada de la demanda interna cal afegir-hi la pèrdua d'ingressos derivada de la disminució de les exportacions.

Els resultats de l'Indicador Sintètic de Competitivitat del Maresme (ISCM) de 2008 revelen una millora molt significativa de la competitivitat de les empreses del Maresme que formen part de la mostra de l'Observatori. En aquest sentit l'ISCM ha passat d'un valor 16,91 al 2007 a un valor 18,66 al 2008. Aquesta variació suposa que la competitivitat de les empreses del Maresme, mesurades a través d'aquest Índex Sintètic, ha augmentat en un 10,32%, el major increment de la història recent d'aquest indicador. En termes acumulats, la millora de la competitivitat acumulada en el període 2005-08 és del 13,43%.

Aquests resultats, que són estadísticament significatius, reflecteixen els esforços de les empreses per millorar la seva eficiència i competitivitat. En aquest sentit, per bé que els valors de l'ISCM continuen movent-se en la zona mitjana del rang de valoració, la novetat de 2008 és que per primera vegada les empreses de la mostra se situen molt a prop del límit inferior de la zona alta del rang de valoració.

Aquesta evolució resulta encara més meritòria si tenim en compte l'impacte de la crisi de finals de 2008 sobre l'activitat productiva i comercial de les empreses del Maresme. De fet podem afirmar que, en alguns casos, aquest context de dificultats i perspectives incertes ha estat un estímul addicional per endegar o enfortir estratègies adreçades a gestionar amb èxit els processos d'ajust que imposa el canvi de cicle econòmic.

Amb caràcter general, la formació dels treballadors, però sobretot la gestió del coneixement, així com aspectes relacionats amb la recerca, el desenvolupament i la innovació guanyen pes a l'hora d'explicar aquesta evolució tan positiva de la competitivitat de les empreses del Maresme.

Perspectives empresarials al Maresme

El deteriorament de la conjuntura econòmica i l'augment del pessimisme d'empreses i consumidors en el conjunt de Catalunya durant la segona meitat de 2008, també ha tingut els seus efectes sobre l'activitat de les empreses del Maresme, uns efectes que finalment s'han revelat com a especialment negatius, atesa la importància del sector industrial i de la construcció en l'estructura econòmica de la comarca.

Aquesta evolució ha precipitat un canvi radical en la tendència de les perspectives empresarials de la comarca del Maresme, descrita a partir de les dades de la sèrie històrica de l'Observatori de la Competitivitat Empresarial, recopilades entre el primer semestre de 2005 i l'any 2008. Aquesta inversió de la tendència inicialment es preveia gradual i suau, sense estridències. Tanmateix, els curs dels esdeveniments del segon semestre 2008, això és la transformació de la crisi financera en una crisi de confiança i la translació dels seus efectes a l'economia real, han acabat precipitant un canvi ràpid, sobtat i abrupte de les expectatives de futur de l'economia del Maresme, un extrem que mostra l'excepcionalitat del context actual.

Així, durant l'any 2008 el percentatge d'empreses que consideren que el seu negoci travessa un període de crisi escala fins al 56,2%, el registre més alt de tota la sèrie històrica, un 650% major que el valor de 2007. De la mateixa manera, el nombre d'empreses que consideren que el seu negoci viu una fase d'estancament s'eleva fins al 43,8%, inferior al valor de 2007. Aquestes dades confirmen no només l'augment del pessimisme entre el teixit empresarial del Maresme, sinó que suposen una clara evidència de l'esfondrament de la confiança, que il·lustra amb contundència la magnitud del canvi sobtat en el clima industrial. De fet, aquestes dades constitueixen un indicador implícit de la severitat de la recessió econòmica que afecta a la comarca.

En aquest context de moderació del creixement econòmic característic de l'any 2008, la inversió física de les empreses de l'Observatori ha caigut significativament, especialment durant la segona part de l'any, a mesura que s'anava deteriorant la confiança empresarial i l'activitat productiva es reduïa, per l'efecte de la crisi immobiliària i les restriccions creditícies imposades per les turbulències financeres internacionals. Per això, en conjunt la proporció d'empreses que manifesten una ferma voluntat d'ampliar la seva activitat dins o fora de la comarca en els propers cinc anys s'ha reduït. El canvi més ostensible procedeix del nombre d'empreses que projectaven ampliar el seu negoci dins de la comarca: la proporció passa del 50,7% de finals de 2007 al 18% de finals de 2008, la qual cosa suposa una davallada del 65% en un any.

Aquestes diferències en la voluntat empresarial d'ampliar la seva activitat comercial o industrial dins i fora de la comarca s'expliquen, principalment, per la pròpia naturalesa de les empreses que conformen la mostra de l'Observatori. Així, les empreses de dimensió petita o mitjana, molt dependents del crèdit bancari, són les que estan tenint més dificultats per finançar la seva activitat comercial i inversora i superar les restriccions creditícies que imposa la manca de liquiditat als mercats monetaris, malgrat els esforços dels Banc Central Europeu i dels bancs centrals nacionals. Per contra, les empreses de dimensió gran, per la seva pròpia naturalesa tenen una major capacitat econòmico-financera per superar les actuals dificultats creditícies, doncs les fonts de finançament amb les que compten estan més diversificades a priori i, per tant estan menys supeditades a la solvència dels intermediaris financers o a la liquiditat del mercat bancari.

Finalment, el canvi d'expectatives observat durant la segona meitat de 2008 també ha incidit negativament en la percepció de les empreses entrevistades en relació a la conjuntura dels municipis on estan instal·lades, sobre la situació econòmica de la comarca del Maresme i la seva influència sobre l'activitat empresarial o sectorial. Així, la proporció d'empreses que consideren que l'actual conjuntura municipal o comarcal pot ser caracteritzada d'estancament o de crisi ha augmentat fins a pràcticament el 99% l'any 2008. Aquest canvi tan sobtat i sever genera moltes incerteses sobre l'evolució de l'activitat industrial i comercial de les empreses enquestades en el futur immediat. A més, aquesta inquietud es fa extensiva també als sectors on operen les empreses de l'Observatori, més quan el seu àmbit d'operacions és internacional i la naturalesa de la crisi està incidint també en els mercats de les economies més avançades a nivell global.

Valoració de la competència municipal i comarcal

Les valoracions de la competència territorial per part de les empreses han disminuït entre 2007 i 2008. En general, el context recessiu en què s'enquadra la comarca des de la segona meitat de 2008 constitueix un factor determinant a l'hora d'explicar aquesta evolució a la baixa. Per això, a l'hora de ponderar les bondats o els defectes de la localització, les empreses de l'Observatori penalitzen la possibilitat de comptar amb unes bones infraestructures de comunicació, l'accés a unes condicions de finançament avantatjoses i la presència d'inversors. De fet s'observa com, en un escenari de expectatives negatives, d'alentiment de l'activitat productiva i incertesa creixents, destaquen l'augment de la sensibilitat que adquireixen factors estratègics com la proximitat als proveïdors, la facilitat en l'accés a noves tecnologies, la presència de treballadors qualificats, la flexibilitat laboral, la disponibilitat d'un horari comercial ampli i l'existència de subvencions institucionals. Alhora, aquesta redistribució de sensibilitats ha provocat que aspectes que en anteriors informes constituïen els principals inconvenients de la localització a la comarca del Maresme com els "mercats amb pirateria" però sobretot el "bon preu del sòl" hagin deixat de ser-ho d'una manera tan destacada.

Quant al grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit de l'empresa, es constata que durant l'any 2008, les empreses de l'Observatori han intensificat l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, tot reforçant la tendència iniciada a finals de 2005. Així ho testimonia el fet que quasi el 84% de les empreses enquestades declari que la implantació d'aquests avenços és superior o igual a la mitjana del sector. Tanmateix, el canvi de conjuntura ha frenat també el ritme inversor en aquest àmbit i, per això, l'augment registrat el 2008 no és molt significatiu i les xifres no difereixen en excés dels resultats de 2007.

Aquests resultats han tornat a anar acompanyats d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre el grau d'implantació de noves tecnologies de la comunicació i de la informació a nivell municipal i comarcal. En aquest sentit, la valoració dels municipis sobre aquest aspecte per part de les empreses ha passat del 70% de 2007 al 76,4% de 2008, mentre que al conjunt de la comarca del Maresme aquesta valoració ha seguit augmentant progressivament al llarg de tota la sèrie històrica de l'Observatori fins a situar-se en el 74,2% a finals de 2008.

Anàlogament, les empreses de l'Observatori han experimentat l'any 2007 un augment significatiu dels seus esforços per dur a terme una activitat industrial respectuosa amb el medi ambient. Aquests avenços substancials s'han traduït en una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre la valoració del medi ambient a nivell municipal i comarcal. Així, durant l'any 2008, el 77,5% de les empreses declara que els estàndards ambientals del municipi on es localitza la seva activitat és superior o igual a la mitjana dels municipis catalans, una xifra 10 punts major al valor de 2007. El percentatge d'empreses de l'Observatori que considera que els estàndards ambientals del Maresme és superior o igual a la mitjana de les comarques catalanes ha estat quasi del 71,9%, una xifra inferior a la ponderació municipal però lleugerament superior a la mitjana del 69% de l'any 2007.

Conjuntura internacional

CONJUNTURA ECONÒMICA MUNDIAL

El 2008 ha estat l'any en què les tensions als mercats financers internacionals s'han anat agreujant fins a transformar-se en una crisi financera d'abast global, que ha provocat la pèrdua generalitzada de confiança i una recessió econòmica mundial sense precedents.

Quadre 1. Perspectives de creixement mundial

Variació percentual respecte l'any anterior	2005	2006	2007	2008	2000 Previsió
Països OCDE	2,6	3,1	2,7	2,3	-3,8
Estats Units	2,9	2,8	2,0	1,1	-2,8
Japó	1,9	2,0	2,4	-0,6	-6,2
Unió Europea (UE-27)	2,2	3,4	3,1	1,1	-4,0
Regne Unit	1,8	2,9	3,1	1,6	-4,1
Unió Europea (zona euro)	1,7	2,9	2,7	0,9	-4,2
Alemanya	0,8	3,0	2,5	1,3	-5,6
França	1,9	2,4	2,1	0,7	-3,0
Itàlia	0,7	2,0	1,6	-1,0	-4,4
Espanya	3,6	3,9	3,7	1,2	-3,0
Amèrica Llatina i Carib	4,7	5,7	5,7	4,2	-1,5
Mèxic	3,2	5,1	3,3	1,3	-3,7
Brasil	3,2	4,0	5,7	5,1	-1,3
Argentina	9,2	8,5	8,7	7,0	-1,5
Economies emergents de l'Est d'Àsia	9,0	9,6	9,7	8,2	6,8
Xina	10,4	11,6	13,0	9,0	6,5
Índia	9,2	9,8	9,3	7,3	4,5
Àfrica	5,8	6,1	6,2	5,2	2,0
Economia Mundial	4,5	5,1	5,2	3,2	-1,3

Font: Elaboració pròpia a partir de OCDE i World Economic Outlook del FMI (Abril 2009)

Així segons dades de l'FMI, la producció mundial de l'any 2008 va créixer un 3,2%, dos punts menys que en 2007. Malgrat el creixement econòmic positiu, aquesta taxa és la més baixa des de 2002, i revela la delicada situació de moltes economies avançades, en recessió o pròximes a la recessió. Quant a les economies emergents, la seva activitat productiva, molt dependent de les exportacions, també han mostrat un alentiment molt significatiu, conseqüència de l'afebliment del comerç internacional, passant d'unes taxes de creixement del PIB en termes real del 8,3% a finals de 2007 al 6,1% de 2008. A més, les perspectives de creixement del FMI per l'any 2009 no resulten gaire esperançadores, doncs situen la caiguda de la producció mundial en un interval d'entre un -1,0% a un -0,5%, el pitjor resultat en 60

anys. El conjunt d'economies avançades són les que es veuen més afectades per aquest pronòstic i la previsió indica que el PIB real es contregui entre un -3,5% i un -3,0%. Les economies emergents per bé que continuaran amb registres positius d'entre l'1,5% i el 2,5%, les seves taxes de creixement econòmic estaran molt lluny dels resultats obtinguts els anys precedents.

LA GRAN CRISI DEL SEGLE XXI: D'UNA CRISI FINANCERA LOCAL A UNA CRISI ECONÒMICA GLOBAL

Des de l'explosió de la crisi subprime l'estiu de 2007, les tensions dels mercats financers s'han anat accentuant per entrar en una nova fase al setembre de 2008, quan els gravíssims problemes de la banca d'inversió nord-americana i d'altres gran entitats financeres europees van provocar l'enfonsament dels índex borsaris de les principals places financeres, transformant la crisi financera inicial en una crisi de confiança i de liquiditat que va tendir a agreujar la restricció creditícia (credit crunch) global. De fet, la manca de regulació i supervisió sobre alguns actius financers que van resultar elevadament "tòxics", juntament amb la mala gestió dels riscos en moltes entitats van contribuir a propagar la crisi financera a nivell internacional, fins al punt que una crisi financera local va acabar esdevenint la crisi financera més severa des de la Gran Depressió. En aquestes condicions, les autoritats econòmiques van haver d'intervenir massivament als mercats. Així, els governs van dur a terme accions adreçades a ampliar les garanties dels dipòsits bancaris, alhora que procedien a rescatar les entitats financeres més afectades comprant "actius tòxics", ja fos assumint el paper de "prestamistes d'última instància" ja fos endegant operacions pròximes a les nacionalitzacions. Paral·lelament, els principals bancs centrals del països industrialitzats han estat injectant massivament liquiditat als mercats monetaris, reforçant la seva actuació amb reduccions molt pronunciades dels tipus d'interès oficials fins a valors pròxims al 0%. Malgrat aquestes mesures extraordinàries, durant el segon semestre de 2008, les dificultats per restablir la normalitat al sector financer, la continuada volatilitat borsària, la desconfiança dels consumidors i la davallada del comerç internacional -la més intensa des de 1945- han acabat malmetent l'economia real i causant una recessió d'abast mundial. L'extensió de la crisi financera als mercats de béns i serveis ha tingut un impacte molt negatiu sobre el consum i la inversió privats, tot provocant una davallada molt significativa de la demanda mundial d'energia, primeres matèries i aliments, sobretot a partir del darrer trimestre de 2008. Aquesta evolució ha esvaït les tensions inflacionistes de 2007 i de la primera meitat de 2008, descartant definitivament la possibilitat d'estanflació. Tanmateix, la disminució de la inflació, la recessió econòmica i la inestabilitat financera han destapat un nou fantasma: la deflació, a l'estil de la crisi de 1929 o la crisi japonesa de finals dels '90, un extrem que planteja dilemes de difícil resolució per a la gestió de la política econòmica, doncs a més d'aprofundir i allargar la recessió de l'activitat productiva a les economies avançades, està generant dificultats per cobrir les necessitats de finançament exterior que imposen els dèficits per compte corrent de la balança de pagaments, i aquesta circumstància pot precipitar una onada creixent de proteccionisme comercial i financer destinada a preservar els mercats nacionals i la demanda interna de la competència exterior.

El pronòstic de l'FMI pel 2010 preveu una recuperació molt gradual de l'economia mundial, sobretot a partir de la segona meitat de l'any vinent basada en l'activitat de les economies emergents i sempre supeditada a tres factors: a) la relativa estabilitat dels preus del petroli i de les primeres matèries, b) el restabliment de la liquiditat als mercats financers i c) l'efectivitat de les mesures governamentals adoptades per combatre la crisi econòmica i financera.

ESTATS UNITS, LA CRISI CONTINUA

En el conjunt de 2008, la taxa de creixement mitjana anual de l'economia del Estats Units ha estat de l'1,1%, la més reduïda des de 2001. L'ajust del sector immobiliari, més profund i perllongat del que es podia preveure a priori, va intensificar el cercle viciós en què s'havia inserit l'economia del país a finals del 2007 caracteritzat per la caiguda dels preus de l'habitatge, la disminució de la qualitat dels actius financers i la contracció de l'activitat econòmica. Per altra banda, la confiança dels consumidors i, per extensió, el consum privat es van anar deteriorant a mesura que es reduïa la seva riquesa i el mercat de treball es debilitava. D'aquesta manera, durant el primer semestre de 2008 els símptomes de desacceleració de l'activitat econòmica van començar a fer-se més evidents. Amb tot, l'impacte de les primeres mesures de política fiscal expansiva i l'evolució favorable de la demanda externa van contribuir a relativitzar els efectes recessius que imposava la conjuntura. Tanmateix, durant la segona meitat de 2008, la producció va començar a disminuir, a mesura que s'agreujava la situació tants als mercats financers com als mercats de béns i serveis. Així, en termes reals, el PIB del quart trimestre de 2008 va disminuir un -6,3% (en taxa anualitzada), una tendència que s'ha mantingut en el primer trimestre de 2009 (-6,1% anualitzat). Fruit d'aquesta dinàmica, l'ocupació va registrar una ràpida contracció durant la segona meitat de l'any, un extrem que va traduir-se en un augment de la taxa d'atur fins al 5,1% a finals de 2008. Des de la perspectiva de la demanda, és destacable la caiguda de la inversió residencial i empresarial, així com de la despesa de les famílies en béns de consum, un reflex tant de la intensificació del clima d'incertesa i desconfiança com de la caiguda de la renda disponible associada a la major desocupació. Fins al tercer trimestre de 2008, la demanda externa va contrarestar la caiguda de la demanda interna, afavorida per la depreciació del dòlar respecte les principals divises internacionals. Però a finals d'any, les exportacions es van veure arrossegades per la severa contracció del comerç internacional. Amb tot, el dèficit comercial es va reduir fins al 4,8% del PIB en 2008, mentre que el dèficit per compte corrent va situar-se en el 4,7%, sis dècimes menys que al 2007. Finalment, l'evolució dels preus dels béns de consum va tenir un comportament diferenciat durant tot 2008. Així, la inflació va augmentar gradualment fins al mes de juliol i situar-se en el 5,6%, seguint l'estela alcista dels preus de l'energia i dels aliments. A partir d'aleshores, la inflació va començar a reduir-se ostensiblement, arran de la caiguda dels preus de les primeres matèries i de l'energia. Malgrat aquesta dinàmica, la inflació subjacent es va mantenir relativament estable en valors positius entorn al 2%-2,5% interanual.

JAPÓ, RECESSIÓ I DEFLACIÓ

L'economia japonesa va registrar una caiguda de l'activitat productiva del 0,6% durant 2008, un registre notablement inferior al 2,4% de 2007 i que revela clarament la intensa caiguda de la inversió privada, l'atonía del consum privat i la creixent debilitat de la demanda externa. Des de la perspectiva de l'oferta, el decreixement de la producció és un reflex de la pèrdua de dinamisme de l'activitat industrial en els últims mesos de l'any 2008. De fet, la producció industrial va començar a registrar taxes de variació negatives ja en el segon trimestre de 2008. En el quart trimestre de 2008, l'activitat va caure en un 12,1% (anualitzada), la disminució més acusada entre les economies avançades. De fet, els índexs de confiança empresarial que recull l'enquesta Tankan del darrer semestre de 2008 fan preveure una nova reducció de la producció industrial que es perllongarà durant tot l'any 2009. Paral·lelament, el ritme de creació d'ocupació al mercat de treball va alentir-se i la taxa d'atur va tendir a augmentar lleugerament. Per altra banda, el deteriorament progressiu de les condicions financeres va ser especialment notable

a la segona meitat de 2008, a causa de l'esfondrament de les borses, la forta apreciació del ien i les restriccions creditícies. Aquesta dinàmica va desencadenar una pèrdua de confiança i un major pessimisme entre inversors, empreses i consumidors que va incidir molt negativament en la demanda interna. Alhora, la precipitada desacceleració del sector exportador va provocar la reducció del superàvit per compte corrent fins al 3,2% del PIB, 1,6 punts percentuals menys que el 2007. La inflació va evolucionar seguint el compàs de l'evolució del preu de les primeres matèries i dels aliments. Al mes de juliol de 2008, el creixement dels preus va assolir el 2,3% (màxim interanual), per a partir d'aleshores anar disminuint fins al -0,3% al mes de març de 2009 per la contracció de la demanda interna. El deflactor del PIB i l'IPC subjacent també han seguit aquesta tendència i revelaven certes tensions deflacionistes.

ECONOMIES EMERGENTS, ALENTIMENT DE L'ACTIVITAT

Els països emergents van ser, un any més, els factòtums del creixement econòmic mundial. Així ho testimonia l'increment real de la seva producció del 6,1% per 2008. En particular, segons dades de l'FMI, el PIB real a Xina va créixer un 9%, contribuint en un 1 punt percentual a l'expansió de la producció mundial, mentre que la resta d'economies emergents asiàtiques van aportar més de 6 dècimes i 4 més els països d'Amèrica Llatina.

En el conjunt dels països emergents d'Àsia, el creixement va passar del 10,6% de 2007 al 7,7% de l'any 2008. Malgrat aquesta tendència a la baixa, destaca la relativa fortalesa de Xina i de l'Índia, sobre la resta d'economies de la regió. A Xina, el creixement anual del PIB real fou del 9% l'any 2008, 4 punts inferior al registre de 2007. Aquest alentiment del ritme de producció s'explica per la menor contribució de la demanda externa conseqüència de la davallada del comerç internacional. Malgrat aquesta circumstància, el superàvit per compte corrent va augmentar fins el 9,8% del PIB, reflectint una caiguda de les importacions superior a la moderació de les exportacions. A la resta d'economies asiàtiques, la producció nacional va créixer en termes mitjans un 4,8% en 2008, sensiblement menor al 7,2% de 2007. La desacceleració de l'activitat productiva ha estat especialment intensa a Corea del Sud, però també a les economies més obertes i petites de la regió, força dependents de l'evolució del comerç internacional. Tanmateix, la menor demanda externa s'ha vist reforçada per la contracció de la demanda interna -especialment, la inversió i el consum privat-, en un context de debilitat de l'ocupació, col·lapse de la confiança de consumidors i empreses i condicions financeres molt restrictives.

Quant a Amèrica Llatina, el PIB en termes reals va créixer un 4,2% l'any 2008, una taxa 1,5 punts menor a la de 2007. Malgrat el dinamisme exhibit en els tres primers trimestres de 2008, a finals d'any l'activitat productiva es va desaccelerar intensament, fins a l'extrem que algunes economies de la regió van situar-se al límit de la recessió. Aquesta trajectòria tan desigual al llarg de l'any s'explica, en bona part, a partir de l'evolució del preu de les primeres matèries. Així, l'escalada dels preus de l'energia i dels aliments fins l'estiu de 2008 va esperonar el creixement econòmic en molts països de la zona. Però quan aquesta tendència alcista va començar a revertir, a partir del mes de setembre, a resultes de la restricció creditícia internacional i de la menor demanda mundial, el creixement econòmic se'n va ressentir ostensiblement. En aquest context, la fortalesa que van mostrar en primera instància les importacions unida a la caiguda posterior dels preus de les exportacions van transformar sobtadament el saldo i signe del compte corrent de la balança de pagaments, des del superàvit dels darrers anys al lleuger dèficit (-0,3% del PIB) a finals de 2008. Per altra banda, la inflació mitjana de la regió es va moure a l'alça fins

al mes d'octubre de 2008, assolint un valor màxim del 8,9%. A partir d'aleshores, la menor pressió de la demanda i les mesures de política monetària restrictiva van aconseguir invertir la tendència, i, el ritme de creixement de preus va començar a davallar paulatinament.

EUROPA, EMPITJORAMENT PROGRESSIU DE LA CONJUNTURA ECONÒMICA

L'evolució de l'economia de la Unió Europea l'any 2008 ha continuat estant condicionada pel context d'inestabilitat financera internacional. L'empitjorament progressiu de les condicions financeres i el considerable afebliment de l'economia mundial, en un clima d'incertesa i desconfiança creixents han provocat una situació de recessió econòmica exacerbada a finals d'any, arran de la intensificació de la crisi financera global.

L'impacte d'aquest xocs sembla que ha precipitat el final d'una etapa expansiva a la zona euro, una etapa que a més de breu es revela com a incompleta, doncs la reactivació incipient de la demanda externa i el posterior dinamisme mostrat durant 2007 per la inversió i l'ocupació, no han pogut culminar finalment amb la recuperació decidida del consum privat. En aquestes condicions, el PIB de la zona euro va anar-se reduint al llarg de 2008, una tendència recessiva que es va intensificar a finals de l'any i que s'ha mantingut en la primera part de 2009. Així, la producció va registrar taxes de variació negatives des del segon trimestre i va tancar l'exercici amb una caiguda intertrimestral del -1,6%, una xifra desconeguda des dels anys '70. El creixement anual mitjà dels països de la zona euro fou del 0,7%, quasi 2 punts percentuals inferior a 2007. A nivell desagregat, tot els països de la zona euro han experimentat un retrocés significatiu de la seva activitat, per bé que hi ha evidents diferències tant en la magnitud del descens com en la seva composició. Així, les majors caigudes del PIB real s'han produït a Alemanya -conseqüència fonamentalment de l'evolució del saldo exterior net- i a Itàlia -per la disminució de la demanda interna-. Paradoxalment, la producció se n'ha ressentit menys a països com Espanya i Irlanda, on les caigudes de la demanda interna i de l'ocupació han estat més intenses que a Alemanya o Itàlia, perquè el fort ajust de les importacions i el seu impacte positiu sobre la demanda externa neta ha possibilitat una disminució del PIB més moderada.

Des de la perspectiva de la demanda, la crisi financera ha afectat l'activitat econòmica a través de diferents canals. Així, d'una banda, el gran augment de les primes de crèdit va encarrir substancialment el cost del finançament via préstecs i emissions de passius financers. Paral·lelament, les entitats de crèdit han imposat criteris més estrictes en la concessió de préstecs. Per altra banda, la crisi va precipitar un efecte riquesa negatiu associat a la depreciaió d'actius financers i béns reals, la disminució dels beneficis empresarials, l'augment exorbitant de la incertesa i el deteriorament de les expectatives sobre l'evolució futura de l'activitat i de l'ocupació. La conjunció de tots aquests elements va erosionar la confiança d'empreses i famílies, motivant l'ajornament de les decisions d'inversió productiva i de consum privats, a més de l'augment de l'estalvi, elements que van tendir a debilitar la demanda interna. Aquesta dinàmica es va veure reforçada quan les famílies van reduir dràsticament també la seva despesa en habitatge residencial, la qual cosa va tendir a agreujar l'ajust del mercat immobiliari que s'havia iniciat en alguns països europeus. A més, la caiguda del comerç exterior va esdevenir una tercera via de propagació de la crisi, a mesura que la crisi financera s'anava aprofundint i esdevenia cada cop més global. Per això, les exportacions de la zona euro a mitjans de 2008 van disminuir, perjudicades també per l'apreciació de l'euro.

Quant al vessant de l'oferta, l'afebliment de l'activitat es va fer palès a totes les branques productives, amb l'única excepció dels serveis de no mercat. Allà on les caigudes del valor afegit brut (VAB) van ser més profundes i intenses fou al sector de la construcció i a la indústria manufacturera. Només a finals de l'any, la crisi ha colpejat els serveis de mercat. Amb tot, les intervencions del Banc Central Europeu injectant massivament liquiditat als mercats monetaris i l'actuació dels Governos nacionals rescatant institucions financeres amb dificultats primer, i adoptant posteriorment mesures d'estímul fiscal i pressupostari han mitigat, en part la contracció de la producció de la UEM. Fruit d'aquesta dinàmica, i després de dos anys de ritmes de creixement molt elevats, el procés de generació d'ocupació va estroncar-se en el tercer i quart trimestre de 2008. Aquesta circumstància s'ha traduït en un substancial repunt de la taxa d'atur, des del 7,3% de gener de 2008 fins al 8,9% de març de 2009. A la zona euro, la inflació també ha mostrat una tendència evident a la baixa a partir del segon semestre de 2008, que ha permès tancar l'exercici en l'1,6% interanual. Aquest registre, inferior a l'objectiu d'estabilitat de preus del 2% fixat pel Banc Central Europeu (BCE), s'explica aquí com arreu per dos motius principals: l'abaratiment dels preus del petroli i la debilitat econòmica.

La inflació subjacent també ha seguit la tònica de l'índex general i ha experimentat un descens gradual que va situar el seu valor en el 2,1% interanual al desembre de 2008. Però malgrat aquesta evolució, les fortes tensions inflacionistes dels preus dels béns energètics i dels béns alimentaris no elaborats característica de la primera meitat de l'any 2008 han fet que la inflació anual mitjana fos del 3,3%, la més alta des de l'inici de la sèrie de l'IPC harmonitzat l'any 1996. De la mateixa manera, la inflació subjacent anual mitjana ha estat del 2,4%, la més elevada des de l'any 2002. A nivell de països, l'Estat espanyol amb una inflació anual mitjana del 4,1% s'ha tornat a erigir com una de les economies més inflacionistes de la zona euro, juntament amb països com Eslovènia (5,5%), Malta (4,7%), Xipre (4,4%), Grècia (4,2%) i Luxemburg (4,1%). Finalment, l'evolució econòmica de la zona euro en el futur més immediat continua estant condicionada tant per la incertesa política i institucional, com per la necessitat d'endegar reformes estructurals que permetin impulsar la productivitat en el marc de l'Agenda de Lisboa.

Fora de la zona euro, l'economia del Regne Unit es va desaccelerar considerablement l'any 2008 en créixer només un 0,7%, en front del 3% de l'any anterior. Després d'un període de dèbil expansió al primer trimestre de 2008, l'activitat es va contraure de forma abrupta a partir del segon trimestre, per acabar l'any amb una variació intertrimestral anualitzada del PIB negativa del -6,1%. Aquesta evolució tan desfavorable té el seu origen en la gran caiguda de la demanda interna, associada principalment a l'esfondrament de la inversió privada -causada per la volatilització de la inversió residencial- i la debilitat del consum privat, en un context de grans restriccions creditícies i de reduccions dels preus dels béns immobles i dels actius financers. Però en aquesta dinàmica també ha jugat un paper determinant, la intensitat de la crisi financera al Regne Unit i la gran importància relativa d'aquest àmbit en l'estructura econòmica del país. Per contra, la demanda externa ha millorat la seva contribució al balanç global, afavorida per la depreciaió de la lliura esterlina i la caiguda de les importacions. En conseqüència, el dèficit per compte corrent va passar del 2,9% del PIB l'any 2007 a l'1,7% del PIB el 2008.

Quant als països de la Unió Europea de l'Europa Central i de l'Est, el creixement real del PIB va disminuir notablement l'any 2008, quan la taxa mitjana va caure del 5,9% de 2007 al 4,1% de 2008, arran de l'impacte advers de la crisi financera global sobre les economies d'aquest països, molt endeutades amb

l'exterior i en moneda estrangera. En aquestes condicions, les restriccions creditícies arreu del món han dificultat la cobertura de les necessitats de finançament exterior en aquestes economies, tot forçant un profund ajust de la demanda interna i la correcció paral·lela del dèficit per compte corrent per la caiguda de les importacions, associada a la disminució de la demanda externa procedent de l'àrea de l'euro. En particular, l'any 2008 les economies d'Hongria i les dels països bàltics: Estònia, Letònia i Lituània han entrat en recessió, mentre que a la resta de la regió la desacceleració s'ha produït d'una forma més gradual.

ECONOMIA ESPANYOLA: AJUST PROFUND DEL MERCAT IMMOBILIARI I DESACCELERACIÓ DE L'ACTIVITAT PRODUCTIVA

L'evolució de l'economia espanyola al llarg de tot l'any 2008 ha estat condicionada per l'agreujament de la crisi financera internacional i el progressiu afebliment de l'economia mundial. Aquestes pertorbacions s'han superposat al procés d'ajust intern que ja s'havia iniciat prèviament. Així, la correcció de l'excés d'oferta del mercat immobiliari i de l'elevat nivell d'endeutament del sector privat estava comportant ja a finals de 2007, importants elements de contenció de la despesa. Però aquest procés d'ajust, que es preveia gradual i suau, s'ha vist pertorbat pels efectes contundents de la crisi financera internacional i de les tendències recessives globals, un extrem que han tendit a amplificar la contracció de la demanda interna. La confluència d'ambdós processos s'ha traduït en un augment sense precedents immediats de la incertesa, un descens vertiginós de la confiança, un notable enduriment de les condicions d'accés al finançament i una erosió considerable de la riquesa del sector privat. Les forces contractives que han desfermat aquest procés d'ajust han precipitat l'economia espanyola cap a una intensa recessió, en paral·lel a l'evolució negativa de l'economia mundial. D'aquesta manera, la despesa en consum privat i la inversió residencial s'ha reduït profundament. Només aquests dos components ajuden a explicar el 80% de la caiguda de l'aportació de la demanda nacional al creixement econòmic de l'any 2008. Lògicament, l'agudització de la crisi financera i el posterior empitjorament de les expectatives macroeconòmiques a partir del tercer trimestre de l'any van acabar repercutint negativament sobre la resta de components de la demanda interna, especialment la inversió empresarial privada que va acabar per desplomar-se. Malgrat el canvi d'orientació de la política monetària i de les mesures expansives adoptades en matèria de política fiscal i pressupostària, l'economia espanyola ha mostrat una caiguda continuada del seu ritme de creixement, que ha tendit a accentuar-se durant la segona meitat de l'any, quan es van encadenar dos trimestres consecutius amb variacions del PIB reals negatives. Aquest extrem, que tècnicament ens permet confirmar la situació de crisi de l'economia espanyola, no es produïa des de 1993. Amb tot, la taxa anual de creixement de l'economia espanyola de l'any 2008 fou encara positiva (1,8%), la meitat del registre corresponent a l'any anterior. En aquest panorama, l'únic element de suport per a la demanda agregada al 2008 ha estat la demanda exterior neta, que va registrar un pronunciat augment amb una aportació d'1 punt percentual al creixement del PIB en el conjunt de l'any. Aquesta millora de la contribució exterior és imputable a la caiguda de les importacions, un extrem que, a més de corregir lleugerament el dèficit per compte corrent, també ha permès esmortir els efectes negatius sobre la producció nacional derivats a la caiguda de la demanda interna. Justament per això, el retrocés del PIB a Espanya ha estat molt més moderat que en d'altres països com Alemanya o Itàlia que no han pogut comptar amb l'aportació de la demanda externa. Per altra banda, el panorama inflacionista característic de l'any 2007 es va invertir radicalment a partir del segon semestre de 2008, conseqüència de la caiguda dels preus de petroli, de les primeres matèries i dels aliments no

elaborats a partir dels mesos d'estiu de 2008, a mesura que es debilitava la demanda interna i mundial. Així, després que la taxa d'inflació hagués augmentat significativament en la primera part de l'any, l'IPC va passar disminuir ràpidament, fins al punt que el diferencial d'inflació amb la zona euro va tornar-se negatiu a partir del mes de desembre de 2008. Un fet insòlit, per històric, des de la creació de la Unió Econòmica i Monetària (UEM). Tanmateix, aquesta trajectòria és més aviat un efecte estadístic que reflecteix la correcció d'algunes pujades de preus dels components més volàtils als primers mesos de 2008. Però en segona instància és també un reflex de com la contracció del consum està afectant la demanda interna, precipitant un ajust important en els preus i els marges que comença afectar als serveis, així com a la resta de components menys erràtics de la cistella de béns de l'IPC. Fruit d'aquesta dinàmica, els desequilibris acumulats durant els anys d'expansió econòmica, en forma de diferencial d'inflació i apel·lació al finançament extern, s'estan reabsorbint vivament. Aquesta ràpida correcció, que suposa una millora innegable en el procés de recuperació econòmica, s'està produint a costa d'una frenada excessiva de l'activitat productiva i entranya costos elevats en termes de destrucció d'ocupació, augment de l'atur i deteriorament del teixit productiu. Per això, la recuperació de l'economia espanyola requereix canvis estructurals que afavoreixin que els sectors productius amb un elevat potencial de creixement i dinamisme tecnològic rellevin la construcció en el paper de motor econòmic que ha vingut desenvolupant en els darrers temps. Es fa necessari doncs, desenvolupar polítiques de liberalització que promoguin una major competència entre empreses, una millor regulació dels mercats financers, així com la instrumentació de polítiques actives d'ocupació que facilitin l'augment i l'adaptació de la qualificació dels treballadors a les noves demandes, però també una major eficiència de l'organització dels processos productius a l'interior de les empreses.

Conjuntura i perspectives de l'economia de Catalunya durant l'any 2008

A Catalunya, el creixement anual mitjà de 2008 ha estat del 0,7% segons dades oficials de l'IDESCAT, el registre més baix des de la crisi de 1993. Les previsions apunten a un empitjorament pel 2009. Aquesta tendència adversa, que es va manifestar clarament a partir de la segona meitat de l'any 2008, ha afectat la totalitat de sectors productius, evidenciant com una crisi inicialment centrada en el sector de la construcció i en els mercats financers s'ha acabat estenent al conjunt de l'economia.

De fet, les restriccions creditícies derivades de la crisi financera i la manca d'una demanda solvent han contribuït decisivament a agreujar els problemes domèstics perquè l'esfondrament del mercat de l'habitatge s'ha vist acompanyat de la caiguda de l'activitat industrial derivada a la dràstica disminució de la inversió empresarial i el col·lapse del consum privat.

A més, l'economia catalana, molt oberta a l'exterior, s'ha vist afectada negativament per l'evolució recessiva de la conjuntura internacional, un extrem que ha frenat les exportacions de béns, la producció industrial i la demanda turística.

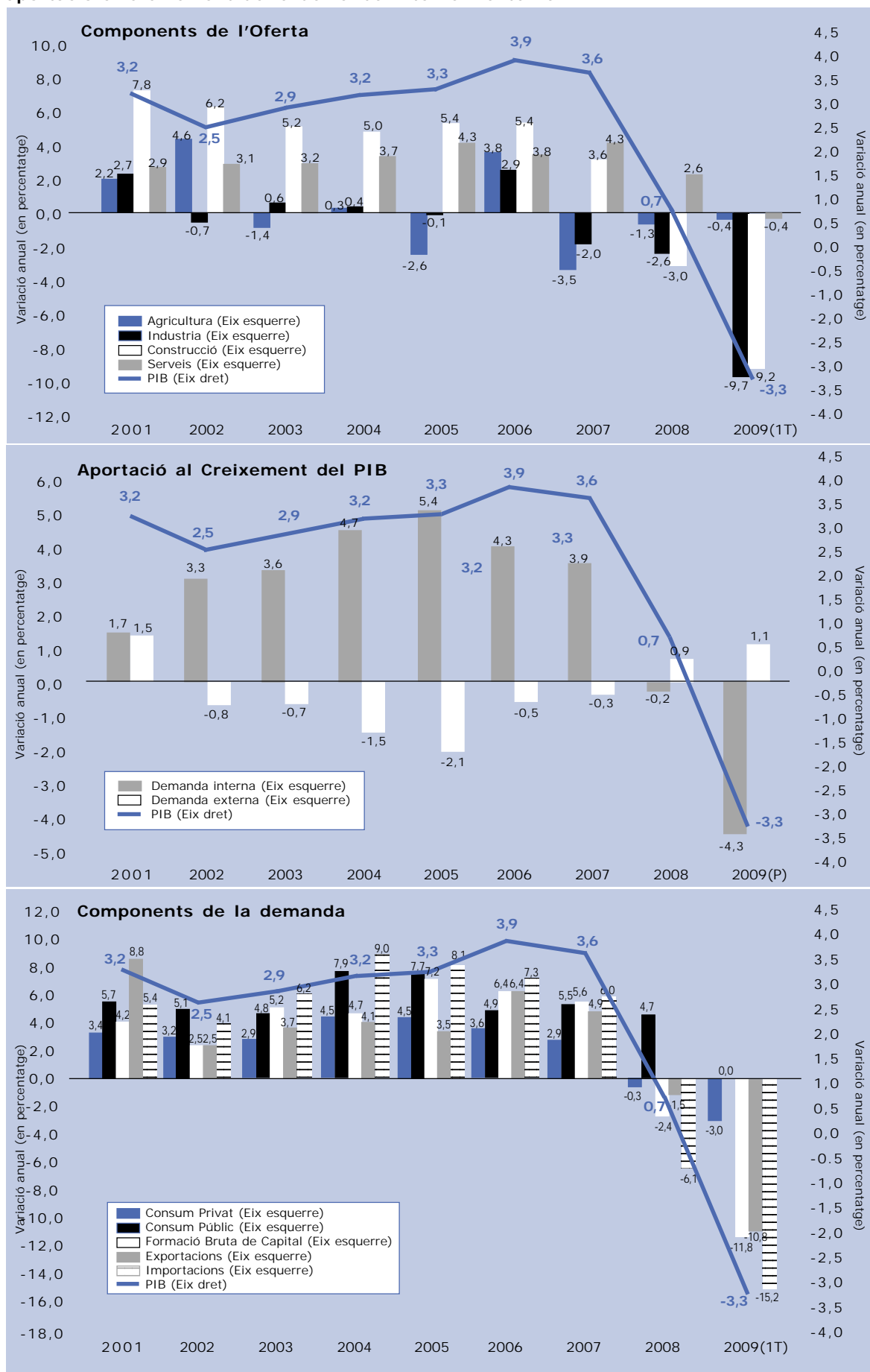
Per això, podem afirmar que l'economia catalana actualment viu un període d'excepcionalitat i d'especial incertesa on es combinen la fi d'un cicle molt expansiu i llarg d'inversió en habitatge, a escala domèstica, amb una crisi financera i ara també econòmica, a escala mundial. Aquests esdeveniments han escapat, ara com ara, les expectatives de canvi del model de creixement anterior, dipositades en la demanda exterior i l'expansió de la indústria manufacturera.

L'ESTRONCAMENT DEL CANVI EN EL PATRÓ DE CREIXEMENT

A l'Informe de l'Observatori de 2007, destacàvem com, des del vessant de l'oferta, l'any 2007 marcava la fi del patró de creixement característic de l'economia catalana dels darrers 15 anys basat en l'expansió continuada de la producció de la construcció i del sector serveis, i com l'evolució de l'activitat productiva i de la demanda introduïen esperances d'endegar un nou període basat en les exportacions i la producció industrial.

Tanmateix les dades de 2008 i les perspectives de futur pel 2009, revelen una caiguda generalitzada de l'activitat en tots els grans sectors productius, especialment els vinculats a la construcció i a la indústria manufacturera. Només el sector serveis sembla que ha aguantat l'embat d'aquesta conjuntura recessiva, doncs és l'únic àmbit amb uns registres positius. Tanmateix, les dades del primer trimestre de 2009

Gràfica 1. Evolució del PIB. Components de l'oferta, components de la demanda i aportació al creixement de la demanda interna i externa

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Economia i Finances i de l'Idescat
 Nota: Les dades anuals per 2009 son una previsió (P)

mostren que, fins i tot, l'activitat en aquest sector començava a ressentir-se'n, alhora que la indústria i la construcció, i en menor mesura l'agricultura, amplificaven els valors negatius de períodes anteriors.

Quadre 2. Evolució del Producte Interior Brut de Catalunya per sectors d'activitat (03-09)

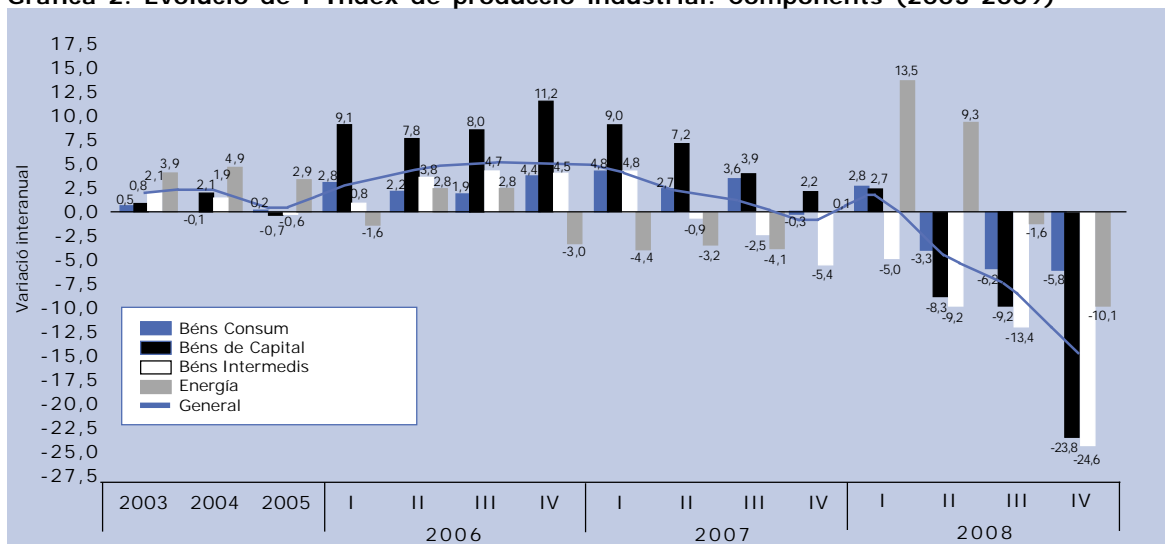
Base 2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Trimestres 2008				Trimestres 2009	
							I	II	III	IV	I	
Variació anual percentual												
Agricultura	-1,4	0,3	-2,6	3,8	-3,5	-1,3	-2,9	-1,4	-0,5	-0,3		-0,4
Indústria	-0,3	1,0	0,1	2,9	2,0	-2,6	1,3	-1,3	-3,2	-7,2		-9,7
Construcció	5,2	5,0	5,4	5,4	3,6	-3,0	-0,1	-2,0	-4,1	-5,7		-9,2
Serveis	3,2	3,7	4,3	3,8	4,3	2,5	3,5	3,3	2,2	1,1		-0,4
PIB _{preus mercat}	2,9	3,2	3,3	3,9	3,6	0,7	2,3	1,5	0,2	-1,3		-3,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Economia i Finances i de l'Idescat.

L'activitat en el sector de la construcció ha anat disminuint de forma progressiva, a mesura que es finalitzaven les promocions d'habitatges en fase de construcció. L'evolució del nombre d'habitatges iniciats a finals de 2008 -que representen una tercera part dels endegats l'any anterior- o el consum de ciment -que s'ha reduït pràcticament a la meitat-il·lustren clarament l'aturada del sector. Per això, a principis de 2009, la indústria de la construcció encadenava cinc trimestres consecutius de reducció de la seva producció i tancava l'any amb una caiguda del VAB del -3%. Però el pitjor és que aquesta dinàmica recessiva ha tendit a aguditzar-se quan considerem els registres del darrer trimestre de 2008 (- 5,4%) i del primer trimestre de 2009 (-9,2%). Per això, la destrucció de llocs de treball en aquest sector ha estat molt massiva i intensa, afectant principalment la població masculina jove, immigrada i una baixa qualificació professional. El declivi del mercat de l'habitatge residencial s'ha vist parcialment mitigat per l'obra pública i l'edificació no residencial. Tanmateix, les expectatives de recuperació de l'obra pública s'han vist ajornades per la dilació en la licitació d'obres per part de les Administracions Públiques.

La caiguda de l'activitat de la construcció s'ha vist reforçada per la sobtada desacceleració de la producció industrial que ha seguit una trajectòria descendent al llarg de 2008. L'activitat del sector industrial s'ha vist negativament afectada primer per la caiguda de la demanda interna, i agreujada després per la disminució de les exportacions. Sense una demanda interna i/o una demanda externa significativament importants, la davallada de la producció industrial ha estat dràstica, especialment a partir del segon semestre de 2008. Així, segons dades d'IDESCAT, la variació anual ha estat del -2,4%.

Gràfica 2. Evolució de l'Índex de producció industrial: Components (2003-2009)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat.

De la mateixa manera, les xifres de l'Índex de Producció Industrial per 2008 i el primer trimestre de 2009, recollides a la gràfica 2, també il·lustren clarament la magnitud de l'impacte de la crisi econòmica en el sector industrial a Catalunya. Com es pot comprovar, la producció industrial va iniciar una forta tendència alcista a finals de 2005, que al 2006 va situar la indústria de bell nou en valors positius prou significatius, que es van mantenir fins a mitjans de 2007. A partir d'aleshores, la producció industrial començar a reduir-se gradualment arran de la continuada apreciació de l'euro, la desacceleració de l'economia dels Estats Units, l'esclat de la crisi financera a l'estiu de 2007 i la seva extensió a les economies de l'Europa occidental, a més del notable encariment dels preus de les primeres matèries energètiques. Però l'any 2008, la caiguda de l'activitat ha estat profunda perquè la reducció de la demanda interna s'ha vist acompanyada per una menor demanda externa, malgrat les millores de competitivitat que s'estan produint gràcies al fort ajust dels preus interiors i també a la menor apreciació de l'euro enfront del dòlar dels Estats Units. A nivell desagregat, l'evolució de la producció per grans sectors industrials permet observar que les activitats industrials que estan patint més els efectes de la crisi són els sectors dedicats a la producció de béns intermedis i de béns d'equip. Els béns de consum resisteixen millor l'embat, en gran part gràcies a l'evolució dels béns de consum no durable, mentre que els béns de consum durable -en ser més fàcilment prescindibles en la despesa domèstica- són els que mostren una caiguda més marcada. Per branques industrials, la producció d'energia és l'únic àmbit que presenta resultats positius. Una situació que contrasta poderosament amb el panorama de la resta de sectors industrials. Així totes les branques manufactureres redueixen la producció respecte 2007, amb caigudes que, als darrers mesos de l'any 2008, han arribat a superar el 10%. Només a la indústria alimentària, així com a les indústries químiques les caigudes, malgrat ser també negatives, han estat més moderades. Com argumentàvem prèviament, la contracció de la demanda interna i externa expliquen la pèrdua d'activitat industrial. Amb tot, les dificultats financeres i la manca d'accés al crèdit també han esdevingut un factor important a l'hora de frenar els projectes d'inversió de les empreses, especialment en el cas d'empreses petites i mitjanes més dependents del finançament bancari. Així ho revelen els resultats de l'enquesta d'inversió industrial del Departament d'Indústria de la Generalitat de Catalunya de la tardor passada. Fruit d'aquesta dinàmica la confiança empresarial que recull l'indicador de clima industrial s'ha situat a finals de 2008 en el nivell més baix des del 1993.

Durant 2008, les activitats terciàries són les úniques que mantenen uns resultats positius i tanquen l'any amb un creixement del 2,5%, dos punts inferior a la taxa de 2007. El perfil de creixement ha estat molt estable durant la primera part de l'any, però l'aprofundiment de la crisi durant la segona meitat de 2008 ha acabat afectant el sector serveis, el VAB del qual es redueix en el primer trimestre de 2009 un 0,4%. La desagregació de l'activitat del sector permet distingir importants diferències en l'evolució dels serveis de mercat i els serveis de no-mercat. Quant als serveis de mercat, tant l'indicador de l'INE d'activitat als serveis així com també l'evolució de l'ocupació sectorial revelen una acusada caiguda del seu valor afegit. En aquest sentit, destaca la contracció de les activitats immobiliàries on la pèrdua d'ocupació relativa és molt important. Però també ha estat molt significativa la pèrdua de protagonisme de tots els serveis vinculats directament amb el sector turístic. De fet, aquest sector no ha estat aliè a la mala conjuntura de finals de 2008 que ha provocat la disminució del nombre de visitants nacionals i estrangers impactant negativament en el transport de passatgers i l'activitat de les agències de viatges i de l'hostaleria. Per contra, els resultats dels serveis de no mercat, això són les activitats amb una provisió pública com ara les sanitàries, l'ensenyament o la mateixa administració, han continuat sent positius i són quasi l'únic àmbit on exclusivament s'ha creat ocupació. Tanmateix, aquest registre positiu no ha estat suficient

com per compensar la destrucció d'ocupació dels serveis de mercat i, per això l'ocupació del conjunt del sector serveis ha començat a caure profusament a principis de 2009. Aquesta evolució de l'activitat del sector terciari a finals de 2008 explica l'elevat nombre de llocs de treball destruïts per l'economia catalana en aquest període.

Els resultats obtinguts al sector agropecuari l'any 2008 revelen una nova caiguda de la producció, reflex de la perllongada sequera que va afectar els camps de Catalunya entre gener de 2007 i juny de 2008 i l'encariment del preu de les primeres matèries i de l'energia, durant el primer semestre de l'any. De fet, les dades d'IDESCAT mostren una disminució del VAB agropecuari del -1,3%, amb fluctuacions acusades entre les diverses produccions, com ara la collita de fruita fresca, que augmenta un 9%, i la producció de cereals, que cau un 25%, entre les més representatives. En el subsector ramader, la producció s'ha mantingut en conjunt estable.

EL MENOR DINAMISME DE LA DEMANDA AGREGADA

La desacceleració de la demanda interna

La crisi econòmica en la qual es troba immersa l'economia catalana des del segon semestre de 2008 s'explica, des de la perspectiva de la despesa, per la menor demanda interna. En aquest sentit, les dades de l'IDESCAT mostren com l'alentiment continuat de la demanda interna, que ja s'albirava a finals de 2007, s'ha accentuat durant el primer semestre de 2008. A partir de la segona meitat de l'any, aquesta menor activitat s'ha transformat en una frenada evident a causa de la disminució del consum, la volatilització de la demanda d'habitatges, però sobretot per la caiguda de la inversió en maquinària i instal·lacions tècniques. D'aquesta manera, la disminució de la demanda interna en termes reals l'any 2008 ha estat del -0,2%, una xifra aparentment inapreciable. Tanmateix, si tenim en compte les variacions del tercer i quart trimestre de 2008 (-0,8% i -2,4%, respectivament) es fan paleses la forta davallada del consum i de la inversió privades i mostren una tendència recessiva que semblava agreujar-se a principis de 2009.

Quadre 3. Evolució dels components de la demanda agregada (03-09)

Base 2000	2003	2004	2005	2006	2007	2009	2009(P)
Variació anual percentual							
Consum privat	3,1	4,5	4,5	3,6	2,9	-0,3	-3,0
Consum públic	5,4	7,9	7,7	4,9	5,5	4,7	3,7
Formació Bruta de capital	5,2	4,7	7,2	6,4	5,6	-2,4	-11,8
- Béns d'equip	5,3	4,0	8,9	6,7	7,7	-0,4	-13,8
- Construcció	5,2	5,4	5,9	6,0	3,6	-4,6	-10,2
Exportacions	1,7	4,1	3,5	6,4	4,9	-1,5	-10,8
Importacions	5,6	9,0	8,1	7,3	6,0	-6,1	-15,8
PIB	2,9	3,2	3,3	3,9	3,6	0,7	-3,2
Aportacions al creixement							
Demanda Interna	3,6	4,7	5,4	4,3	3,9	-0,2	-4,3
Demanda Externa	-0,7	-1,5	-2,1	-0,5	-0,3	0,9	1,1

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat

Per contra, l'aportació de demanda externa al creixement del PIB ha millorat en un 2%, gràcies a la inflexió del dèficit comercial exterior, associat a la reducció de les importacions, més que no pas a un comportament favorable de les exportacions de béns i serveis. Per això, l'any 2008 s'ha deturat el procés de recomposició del patró creixement de l'economia basat, des del punt de vista intern, en

l'expansió de la inversió empresarial privada i, a nivell extern, en el creixement de les exportacions.

La despesa en consum privat s'ha vist arrossegada per la forta caiguda de l'ocupació derivada de la contracció de l'activitat productiva, característica de la segona meitat de 2008. Així, la despesa en consum de les famílies va declinar el quart trimestre de 2008 un 1,9%. Els resultats del primer trimestre de 2009 confirmen i aprofundeixen aquesta davallada (-3%). La forta reducció de l'ocupació que mostra l'EPA de l'últim trimestre de 2008 (-8,6%), implica una disminució molt important de la renda disponible de les famílies amb unes conseqüències nefastes sobre el consum. Així ho testimonia el fet que les vendes al detall hagin caigut durant tot l'any 2008 o que les matriculacions de vehicles s'hagin reduït a la mínima expressió, seguint la tònica que caracteritza tots els béns de consum durador. A més d'aquesta caiguda de la renda disponible de les famílies, la reducció del consum privat també s'ha vist afectada negativament tant per la major predisposició a l'estalvi com per la necessitat de recompondre la situació financera de moltes famílies, fortament endeutades.

En aquest escenari destaca el creixement de la despesa en consum de les administracions públiques (4,7% per tot 2008), vinculat a les accions de política fiscal expansiva destinades a pal·liar els efectes de la crisi econòmica.

Però en termes de demanda interna, el balanç més negatiu correspon a la inversió privada, molt sensible a l'evolució de l'activitat i de la demanda, la qual s'ha reduït substancialment durant la segona meitat del 2008 i sembla que aquesta tendència ha tendit a accelerar-se a principis de 2009. A nivell desagregat, la inversió en construcció continua acusant el profund ajust del sector de l'habitatge, mentre que el paper estabilitzador de la inversió pública en obra civil no ha reeixit prou a causa de l'endarreriment de la licitació pública. Per això, la caiguda de l'activitat i de la confiança empresarial, a més de les restriccions creditícies, han provocat que la inversió en construcció -que ja va iniciar la seva davallada l'any 2007- s'hagi desplomat definitivament en el tercer (-5,9%) i quart trimestre (-7,5%) de 2008, segons dades de l'IDESCAT. La inversió en béns d'equip també ha contribuït a reforçar aquesta tendència recessiva i ha anat perdent dinamisme, en paral·lel al ràpid deteriorament de la conjuntura econòmica. Per això, a mesura que la menor producció tendia reduir-se els plans d'inversió empresarial tendien a diluir-se, agreujats per les restriccions creditícies i l'encariment del finançament aliè. D'aquí que la inversió en maquinària i instal·lacions tècniques hagi registrat taxes de variació en termes reals negatives des del segon semestre de 2008 i hagi tancat l'últim trimestre de l'any amb una disminució de quasi el -7%. Aquesta conjuntura de crisi ha frenat de manera sobtada el vigor renovat de l'activitat industrial que es comentava a l'Informe de 2007. A nivell sectorial, l'impacte de la crisi ha afectat especialment la indústria de l'automoció i sectors auxiliars, així com a aquelles activitats força dependents de la demanda externa.

Consolidació de la millora de la demanda externa neta

El sector exterior ha compensat parcialment la disminució de la demanda interna, de tal manera que a finals de 2008 la reducció del dèficit comercial va suposar una aportació positiva al creixement del PIB de 0,9%. Com s'apuntava prèviament, aquests resultats s'expliquen per un menor volum d'importacions conseqüència de la contracció de la demanda interna, i no tant per un augment important de les exportacions. La caiguda del comerç mundial anunciada pels principals organismes internacionals s'està

fent efectiva arreu, i Catalunya acusa també la contracció dels intercanvis comercials, que castiga especialment el sector industrial, molt orientat a l'exterior des del 2005. Fins al mes de febrer de 2009 s'ha comptabilitzat una reducció de les exportacions del 28,7% respecte l'any anterior. Les importacions també han experimentat una forta retallada (-24,6%) i això ha possibilitat la millora sostinguda del dèficit comercial amb l'exterior que s'ha reduït en aquest període en poc més del 17%. Per àrees geogràfiques, el mercat comunitari és el principal responsable de la reducció de les exportacions catalanes, tant pel seu pes en l'estructura comercial catalana com per la seva evolució (-30,7%). Malgrat que es registra una caiguda generalitzada de les vendes a la Unió Europea, el cas més destacable és el d'Alemanya -el segon mercat exterior català després de França- amb una reducció del 33,4%. Amb tot, encara és més pronunciada la contracció que experimenten els intercanvis comercials amb el mercat del Regne Unit (-55,2%). Les exportacions al continent americà no han baixat tant, probablement per la millora competitiva que ha representat la menor cotització de l'euro enfront del dòlar respecte de finals de 2007 i els primers mesos de 2008. A l'Àsia els resultats són força negatius (-27,2%), especialment en les relacions comercials amb el Japó, i encara més amb Oceania, l'àrea geogràfica on més cauen les exportacions (-74%). Les exportacions catalanes al continent africà són les menys afectades. Quant a les importacions, a finals de 2008 la reducció de les compres a la Unió Europea ha estat més moderada (-20,5%) que no pas a la resta del món. Entre les importacions extracomunitàries destaca especialment la caiguda de les compres als Estats Units (-39,2%).

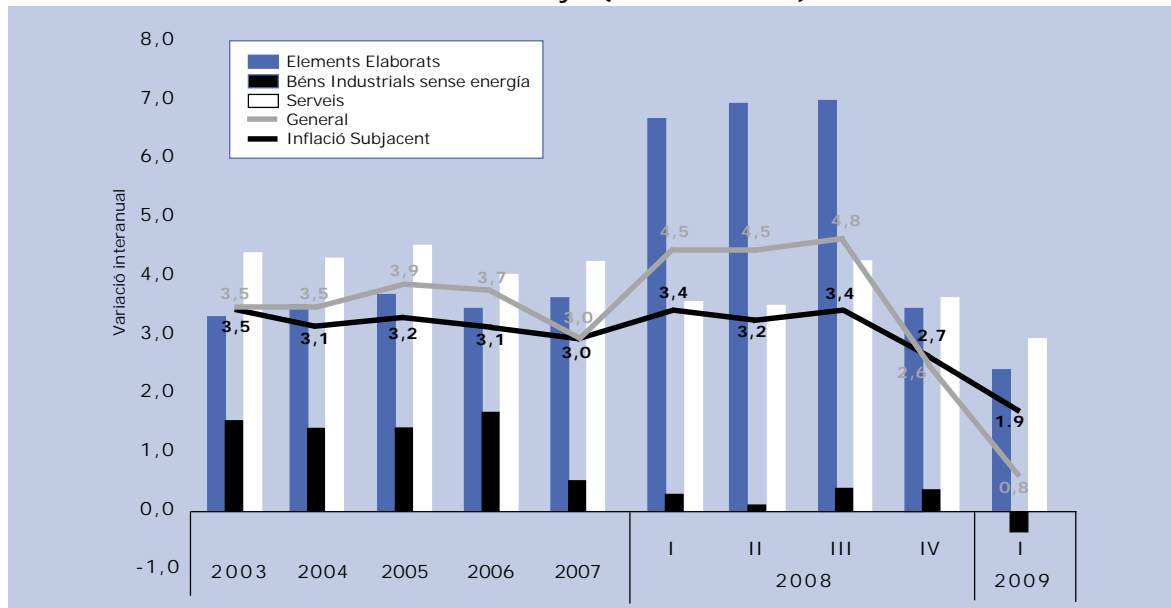
Tots els sectors econòmics s'han vist perjudicats per la caiguda de la demanda externa, però amb tot destaca especialment el cas del sector de l'automòbil, les vendes a l'exterior de 2008 del qual s'han reduït pràcticament a la meitat de l'any 2007. Aquest extrem explicaria quasi el 30% de la disminució total de les exportacions de l'economia catalana de 2008. El comportament dels béns d'equipament i dels productes químics també ha estat clau en el balanç exportador, i amb una retallada del 33,9% en el primer cas i del 25,6% en el segon, són els responsables de quasi la meitat de la caiguda de les exportacions totals. Les manufactures de consum són les que menys s'han ressentit de l'adversa conjuntura i només cauen un 2%. Per contra, el millor balanç exportador el presenta, paradoxalment, el sector tèxtil i el sector -àmbits tradicionalment castigats per la competència exterior -amb un increments del 24,2% i del 23% respectivament. Respecte les importacions sectorialitzades cal dir que disminueixen pronunciadament seguint l'evolució de la inversió. Així, la contracció de la demanda interna s'ha traduït en una caiguda de les importacions de béns d'equipament superior al 37% a finals de 2008. Les importacions de productes energètics també s'ha reduït substancialment (38%), tot i que en aquest cas, la causa principal seria la menor cotització internacional del petroli. També han minvat de forma important les importacions de productes químics i de semi-manufactures no químiques.

INFLACIÓ

L'any 2008 ha estat per a Catalunya un període de fortes oscil·lacions en el nivell de preus del país. Així, la inflació va començar la seva escalada a finals de 2007, a causa fonamentalment de l'encariment del preus de les primeres matèries, de l'energia i dels béns alimentaris no elaborats. Aquesta tendència alcista es va perllongar durant la primera meitat de l'any fins assolir el màxim dels darrers catorze anys al mes de juliol de 2008 amb una taxa interanual del 5,1%. A partir d'aleshores, la situació es va invertir completament. El ritme de creixement de preus va iniciar un procés de disminució gradual durant la

segona meitat de l'any que va acabar situant la inflació interanual en el seu mínim històric: 1,6% interanual al mes de desembre.

Gràfica 3. Evolució de la inflació a Catalunya (2003-2009. 1T)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Idescat

Aquest procés de desinflació s'explica tant per l'evolució a la baixa del preu del petroli i l'efecte estadístic que se'n deriva de la comparació favorable amb l'any anterior. De fet, de la mateixa manera que l'escalada del preu dels béns energètics, primeres matèries i aliments no elaborats van ser els principals impulsors de la inflació a la primera meitat de 2008, són els factors principals que expliquen el procés de desinflació actual.

Per altra banda, la greu crisi econòmica ha fet caure dràsticament la pressió per costat de la demanda, sobretot per la frenada del consum privat, la qual cosa ha precipitat una forta correcció del nivell de preus. Aquesta evolució a la baixa de la inflació ha acabat situant tant la taxa interanual (1,6%) del mes de desembre de 2008 com el diferencial d'inflació (0%) amb la zona euro en mínims històric. Amb tot, la mitjana per al conjunt de 2008 ha estat del 4,1%, la taxa anual més elevada des de 1995, reflectint les fortes tensions inflacionistes de la primera part de l'any. En aquest context de crisi, la inflació subjacent també s'ha anat moderant, però més lentament que l'índex general, i al desembre se situava en un 2,5%. Per categories, els grups amb més inflació en el conjunt de 2008 han estat les despeses d'habitatge (6,7%), els transports (5,8%) i els aliments (5,6%) doncs són les categories de productes més afectades per l'encariment de les primeres matèries i dels cereals a la primera meitat de l'any. Tanmateix, en els últims mesos de 2008 la situació ha millorat notablement, perquè la major part dels grups de despesa han experimentat un procés de desinflació notable.

Requadre 1. Deflació o Desinflació? Aquesta és la qüestió

Les dades de l'IPC, l'índex elaborat per l'INE que mesura l'evolució dels preus dels béns i serveis de consum ha registrat, tant al conjunt d'Espanya com a Catalunya, un procés de caigudes sostingudes, fins al punt que a principis de 2009 han començat a presentar valors negatius.

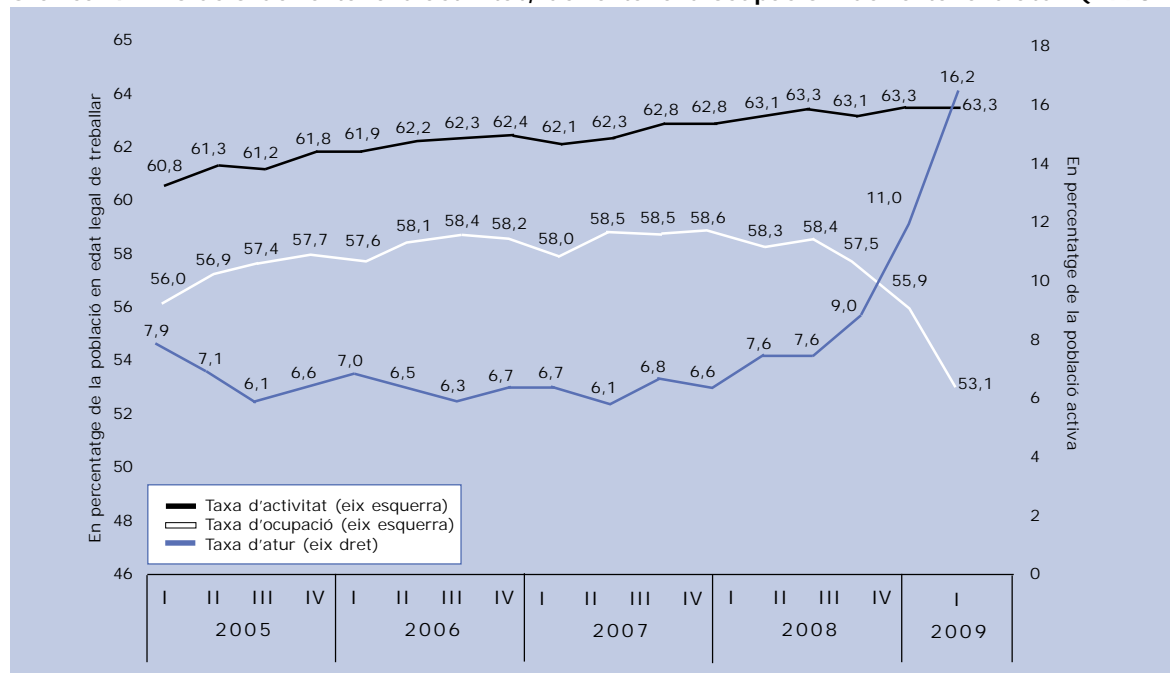
Aquesta xifra seria una més entre moltes altres en un context de crisi generalitzada com l'actual, si no fos perquè és la primera vegada des que s'elabora l'IPC (la sèrie comença al mes de gener de 1962) on les taxes interanuals són negatives. Fruit d'aquesta evolució, la inflació de l'economia catalana és similar a la mitjana de la zona euro, i aquest extrem també resulta singular perquè històricament el creixement de preus a Catalunya ha estat 1 punt percentual superior a la mitjana europea. Més enllà d'aquestes anècdotes, el procés de desinflació -la disminució del ritme de creixement de preus- que ha experimentat l'economia catalana s'explica en bona part per la caiguda dels preus del petroli i dels béns alimentaris no elaborats. Així, de la mateixa manera que l'elevada dependència energètica i l'augment dels preus dels aliments frescos com la fruita, verdures, la llet o els cereals van provocar, entre gener de 2007 i juliol de 2008, l'escalada de l'índex general de l'IPC fins a valors superiors al 4%, actualment la caiguda de la cotització del petroli i dels aliments als mercats internacionals s'ha traduït en una davallada substancial del ritme de creixement dels preus. Tanmateix, hi ha d'altres factors explicatius. De fet, si considerem l'evolució de la inflació subjacent -el càlcul de l'IPC que no té en compte els preus dels béns energètics ni dels béns alimentaris no elaborats- també observem una disminució del ritme de creixement dels preus que reflecteix els efectes de la caiguda de la demanda, conseqüència del menor consum que ha provocat la crisi econòmica. Aquesta menor inflació tindrà -de fet ja està tenint- notables beneficis per a l'economia catalana. Primer, un estalvi de la factura energètica anual que s'estima que podria arribar a ser de 5.000 milions d'euros. Segon, la menor inflació facilitarà la disminució dels tipus d'interès a la zona euro, amb l'alleugeriment de la càrrega financera per a moltes empreses i famílies endeutades. Tercer, i més important, la disminució de la inflació per sota de la mitjana europea, si es manté en el temps, permetrà la millora de la competitivitat de les empreses nacionals a nivell internacional, força deteriorada en els últims cinc anys per la tendència a l'apreciació de l'euro respecte les principals divises internacionals, l'augment dels costos laborals i la major inflació. Això pot suposar una reactivació de les exportacions de béns i serveis turístics que pot ajudar a pal·liar el conjuntura recessiva actual. Però alhora, aquesta variació de preus negativa genera certes inquietuds -més a l'exterior que no pas aquí- perquè desvetlla el fantasma de la deflació. Com saben, la deflació és una disminució general -perquè afecta al conjunt de preus- i persistent -perquè dura en el temps- de la inflació d'un país. L'existència de deflació comporta un canvi d'expectatives sobre l'evolució futura dels preus i fa que empreses i famílies ajornin les seves decisions d'inversió o consum. A més, la deflació contribueix a augmentar el valor real dels deutes, la qual cosa és una mala notícia per a una economia tan endeutada com Catalunya. Aquesta conjunció d'elements podria transformar la recessió econòmica present en una depressió econòmica de l'estil a l'experimentada als Estats Units durant els anys '30 o al Japó durant la segona meitat dels '90 després de l'esclat d'una bombolla immobiliària de 1989. Tanmateix, la possibilitat de deflació és poc probable per a l'economia catalana. Primer, ara com ara la variació negativa dels preus no és general -no afecta a la majoria de preus de béns i serveis de consum- ni tampoc és persistent -de moment només s'ha donat en més de dos trimestres consecutius. Segon, tal com assenyala el Servei d'Estudis de la Caixa, els serveis -l'àmbit més important i menys obert a la competència externa) són un sector d'activitat on la inflació persisteix i a més els salaris són força rígids a la baixa: els increments salarials es vinculen a la inflació i resulta poc probable que els sous es redueixin perquè els preus disminueixen. Per tot això, ara com ara, és més adequat parlar d'un procés de desinflació i que no pas de deflació.

Font: Elaboració pròpia

OCUPACIÓ I ATUR

La pitjor part en aquest escenari recessiu se l'està emportant el mercat de treball. Malgrat que la contracció de l'activitat productiva és similar a d'altres economies avançades, la destrucció d'ocupació a Catalunya avança a un ritme molt superior. Segons dades de l'enquesta de població activa (EPA) de l'INE, el ritme interanual de descens de l'ocupació era del -4,2% a finals de 2008, però durant el primer trimestre de 2009 s'ha intensificat ostensiblement per situar-se en el -8,6% interanual. Aquesta caiguda és la més profunda des de l'inici de la sèrie històrica l'any 1976, i suposa una reducció de la població ocupada de 304.300 persones per l'any 2008. De fet, Catalunya és una de les comunitats on es destrueix més ocupació, juntament amb Canàries (-9,9%) i el País Valencià (-8,8%). A principis de 2008, l'ajust se centrava en el sector de la construcció (-20,2%). Però durant la segona meitat de l'any, aquesta tònica s'ha estès a la resta de sectors, amb especial incidència a la indústria (-15,9%) i des del primer trimestre de 2009 al sector serveis (-4%). Alhora, i malgrat la conjuntura de crisi, la població activa presenta paradoxalment una expansió inusitada. Aquest augment de la població activa (major oferta de treball) unit a la destrucció d'ocupació (menor demanda de treball per part de les empreses) s'ha traduït en un augment de la desocupació de l'economia catalana molt considerable, de tal manera que la taxa d'atur ha passat del 8,6% de 2007 a l'11,8% de finals de 2008, per escalar fins el 16,2% al primer trimestre de 2009, la taxa més elevada en gairebé dotze anys, com es pot comprovar a la gràfica 4.

Gràfica 4. Evolució de la taxa d'activitat, de la taxa d'ocupació i de la taxa d'atur (1993-2008)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE

Aquesta evolució tan desfavorable del mercat laboral ha perjudicat especialment els homes amb un nivell de formació limitat, a més de la població immigrada, reflectint l'impacte de la crisi sobre les activitats econòmiques relacionades amb la construcció i la indústria. De fet, aproximadament un 80% de la destrucció de llocs de treball ha afectat la població ocupada masculina. Per això, la taxa d'atur masculina s'ha enfilat fins al 16,9%, 10 punts més que l'any anterior, tot i que la taxa d'atur femenina també ha repuntat notablement per elevar-se fins al 15,2%. Anàlogament, s'ha de destacar tant l'increment de la taxa d'atur entre la població immigrada que passa del 19,6% a finals de 2008 al 28,5% durant el

primer trimestre de 2009, com l'augment de la taxa d'atur de la població més jove (menors de 25 anys) que puja fins al 36,3%. A més, la caiguda de l'ocupació afecta tant els assalariats (-8%) com els treballadors per compte propi (-11,8%). A més, durant el conjunt de l'any 2008, la desaparició de llocs de treball s'ha concentrat principalment en els contractes temporals (-26,8%), tot i que des del primer trimestre de 2009 l'ocupació indefinida (-2,6%) també se n'ha ressentit. Aquest extrem ha contribuït a la millora de la taxa de temporalitat que s'ha situat en el 21%, el registre més baix des de 2001. A nivell sectorial, l'any 2008 la destrucció d'ocupació va afectar tots els sectors productius. Amb tot destaca poderosament la caiguda de la contractació al sector de la construcció, on l'afiliació a la Seguretat Social va caure al desembre de 2008 un 23,3% respecte l'any anterior, seguit per la indústria (-7,6%), i finalment els serveis (-1,8%). En el sector industrial, la caiguda de l'activitat i l'augment de l'atur ha estat la norma de 2008 en gairebé totes les activitats. Les úniques excepcions a aquesta tònica general han estat les branques de la indústria alimentària (un sector amb un comportament menys dependent del cicle), la fabricació de material ferroviari i aeronàutic, a més de la indústria química, la farmàcia i la fabricació de fibres. En aquests sub-sectors s'ha registrat un creixement positiu en la contractació laboral. Però tret d'aquests casos singulars, la resta d'activitats industrials ha obtingut uns valors molt negatius. És especialment preocupant la davallada de les branques més lligades a la construcció, en particular la fabricació d'elements metàl·lics i de materials per a la construcció, però també la producció de béns durables com la indústria de l'automoció i de components, la fabricació d'aparells domèstics o de mobiliari. En el primer cas es tracta de sectors poc internacionalitzats, molt dependents de la demanda domèstica que, a la darrera dècada, han experimentat una expansió molt considerable seguint l'estela de la indústria de la construcció; però la crisi del mercat immobiliari i la volatilització de la demanda d'habitatges residencials ha evidenciat l'excés de capacitat que obliga a una reestructuració molt important de totes aquestes indústries. En el segon cas, les empreses dedicades a la fabricació i venda de béns de consum durable han sofert una caiguda de la seva activitat productiva molt marcada com a conseqüència de la davallada en el consum privat. Finalment, s'ha produït un retrocés molt important en sectors com el tèxtil o la indústria de l'automoció molts exposats a la competència exterior i que continuen immersos en processos de reestructuració importants. Quant als serveis, la contracció de l'activitat ha arribat més tard que a la resta de sectors econòmics i la destrucció d'ocupació ha estat lleugerament inferior a la mitjana. Com hem destacat prèviament, en algunes branques de serveis de no mercat -vinculats a la prestació serveis públics com la sanitat, l'Administració Pública, els serveis socials o l'ensenyament- s'ha seguit creant ocupació a un ritme notable. En d'altres activitats com el transport aeri així com algunes branques d'alt contingut en coneixement, com la recerca i el desenvolupament, a més de les consultories informàtiques també s'han erigit en els pocs redutes capaçs de crear ocupació.

ECONOMIA DEL MARESME

Estructura Econòmica de la Comarca

L'estructura econòmica del Maresme es basa en tres eixos fonamentals: el sector industrial², que malgrat la seva retrocessió, continua tenint una presència molt important en el teixit productiu de la comarca; el sector serveis on predominen les activitats relacionades amb el turisme; i l'agricultura, la més intensiva de Catalunya.

²Segons la Cambra de Comerç de Barcelona, el sector terciari representava l'any 2007 el 65% del PIB del Maresme, la indústria constituïa el 23 % de la producció, mentre que el sector primari aportava quasi el 2% del PIB.

El sector industrial és d'una importància cabdal a la comarca. Sectors productius com la indústria tèxtil³ i de la confecció, cuir i calçat tenen són els que tenen un pes més important en l'estructura productiva del Maresme, malgrat la forta pèrdua d'importància que ha tingut en aquests sis anys en el teixit econòmic de la comarca. En particular, aquestes indústries van generar el 27% del PIB industrial comarcal i el 43% de l'ocupació industrial total. També són destacables els sectors vinculats a la indústria química (16,8% del PIB industrial) -tant la de derivats del petroli com la farmacèutica-, els productes metàl·lics transformats (14,5%), la producció de begudes alcohòliques (6,5%), el paper i arts gràfiques (5,9%) o els materials de construcció (4%).

En l'actualitat, el segon pilar de l'activitat econòmica del Maresme és el sector terciari. En aquest sentit cal assenyalar que, històricament els serveis prestats a la comarca han estat vinculades al sector turístic, conseqüència de l'explotació en algunes de les viles costaneres del Maresme dels dos dels grans actius naturals de la comarca: el sol i les platges. Malgrat que des dels '60, l'hostaleria ha esdevingut una àrea de gran importància en la dinàmica econòmica del Maresme, en els darrers anys el sector dels serveis ha experimentat un clar procés de diversificació en activitats com la sanitat, l'educació o els serveis immobiliaris, conseqüència del creixement de la població resident.

El tercer eix de l'estructura econòmica de la comarca és l'agricultura. Una característica fonamental de la producció agrària del Maresme és que la major part de la superfície conreada és de regadiu. Així, hortalisses com ara les mongetes tendres, els tomàquets, els pèsols, els enciams o els maduixots tenen una gran importància en la producció agrària de la comarca. Però, sens cap mena de dubte, l'element

Quadre 4. Índex d'especialització productiva del Maresme

	2000	2007	
Agricultura	100,3	119,2	
Indústria	116,8	102,3	
Act. extractives, energia i aigua	33,6	34,7	
Alimentació, begudes i tabac	62,5	56,7	
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	404,0	411,7	
Fusta i suro	102,7	85,8	
Paper, edició i arts gràfiques	52,6	56,4	
Química	93,5	87,6	
Cautxú i plàstic	57,7	51,8	
Minerals no metàl·lics	100,1	80,6	
Metal·lúrgia i productes metàl·lics	71,3	83,7	
Maquinària i equips mecànics	85,2	61,0	
Equip. elèctric, electrònic i òptic	66,8	77,1	
Fabricació material de transport	18,1	21,5	
Fabricació manufactures diverses	68,3	78,4	
Construcció	119,0	127,1	
Serveis	91,1	94,7	
Comerç i reparació	108,5	111,8	
Hostaleria	126,0	132,6	
Transports i comunicacions	59,3	62,4	
Altres activitats empresarials	54,5	64,7	
Educació	97,7	100,6	
Sanitat	134,2	139,4	
Administracions públiques	70,5	66,3	
Altres serveis	96,1	95,8	
Total	100,0	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya

³Dins del sector tèxtil de la comarca sempre ha tingut una especial rellevància els gèneres de punt, àrea en la que el Maresme va arribar a concentrar més del 60% de la producció de tot l'Estat.

més conegut de l'agricultura del Maresme és la floricultura. Aquí es concentra més del 80% del total de superfície dedicada a aquest conreu a Catalunya.

Aquest resultat són encara més evidents quan s'analitzen els índexs d'especialització sectorial que elabora el Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya i que proporcionen un nivell de desagregació superior de la producció. Les dades del quadre 4 posen de manifest que dins dels subsectors industrials destaca el valor de l'índex d'especialització en el sector del tèxtil, confecció, cuir i calçat (411,7). Aquest valor significa que, en aquesta indústria la comarca del Maresme ocupa a una proporció de treballadors que és més de quatre cops superior a la proporció que el sector ocupa com a mitjana de Catalunya.

Pel que fa a les branques dels serveis, el Maresme mostra una clara especialització en les branques de sanitat (139,4) i hostaleria (132,6). En canvi, els transports i les comunicacions (62,4), les altres activitats empresarials (64,7) i les administracions públiques (66,3) són els àmbits on la comarca presenta una especialització menor.

Evolució de l'activitat productiva de la Comarca

Per bé que les dades macroeconòmiques del Maresme són més aviat escadusseres i malgrat que, sovint, presenten un decaïment d'un any respecte les xifres del conjunt de Catalunya, la seva anàlisi pot resultar-nos útils per constatar, des d'una perspectiva local, com ha evolucionat l'activitat productiva en els darrers quatre anys. Així, les dades que proporciona l'Anuari Comarcal que elabora anualment Caixa Catalunya, i que hem il·lustrat al quadre 5, revelen que la taxa de creixement mitjana del PIB de la comarca del Maresme entre l'any 2003 i 2007 ha estat del 2,9%, una xifra mig punt inferior a la registrada a Catalunya durant el mateix període. En particular, l'any 2007 el creixement del Maresme fou del 3% inferior a la mitjana de Catalunya del 3,6%. Aquest alentiment en el ritme de producció reflecteix no només la desacceleració generalitzada en tots els sectors productius, sinó que també mostren com aquest procés està sent més pronunciat que a la resta del Principat. Amb tot, la comarca del Maresme continua mantenint la seva importància relativa en la contribució a la producció del Principat, entorn al 3,7% en el període 2003-07.

Quadre 5. Evolució del Producte Interior Brut de la Comarca del Maresme per sectors d'activitat (01-07)

Base 2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Mitjana 2003-06	
Variació anual percentual									
Agricultura	-2,5	10,1	-4,5	0,4	-0,2	3,7	-4,5	-1,0	
Indústria	0,8	-0,1	-2,5	-1,8	-2,4	2,0	2,5	-0,4	
Caonstrucció	2,3	3,5	9,6	5,6	6,0	6,9	3,1	6,2	
Serveis	3,1	3,0	3,8	3,9	5,1	3,5	3,4	3,9	
PIB (preus mercat)	2,3	2,3	2,4	2,5	3,3	3,5	3,0	2,9	
PIB (preus mercat) Catalunya	3,1	2,5	2,9	3,1	3,3	3,9	3,6	3,4	

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels Anuaris Comarcals de Caixa de Catalunya

El sector primari del Maresme, que inclou l'agricultura, la ramaderia i la pesca, va experimentar una reducció de la seva producció durant els anys 2003-2007 de l'1%, arran de la caiguda de la demanda de plantes ornamentals i hortalisses. L'activitat ramadera també s'ha mogut a la baixa conseqüència de la reducció de la producció porcina i de llet que no ha pogut ser compensada per l'expansió de la ramaderia vacuna. Quant a la pesca, la seva producció ha crescut tímidament l'any 2007. El sector terciari va mostrar també un comportament semblant al del conjunt català, doncs el ritme de creixement de la producció de la comarca va superar en 0,4 punts percentuals el de Catalunya. Respecte al sector terciari, l'any 2007 presenta una expansió reduïda en les branques d'activitats immobiliàries i serveis empresarials (1,8%) i comerç i reparacions (2,5%), mentre que l'hostaleria manté un ritme d'avanç notable (6,7%), però inferior als d'anys anteriors. Aquestes tres branques d'activitat representen, en conjunt, quasi el 61% del VAB sectorial. Per contra, el sector industrial per bé que va aconseguir remuntar lleugerament el seu volum de producció a Catalunya, a la comarca del Maresme el VAB ha registrat una evolució negativa per la caiguda de l'activitat de la indústria, que s'explica a partir de l'evolució del sector tèxtil, cuir i calçat que cau del 3,9% i representa 25% de la producció del sector. En canvi, la química i la metal·lúrgia i productes metàl·lics han impulsat el VAB sectorial, amb avanços del 8,3 i el 5,6% respectivament. Finalment, la construcció ha estat l'àmbit on, tant a Catalunya com al Maresme s'han obtingut el millors registres de creixement mitjà de la producció, situats entorn al 6%. L'any 2007 la construcció va començar a frenar el seu ritme de creixement per l'alentiment de la construcció residencial.

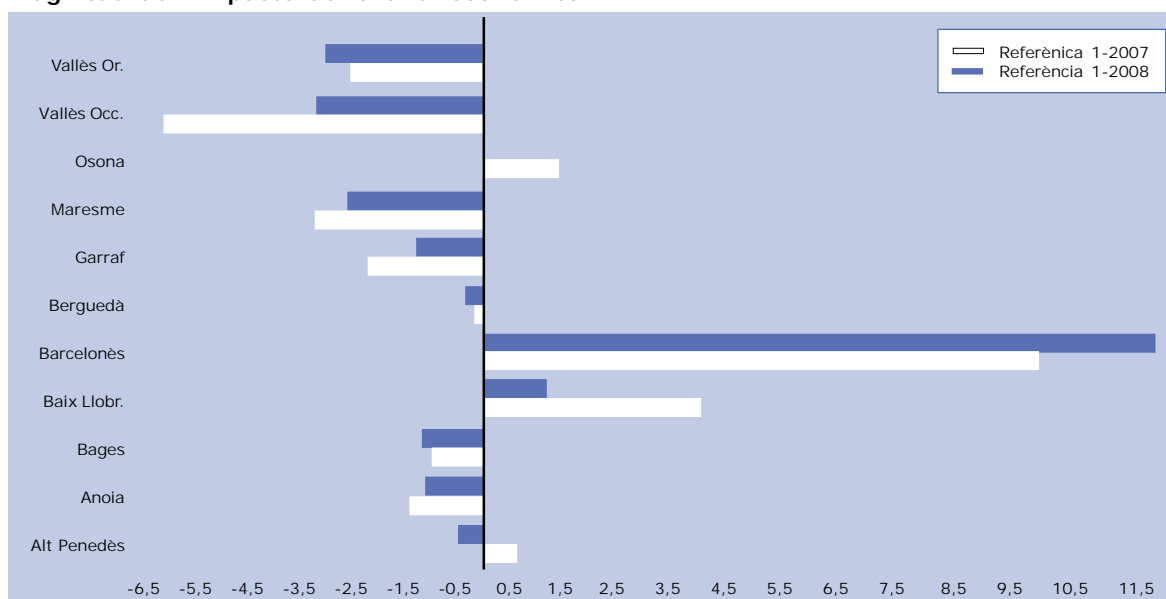
L'impacte de la crisi econòmica: una anàlisi comarcal comparada

Davant la manca d'una informació macroeconòmica actualitzada, una manera indirecta d'analitzar l'impacte de la crisi econòmica al Maresme, passa per estudiar l'evolució trimestral de l'ocupació entre 2007 i 2008 a la comarca, basant-nos en les dades d'afiliats al règim general i al règim especial d'autònoms de la Seguretat Social. Aquesta anàlisi, desenvolupada en un estudi recent dut a terme pel Servei d'Estudis de la Cambra de Comerç de Barcelona, permet classificar el conjunt de comarques barcelonines en dues grans categories en funció de com els hi ha impactat la crisi. En aquest sentit es distingeix entre comarques on la crisi és més profunda, atès que el nombre d'afiliats s'ha reduït en un percentatge superior a la seva participació en l'ocupació total de la província de Barcelona; i un segon grup on els efectes han estat menys pregons, donat que el nombre d'afiliats ha disminuït en una proporció inferior a la seva participació en l'ocupació provincial. D'acord amb aquesta anàlisi, la comarca del Maresme és la segona de les comarques de la província de Barcelona que han experimentat un descens percentual més important en el nombre d'ocupats entre principis del 2007 i finals del 2008, després del Vallès Occidental i seguida del Vallès Oriental i el Garraf.

En particular, a principis del 2007, el Maresme⁴ ocupava al 5,3% dels treballadors afiliats al règim general i al règim especial de la Seguretat Social de la província de Barcelona i en canvi la pèrdua de llocs de treballs experimentada durant el període considerat és del 8,5%. A l'altre extrem trobem els casos del Barcelonès, el Baix Llobregat, l'Alt Penedès i Osona, on la destrucció de llocs de treball ha estat percentualment menys important que la seva participació en l'ocupació provincial. En l'àmbit municipal, les localitats de la comarca del Maresme que tenien 5.000 treballadors o més i que han experimentat una reducció percentual més important del nombre d'afiliats a la seguretat social han estat Malgrat de Mar, Pineda de Mar, Premià de Mar, Calella i, en menor mesura, Mataró.

⁴La comarca del Vallès occidental concentrava el 15,7% de tots els treballadors de la província de Barcelona, però la disminució de llocs de treball va representar gairebé el 22% del total. Al Vallès oriental la importància de l'afiliació era del 6,1% mentre que la destrucció d'ocupació voreja el 8,5%. Finalment al Garraf la relació era l'1,6% d'ocupació i el 3,7% per la disminució del nombre d'afiliats a la Seguretat Social.

Gràfica 5. Classificació de les comarques de la província de Barcelona en funció de la magnitud de l'impacte de la crisi econòmica.

Font: Cambra de Comerç de Barcelona a partir de dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

L'estudi també revela que, a totes les comarques de la província de Barcelona, els descensos percentuals més importants del nombre d'ocupats van tenir lloc durant el tercer i, sobretot, durant el quart trimestre del 2008. Només al Garraf i el Maresme s'observa com la reducció del quart trimestre del 2007 va ser lleugerament superior a la del tercer trimestre del 2008, circumstància que constata no només el deteriorament progressiu de l'activitat econòmica a partir del segon semestre de 2008, sinó també l'empitjorament de les perspectives durant els primers trimestres de 2009.

Per grans sectors productius, i tal com recull el quadre 6, les indústries manufactureres menys intenses tecnològicament com moltes empreses tèxtils, productores de minerals no metàl·lics, cautxú, plàstic, empreses metal·lúrgiques i vinculades a la producció de material de transport són les que s'han vist més negativament impactades per la crisi. Però sobretot, els sectors de la construcció i la promoció immobiliària, a més de l'hostaleria, han estat els àmbits més greument afectats a la comarca del Maresme per la crisi econòmica.

Quadre 6. Índex d'especialització el primer trimestre de 2007 i variació del nombre d'ocupats entre el primer trimestre de 2007 i el darrer trimestre de 2008 a la comarca del Maresme i a la província de Barcelona

Branca d'activitat	Maresme		Província Barcelona	
	Índex Especialització	Variació (%)	Índex Especialització	Variació (%)
Indústries tèxtils i de la confecció	393,6	-22,5	100,0	-21,1
Fabr. d'altres productes minerals no metàl·lics	85,3	-24,3	100,0	-16,6
Indústries manufactureres diverses	73,3	-16,6	100,0	-16,2
Cautxú i matèries plàstiques	46,5	-15,8	100,0	-15,2
Indústries del cuir i el calçat	27,8	-12,2	100,0	-14,6
Fabricació de material de transport	16,9	1,1	100,0	-13,6
Metal·lúrgia i fabr. de productes metàl·lics	84,2	-7,9	100,0	-13,0
Indústries de la fusta i el suro	110,7	-12,0	100,0	-12,5
Indústries extractives i de refinació del petroli	53,2	-11,3	100,0	-10,5
Material elèctric, electrònic i òptic	77,6	-8,6	100,0	-7,7
Màquines d'oficina i equips informàtics	104,5	23,5	100,0	2,9
Maquinària i materials elèctrics	65,8	12,6	100,0	-9,1
Material electrònic, ràdio, TV i comunicació	39,5	-22,4	100,0	-13,9
Instrumentes medicoquirúrgics i de precisió	140,3	-40,5	100,0	0,4
Paper, arts gràfiques i suports enregistrats	52,1	-3,9	100,0	-6,8
Construcció de maquinària i equips mecànics	63,6	1,0	100,0	-5,0
Indústries químiques	80,2	21,8	100,0	-1,9
Indústries de l'alimentació, les begudes i el tabac	71,9	0,5	100,0	-1,8
Energia elèctrica, gas i aigua	51,2	1,0	100,0	1,0
Activitats immob. i de lloguer. Serveis Empresarials	59,4	42,0	100,0	-5,4
Serveis immobiliaris i de lloguer	113,1	-18,7	100,0	-16,6
Activitats empresarials	51,5	-3,9	100,0	-3,7
Administració pública, defensa i SS obligatòria	67,6	8,2	100,0	-5,3
Transport, emmagatzematge i comunicacions	60,8	-1,6	100,0	-2,6
Transport	68,2	-1,8	100,0	-2,2
Correus i telecomunicacions	12,2	5,5	100,0	-5,1
Comerç i reparacions	110,7	0,3	100,0	-1,7
Altres activitats socials i de serveis; serveis personals i de les llars	90,4	78,5	100,0	0,1
Hoteleria	155,1	-11,2	100,0	0,2
Mediació financera	51,6	-0,5	100,0	2,9
Educació	91,9	8,3	100,0	8,5
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	131,8	11,2	100,0	16,8

Nota: En vermell s'indiquen els sectors on l'índex d'especialització és superior al de la província de Barcelona i l'evolució dels ocupats és pitjor en termes relatius.
Font: Cambra de Comerç de Barcelona a partir de dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

Resultats de l'enquesta de l'observatori de l'any 2008

INTRODUCCIÓ

Presentem ara el sisè número de l'Observatori, basat en la informació recollida mitjançant l'enquesta de l'any 2008: un qüestionari de 60 preguntes qualitatives i, en menor mesura, quantitatives, a partir de les quals hem creat un conjunt limitat d'indicadors que permeten desenvolupar un estudi acurat de l'evolució temporal dels factors que condicionen la competitivitat i el posicionament en el mercat de les empreses del Maresme.

Per tant, aquest Informe s'erigeix com una eina eficaç per l'anàlisi de la competitivitat de les empreses instal·lades al Maresme, però també constitueix una baròmetre de les expectatives empresarials en relació a la pròpia empresa, al sector on opera i respecte al conjunt de la comarca.

CARACTERITZACIÓ DE LA MOSTRA D'EMPRESSES

L'anàlisi de la competitivitat, de la conjuntura i de les perspectives econòmiques de la comarca, que constitueix l'objectiu primordial de l'Observatori de la Competitivitat Empresarial, es duu a terme mitjançant unes enquestes de periodicitat anual que responen un conjunt de 89 empreses, que per la seva dimensió i característiques són una mostra qualitativament molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica d'aquest territori⁵.

Aquesta selecció d'empreses, malgrat mantenir un cert equilibri en termes territorials (veure figura 1) i sectorials, ha tingut com a criteri principal la capacitat emprenedora i de lideratge. Justament per això, la ponderació de cada sector en la mostra necessàriament no es correspon amb la seva importància relativa en el conjunt del Maresme, malgrat que hi és suficientment representat. L'ampliació de la mostra de 67 a 89 empreses l'ha feta encara molt més significativa, doncs ara, tots els sectors econòmics hi són presents en millor mesura⁶.

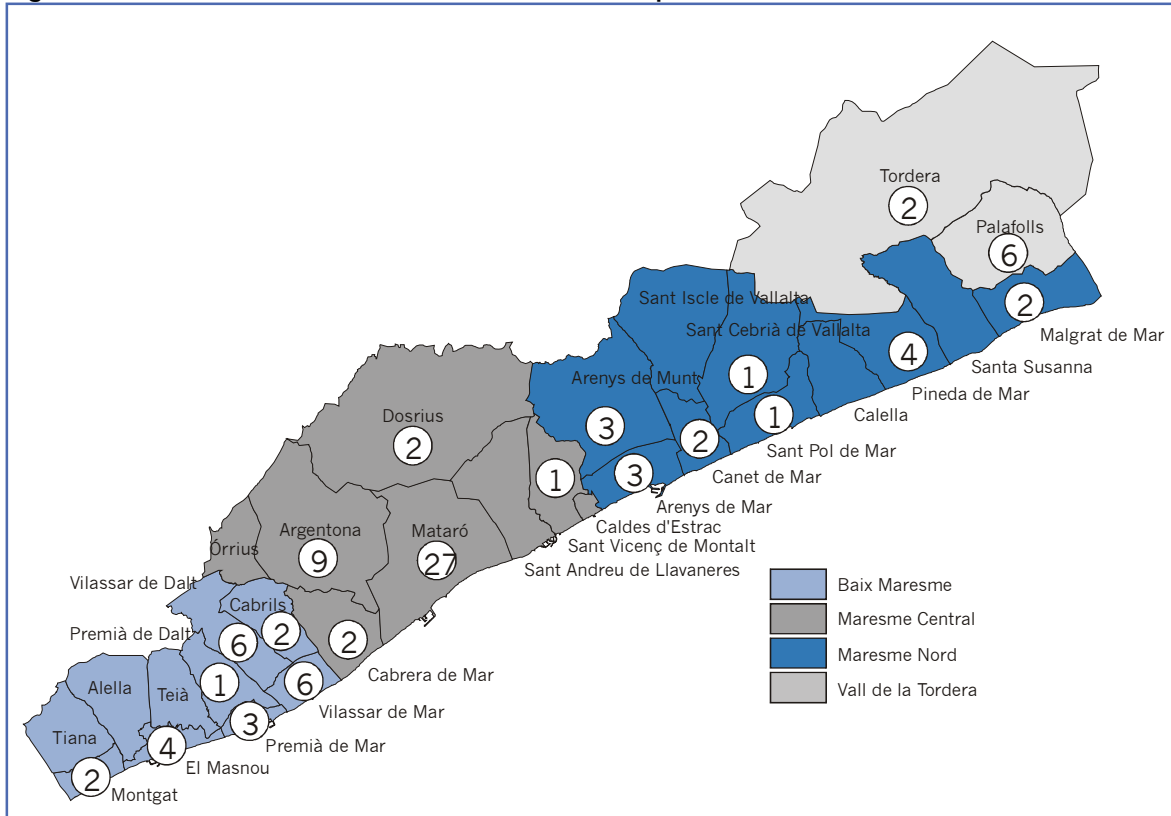
D'aquesta manera, entre les empreses enquestades la representació de les activitats industrials és aproximadament del 83,1%, mentre que la dels serveis és del 13,1% i del 3,4% les relatives al sector primari. Però com es pot comprovar a la gràfica 6, donada la naturalesa del nostre estudi, la ponderació del sector industrial i de la construcció, és en tots els casos superior a la seva importància relativa en l'estructura econòmica del Maresme, un extrem que va en detriment del sector primari i terciari.

⁵A més la mostra d'empreses que hem escollit també es pot considerar com a representativa estadísticament, doncs es una selecció ampla d'empreses del teixit empresarial de la comarca.

⁶S'han incorporat 55 empreses més que als informes semestrals de l'any 2006 i 22 més respecte el darrer informe de 2007.

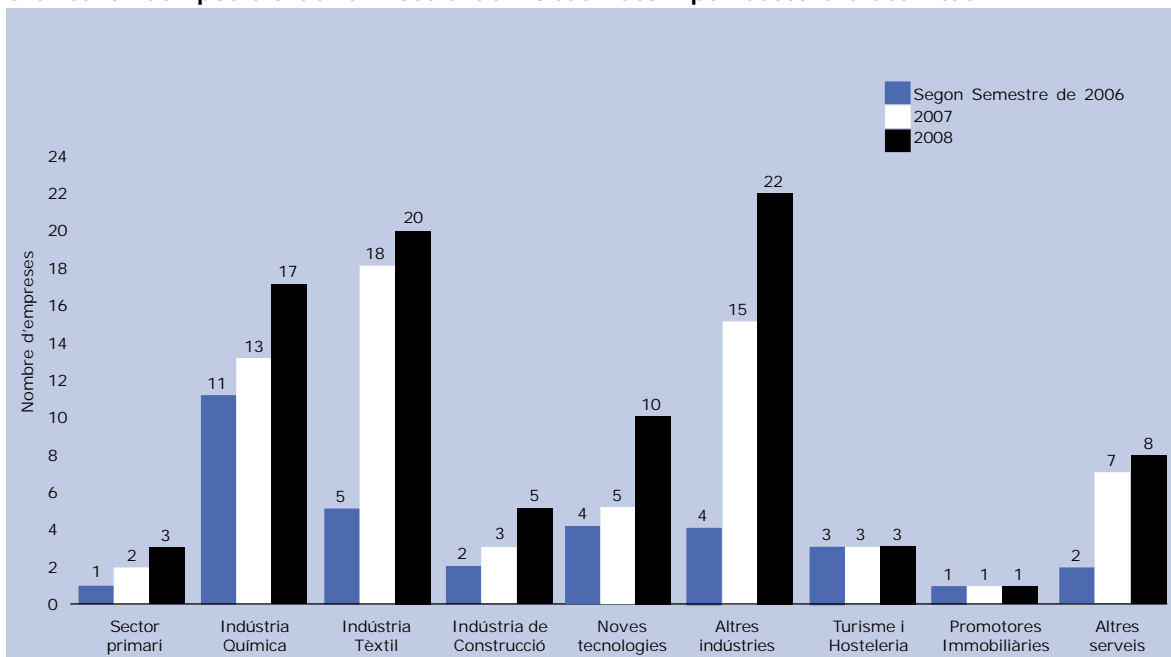
Així, destaca la major participació d'empreses vinculades a la indústria tèxtil i de la confecció (22,5%) així com del sector químic (19,1%). Les empreses industrial dedicades a les noves tecnologies constitueixen un 11,2% de les societats consultades mentre que la contribució del sector de la construcció és del 5,6%. La representació del sector primari és del 3,4%, les activitats del sector serveis relatives al turisme i l'hostaleria són també del 3,4%, les promotores immobiliàries de l'1,1% mentre que la resta de serveis comercials representen el 9%.

Figura 1. Distribució territorial de la mostra d'empreses de l'Observatori

Nota: El número encerclat determina el nombre d'empreses enquestades en cada municipi.
 Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

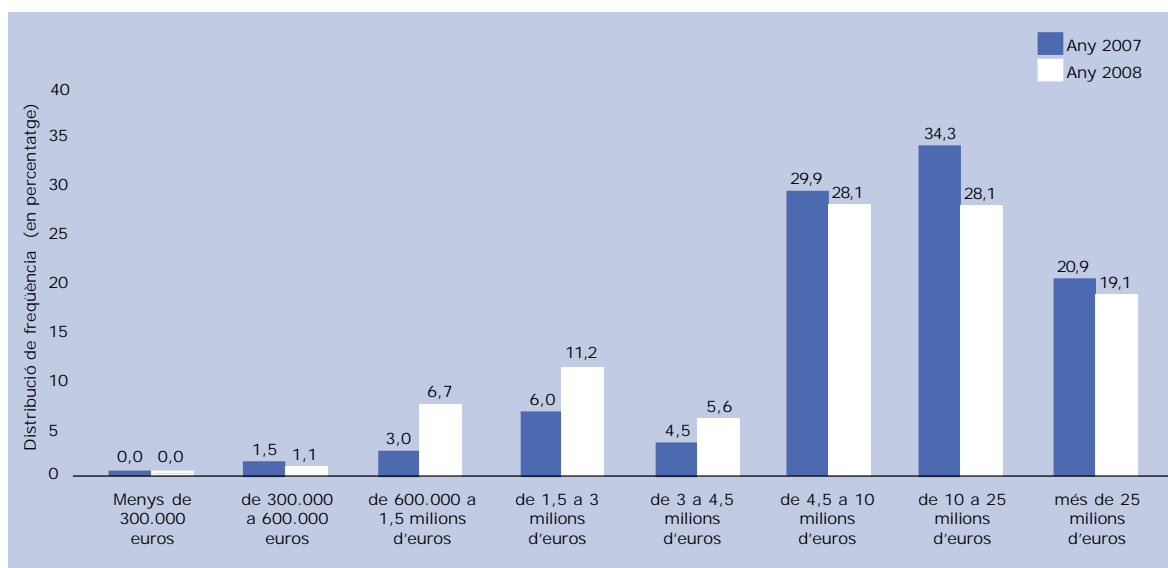
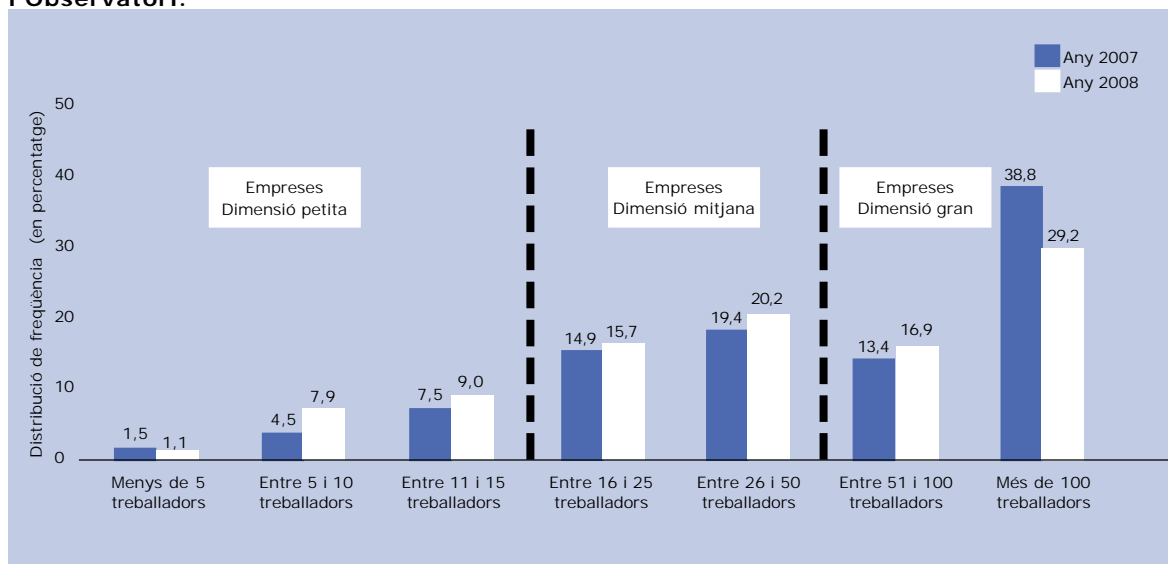
Gràfica 6. Composició de la mostra de l'Observatori per sectors d'activitat

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

L'èmfasi realitzat en aspectes vinculats amb la innovació i el lideratge explica perquè la major part de les empreses de la mostra són companyies de gran dimensió, tant en termes del nombre de treballadors ocupats com si es considera el volum de facturació anual. De fet, entre les empreses enquestades figuren 17 de les 20 majors empreses de la comarca. En aquest sentit, la majoria d'empreses que integren l'Observatori (46,1%) compta amb més de 50 treballadors; la mostra també inclou algunes empreses mitjanes (36%) amb una dotació de treballadors que oscil·la entre 16 i 50 treballadors i empreses petites amb menys de 15 treballadors que representen el 18% de total⁷. Amb tot, es pot observar un cert canvi en la distribució de freqüència de les empreses que integren la mostra respecte l'Informe de 2007: augmenta la presència de les empreses mitjanes i petites (54%) en detriment de les de més de 50 treballadors. Aquesta evolució s'explica no tant per l'efecte estadístic que comporta l'ampliació de la mostra en 22 empreses, sinó més aviat és un primer reflex dels efectes de la conjuntura econòmica recessiva de 2008 sobre l'ocupació de la comarca.

Gràfic 7. Nombre de treballadors i volum de facturació de la mostra d'empreses de l'Observatori.

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

⁷La classificació de les empreses en tres categories: grans, mitjanes i petites usada en l'elaboració d'aquest informe és ad hoc i no respon als estàndards econòmics tradicionals. Així, considerem "empreses grans" aquelles companyies que compten amb més de 50 treballadors, "empreses mitjanes" aquelles que donen ocupació amb un contingent de treballadors que varia entre els 16 i 50 treballadors i "empreses petites" les que disposen de menys de 15 treballadors.

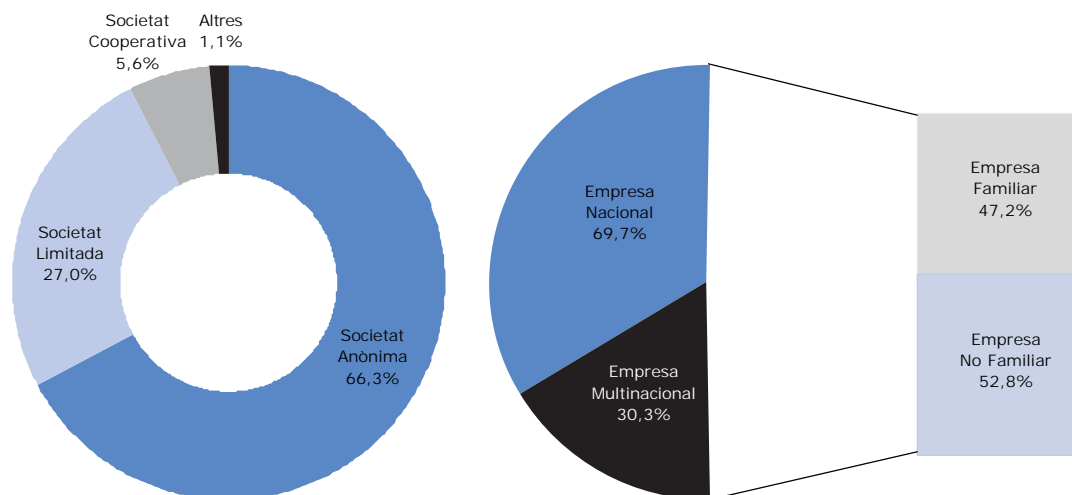
En conseqüència, bona part de les empreses consultades reconeixen l'adequació de les seves plantilles de treballadors a la nova conjuntura, especialment en el darrer trimestre de 2008 i d'aquí el desplaçament a la baixa de les empreses en termes d'ocupació. De fet, la classificació de les empreses de la mostra de l'Observatori d'acord amb el seu volum de facturació també confirma aquest extrem. Així, totes les empreses de dimensió gran i mitjana han experimentat una caiguda molt notable en els seus volum de facturació. Així el percentatge d'empreses amb un volum de negoci superior als 25 milions d'euros disminueix lleugerament des del 21% de 2007 al 19% d'enguany. Una evolució similar presenten les empreses que facturen entre 4,5 i 10 milions d'euros, el percentatge de les quals disminueix en quasi dos punts, per situar-se en 28,1% a finals de 2008. Tanmateix, la major davallada es registra entre el nombre d'empreses amb una xifra de negocis d'entre 10 i 25 milions d'euros: l'any 2007 eren 34,3% i actualment són el 28%.

L'augment de la importància relativa de les empreses que facturen entre 500 mil i 4,5 milions d'euros no és un reflex de l'efecte estadístic derivat de l'ampliació de la mostra, sinó que, novament, el desplaçament a la baixa de les empreses cap a bandes més baixes de facturació és una altra evidència de la disminució de l'activitat productiva i la caiguda de la demanda interna i externa que estant patint les companyies instal·lades a la comarca del Maresme.

La dimensió gran i mitjana de les empreses explica el predomini de les societats anònimes (66,3%) sobre altres fórmules jurídiques com les societats limitades (27%), societats cooperatives (5,6%) o altres tipus de societats (1,1%).

Per altra banda, la majoria de les empreses, malgrat la seva gran dimensió, són companyies nacionals (69,7%), principalment de caràcter no familiar (52,8%). Amb tot, hem de dir que l'ampliació de la mostra i la incorporació d'empreses del sector tèxtil, empreses de la indústria metal·lúrgica i empreses de serveis explica en bona part, la menor importància relativa de les empreses multinacionals (30,3%) i l'augment del pes específic de les empreses familiars (del 44,8% de 2007 a quasi el 47,2% de 2008).

Gràfica 8. Naturalesa de les empreses de l'Observatori.

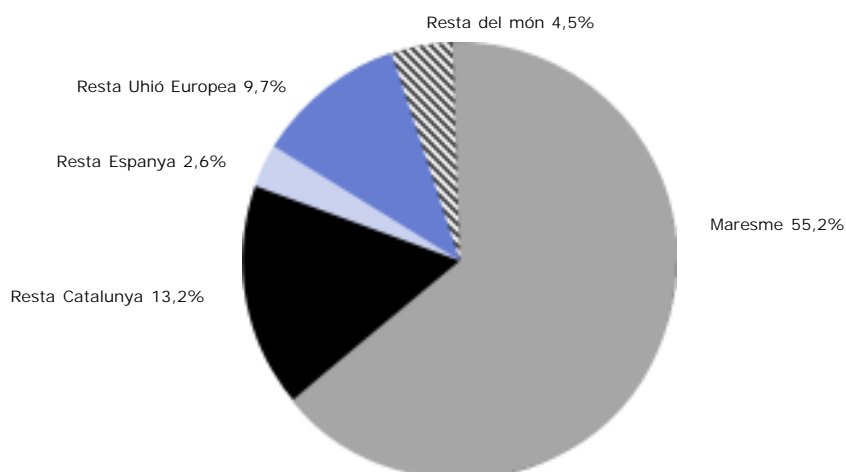

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

A més, l'arrelament territorial d'aquestes empreses resulta evident quan s'analitza la procedència del seu capital social. Així és pot comprovar que malgrat el predomini de les societats nacionals grans i mitjanes, bona part del capital social de les companyies prové del Maresme (55,2% del total) o de la resta de Catalunya (13,2% del total). Però, alhora, la vocació transnacional de moltes de les empreses enquestades explica la marcada presència de capital financer internacional procedent de la Unió Europea (quasi el 10%) i de la resta del món (4,5%).

Gràfica 9. Procedència del capital social de la mostra de l'Observatori

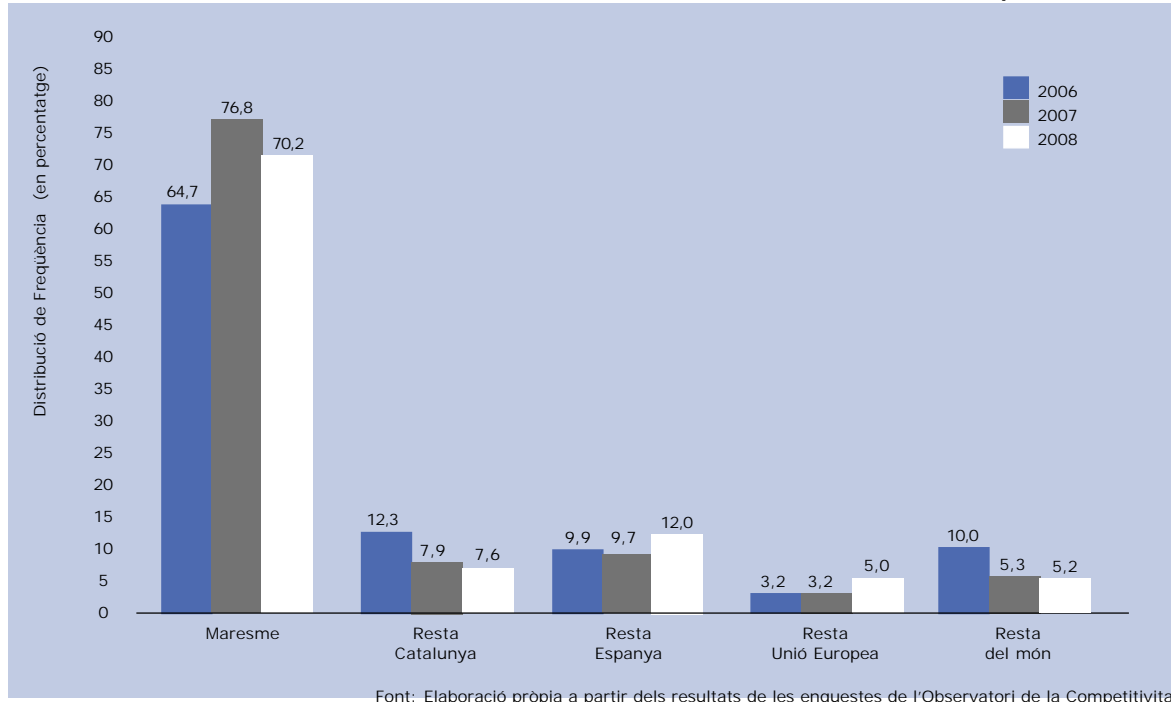

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Una altra evidència de la importància de les empreses de l'Observatori en l'activitat industrial i comercial del Maresme es deriva de l'anàlisi de l'emplaçament dels seus diferents centres de producció, distribució i prestació de serveis. Així, com es pot comprovar a la gràfica 10, quasi el 70% dels establiments de les empreses de la mostra estan ubicats a la pròpia comarca. Però la presència també és notable tant a la resta de Catalunya i Espanya (19,6%) com a la resta del món (10,2%).

En la mesura que moltes de les empreses multinacionals radicades al Maresme constitueixen la divisió europea de la companyia, el nombre d'establiments al continent europeu (Europa occidental) és significativament reduït. Tanmateix, en aquest aspecte l'ampliació de la mostra i la incorporació d'empreses industrials i del sector serveis justifica la disminució d'establiments al Maresme i l'augment de la presència a la resta d'Espanya respecte els resultats de l'enquesta de 2007. Aquesta evolució, en alguns casos, també és un reflex de la caiguda de l'activitat productiva que ha forçat a determinades empreses catalanes del sector de la construcció i de la indústria tèxtil ubicades al Maresme a reduir la seva presència al territori.

Finalment, una última mostra de la importància de la implantació i l'arrelament de les empreses de l'Observatori al Maresme resulta de la importància del nombre de treballadors als que donen ocupació. Així, en termes mitjans un 74% dels treballadors (5 punts percentuals més que l'any 2007) i el 61,8% (quasi 2 punts més que l'any 2007) dels càrrecs directius de les societats enquestades són residents al Maresme.

Gràfica 10. Localització dels Establiments industrials i comercials de les empreses.

FACTORS DE COMPETITIVITAT I POSICIONAMENT DE MERCAT

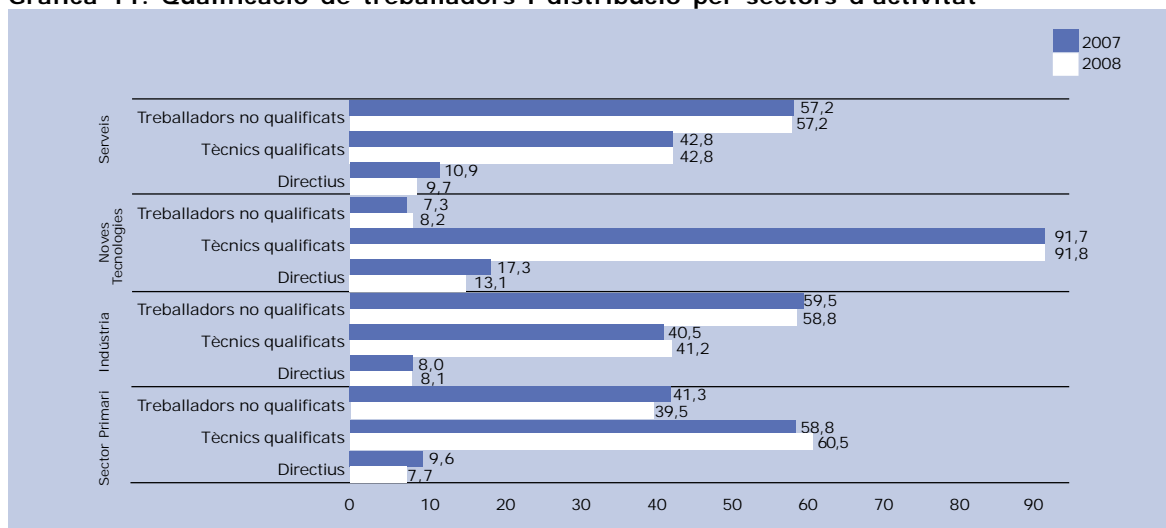
La competitivitat empresarial pot ser entesa com la capacitat de les empreses d'una economia per mantenir o ampliar la seva quota de mercat en els mercats nacionals i estrangers. Tradicionalment, l'evolució dels costos i preus ha estat el principal indicador utilitzat per amidar l'evolució de la competitivitat empresarial i, per tant, ha esdevingut en molts casos l'única variable rellevant en aquest àmbit. Però a mesura que les companyies nacionals s'han anat obrint a l'exterior, per internacionalitzar-se primer i "globalitzar-se" després, aquesta capacitat per mantenir o millorar les seves posicions relatives als mercats s'ha vist condicionada per un seguit de causes internes i externes a la pròpia empresa i que van més enllà de costos i preus. Per això, en l'actualitat les mesures de competitivitat empresarial es basen en l'anàlisi dels resultats comercials i els seus condicionants, però també incorporen consideracions més estructurals com la dotació i qualitat del capital humà, la inversió en recerca, desenvolupament i innovació (R+D+i), el grau de competència als diferents mercats i la dotació d'infraestructures, elements que determinen decisivament la productivitat de les empreses. De fet, la literatura econòmica, teòrica i empírica, mostra que les "empreses nacionals o estrangeres són competitives perquè són productives".

En aquest apartat analitzem els factors de competitivitat de les empreses de la comarca del Maresme que integren l'Observatori, factors que expliquen la seva eficiència productiva i comercial i que condicionen al llarg del temps el seu posicionament al mercats. En particular, estudiem (a) la dotació i qualificació dels treballadors, (b) la tecnificació de l'empresa i el grau d'utilització de noves tecnologies, (c) l'orientació cap a la recerca i la gestió de la innovació i el coneixement, (d) l'estratègia empresarial que emfasitzen les empreses de la comarca i (e) la seva presència i situació als mercats. Finalment, en el darrer apartat calculem un Indicador Sintètic de Competitivitat del Maresme (ISCM), una mesura eclèctica que permet ponderar l'evolució al llarg del temps de la posició competitiva de les empreses de la comarca.

Dotació i qualitat del capital humà

L'anàlisi de la qualificació dels treballadors i la seva distribució per funcions i sectors d'activitat, il·lustrada a la gràfica 11, confirma la millora generalitzada en el nivell de qualificació dels treballadors que ja s'apuntava al 2007, amb independència del sector econòmic que es consideri. Aquesta millora de la posició competitiva de les empreses de l'Observatori que es desprèn dels resultats de l'enquesta de l'any 2008 són encara més meritoris si tenim en compte tant l'ampliació de la mostra amb la incorporació d'empreses pertanyents a sectors, a priori, més treball-intensius; com la conjuntura econòmica recessiva del segon semestre de 2008. A nivell global, els resultats de 2008 són força similars als registrats l'any anterior. Així, la proporció de tècnics qualificats ha augmentat en un 5,5%, passant del 45,2% de 2007 al 47,8% de 2008 del total de treballadors ocupats. Aquesta millora en la proporció del treball qualificat demostra la importància que les companyies confereixen a aquesta variable com a factor diferencial en la seva estratègia competitiva, però també revela que la reducció de l'ocupació entre les empreses consultades durant 2008 s'ha realitzat a costa del llocs de treball que ocupaven persones amb una menor qualificació.

Gràfica 11. Qualificació de treballadors i distribució per sectors d'activitat

Nota: Les dades relatives a «Indústria» inclouen el sector de la Construcció però no incorpora les indústries de Noves Tecnologies
 Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

A més, fruit d'aquesta dinàmica, la gran dispersió en termes de qualificació dels treballadors que s'observava a nivell sectorial en els primers informes de l'Observatori a principis de 2005 s'ha reduït notablement entre els anys 2006 i 2008. En aquest sentit, les dades desagregades a nivell sectorial mostren com les empreses de serveis, per la seva pròpia naturalesa, continuen presentant una elevada proporció de mà d'obra relativament poc qualificada (67%). De la mateixa manera, la proporció de tècnics qualificats i del nombre de directius pràcticament no ha variat. En canvi, al sector industrial el grau de qualificació dels seus treballadors ha augmentat lleugerament en un 1,7% per assolir un nivell del 41,2% del total de l'ocupació durant 2008. Amb tot, aquest registre continua sent molt pobre i 7 punts percentuals inferior a la mitjana general. En correspondència, el percentatge de treballadors no qualificats que se continua situant-se entorn al 68% resulta un valor força elevat. Un extrem que reflecteix la importància que té en l'estructura econòmica de la comarca tant la indústria tèxtil i de la confecció com al sector de la construcció. Però fins i tot, si s'exclouen de la mostra les empreses de la indústria tèxtils i de la confecció, els resultats per l'any 2008 continuen sent molt pobres. Aquest fet revela, com ja s'apuntava en anteriors edicions de l'Informe de la Competitivitat Empresarial, un problema de

productivitat reduïda que s'explica a partir de l'especialització comarcal en activitats de demanda mitjana-baixa, intensives en mà d'obra poc qualificada i en ocasions amb un contingut tecnològic limitat. Un patró d'especialització productiu i comercial que ara, en un context de crisi generalitzat, resulta encara molt més evident. La seva correcció constitueix un dels reptes de futur per a l'economia de la comarca. Per contra, les indústries de noves tecnologies presenten una proporció de tècnics qualificats que al llarg del període 2005-08 s'ha mantingut estabilitzada entorn al 92%, un registre enorme que duplica la mitjana del conjunt de sectors. Amb tot, la presència de treballadors no qualificats s'ha situat en el 8,2%, un increment de 0,9 punts respecte el valor mitjà de 2007 que no es estadísticament significatiu. Finalment, al sector primari resulta mot destacable, l'augment de la importància relativa del personal qualificat que s'aproxima al 61%. Tot i que en gran part, l'augment d'aquesta proporció és una conseqüència de l'ampliació de la mostra, aquest registre recull una tendència de fons observada en les entrevistes realitzades i que palesa els esforços realitzats en aquest àmbit per modernitzar el sector, tot introduint noves tècniques, maquinària i cultius que s'estan traduint en millores sistemàtiques de la productivitat del sector.

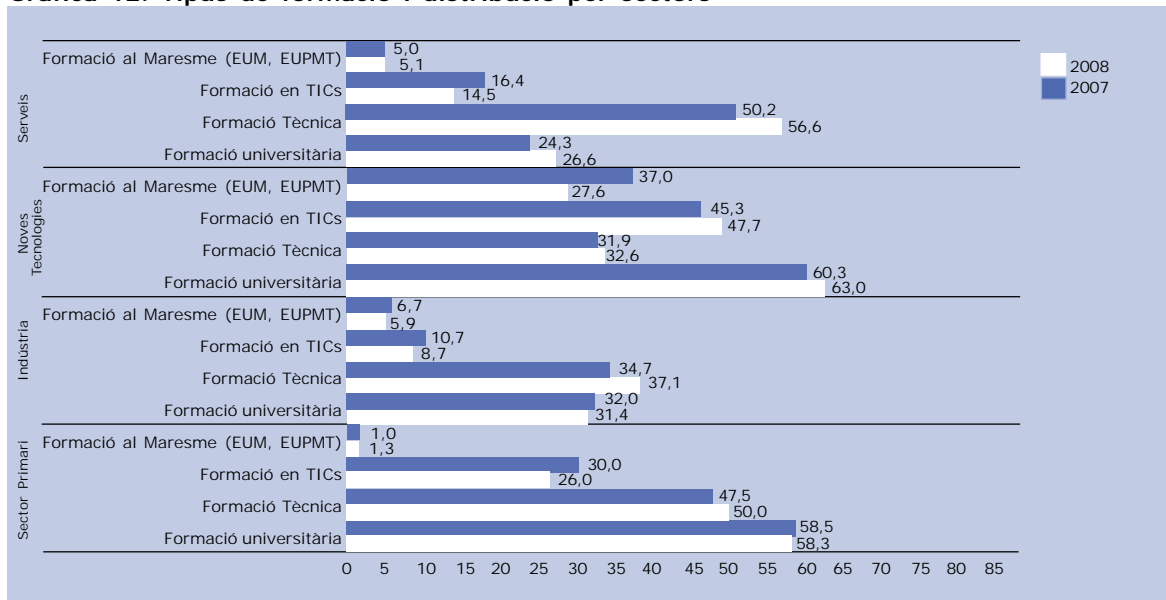
Els resultats de l'enquesta de l'Observatori també ens permeten estudiar l'evolució del tipus de formació amb la que compta el personal de les empreses consultades. L'evolució d'aquesta sèrie de variables que mesuren el grau de formació dels treballadors, a més de confirmar les tendències que s'apunten a l'informe de 2007, ens ajuden a explicar la millora de la qualificació dels treballadors comentada anteriorment. Així, com es pot comprovar a partir de les dades recollides a la gràfica 12, aproximadament el 35% dels treballadors ha rebut formació universitària, quasi un 40% tenen algun tipus de formació tècnica o posseeixen un cicle formatiu de grau superior i un 14,5% han estat formats en Tecnologies de la Informació i Comunicació (TICs). A més, el 8% ha rebut formació a l'Escola Universitària del Maresme (EUM) o a l'Escola Universitària Politècnica de Mataró (EUPMt)⁸. Aquest extrem és especialment remarcable, més si tenim en compte que, malgrat les ampliacions successives de la dimensió de la mostra considerada en cada nou informe, la proporció de treballadors formats als centres universitaris del Maresme és força estable en tots els sectors al llarg de la sèrie històrica de l'Observatori de la Competitivitat (període 2005-2008). Des d'aquesta perspectiva l'arrelament de l'EUM i de l'EUPMt al teixit econòmic de la comarca resulta evident. En particular, entre 2007 i 2008 la formació universitària del personal de les empreses consultades s'ha incrementat en un 4,6% mentre que la formació tècnica ha augmentat en un 6%. En canvi, la formació en TICs confirma la tendència que ja s'indicava a l'Informe de 2007 i disminueix un 2%.

Per branques d'activitat, durant l'any 2008 les empreses de serveis en correspondència amb l'elevada proporció de mà d'obra relativament poc qualificada, mostren un percentatge de treballadors qualificats amb formació universitària força baix (26,6%), però 2 punts percentuals superior a la xifra de 2007. Addicionalment, la proporció de treballadors amb formació tècnica en aquest àmbit ha crescut notablement fins a situar-se en gairebé el 57%, un valor 6,5 punts superior a 2007 i que supera amb escreix la mitjana de la mostra de 2008. Per contra, seguint la tònica general, la formació en TIC's es redueix en quasi un 39%, en passar del 29% de 2006 al 16% de 2007. Aquesta evolució il·lustra el creixent interès del sector per contractar personal amb una major qualificació en ares d'oferir un millor servei (especialment en les activitats vinculades a turisme), però alhora també evidència implícitament el "paper de refugi" que desenvolupa aquest sector en el mercat laboral, durant les fases contractives del cicle econòmic. En

⁸ Si bé és cert que la importància relativa dels treballadors formats a les Escoles universitàries del Maresme és reduïda dins la mostra, també ho és que aquelles empreses que es nodreixen d'aquestes universitats ho fan gairebé en exclusiva.

aquest sentit, en el comerç minorista tendeixen a ocupar-se persones, especialment dones, amb un nivell d'estudis molt superior al que exigeix el lloc de treball que desenvolupen. Aquesta "sobreformació" o excés de formació mostra les dificultats per accedir a un lloc de treball en d'altres sectors econòmics en una conjuntura de crisi com la que va començar a fer-se evident durant la segona meitat de 2008.

Gràfica 12. Tipus de formació i distribució per sectors

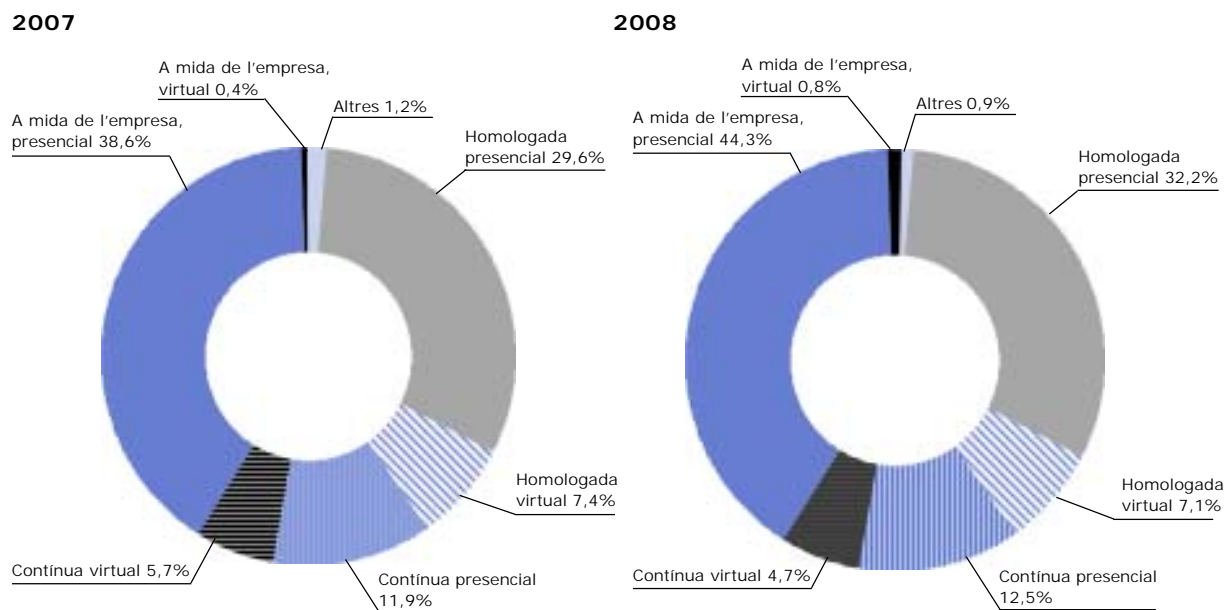
Nota: Les dades relatives a «Indústria» inclouen el sector de la Construcció però no incorpora les indústries de Noves Tecnologies
 Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Al sector industrial, l'evolució d'aquests paràmetres ha seguit la tendència general i ha registrat una millora en la proporció de treballadors amb estudis mitjans o superiors. Amb tot, els nivells de qualsevol d'aquestes categories continua sent molt reduït. Així, en aquest sector el 31,4% dels treballadors han rebut formació universitària, una xifra lleugerament inferior a la de 2007, l'evolució de la qual obeeix a l'ampliació de la mostra i no és estadísticament significativa. En canvi resulta notable l'increment en quasi 3 punts percentuals de la població ocupada a la indústria amb algun tipus de formació tècnica, passant del 34,7% de 2007 al 37% de 2008. La formació en TICs a la indústria i la construcció seguint la tònica general s'ha reduït en 2 punts, per situar-se entorn en el 8,7%. Per contra, com un reflex de la naturalesa de la seva activitat, les indústries de noves tecnologies presentaven una proporció de personal amb formació universitària i tècnics qualificats del 63% l'any 2008, un registre un 4,5% superior a 2007. El percentatge de treballadors amb formació tècnica roman estable entorn al 32%. Però en canvi, s'inverteix la formació en TIC's contravé no només la tendència general, sinó també la inèrcia d'anys anteriors i la seva importància relativa augmenta en un 5% fins assolir el 47,7% a finals de 2008. Quant al sector primari, es manté la importància del personal amb estudis superiors (58%) i augmenta el percentatge de personal amb qualificació tècnica en 2,5 punts per arribar enguany al 50%. La proporció de treballadors amb formació en TIC's l'any 2008 és del 26%, un registre un 13% inferior al de 2007.

En un context on la tecnologia i la informació són a l'abast de quasi totes les iniciatives empresarials, un dels factors cabdals que pot contribuir decisivament a diferenciar unes companyies de les altres, és la capacitat que tenen els membres integrants d'una organització per adaptar-se als canvis de l'entorn. Normalment, aquesta capacitat d'adaptació s'assoleix mitjançant la formació i l'aprenentatge continuat, dins i fora de l'empresa. En aquest sentit, la gràfica 13 recull l'evolució entre 2007 i 2008 de la formació continuada dels treballadors de les empreses enquestades per l'Observatori. Així, més del 95% de les

empreses consultades afirma tenir programes de formació continuada i de reciclatge dins l'empresa, un registre similar al de 2007. Aquesta formació s'ha desenvolupat, bàsicament, a través de mètodes presencials, destacant la modalitat "a mida de l'empresa" o in-company training (quasi un 44,3%), tot i que ha guanyat terreny la formació homologada presencial fora de l'empresa que representava l'any 2008 més del 32% del total, un 9.3% més que l'any anterior. També s'observa que la formació virtual encara no està massa arrelada entre les empreses de la mostra (4,7%) i la seva significació l'any 2008 es redueix lleugerament respecte 2007.

Gràfica 13. Evolució del tipus de formació a l'empresa

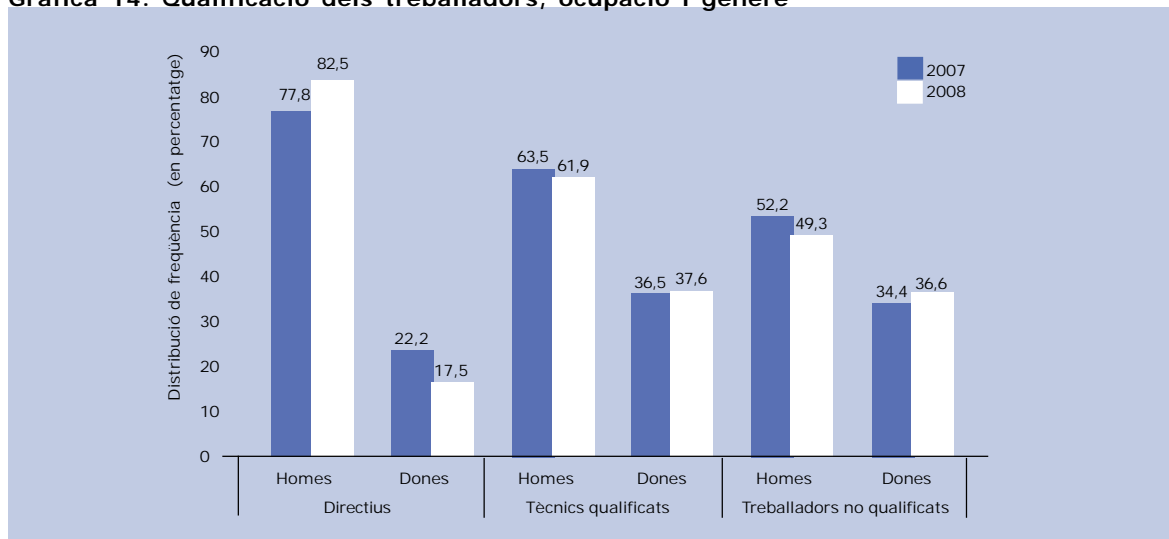
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Finalment, l'anàlisi de la qualificació dels treballadors es pot completar tot estudiant la descomposició de l'ocupació per gèneres. En aquest sentit, la gràfica 14 confirma la major presència d'homes en tots els càrrecs empresarials que ja s'apuntava als Informes de l'Observatori dels anys 2005, 2006 i 2007. Aquestes diferències en termes d'ocupació per gèneres són més marcades quant major és la responsabilitat desenvolupada al lloc de treball. Així, l'any 2008 el 82,5% dels càrrecs directius estava ocupat per homes mentre que només el 17,5% eren dones. Les distàncies, tot i ser importants, no resulten tan notables quan ens referim als tècnics qualificats (61,9% d'homes contra un 37,6% de dones). I encara s'escurcen més en relació als treballadors no qualificats (un 49,3% d'homes per un 36,6% de dones).

Amb tot, el tret més destacat de l'evolució de l'ocupació per gèneres durant el 2007 ha estat l'augment de la taxa d'ocupació femenina, amb independència del nivell de formació, reflectint la major participació de la dona al mercat laboral. De la mateixa manera, també s'observa un notable i esperançador increment en el nivell de qualificació de les dones. Aquesta evolució aparentment resulta contradictòria amb l'augment de la proporció de dones ocupades amb baixa qualificació que també evidencia la gràfica 14. Tanmateix aquesta paradoxa s'explica per la conjuntura econòmica de la segona meitat de 2008. En aquest sentit, la caiguda de l'activitat productiva ha estat especialment remarcable a la indústria manufacturera i a la construcció. Aquesta circumstància ha introduït un biaix en la destrucció de llocs de treball que ha

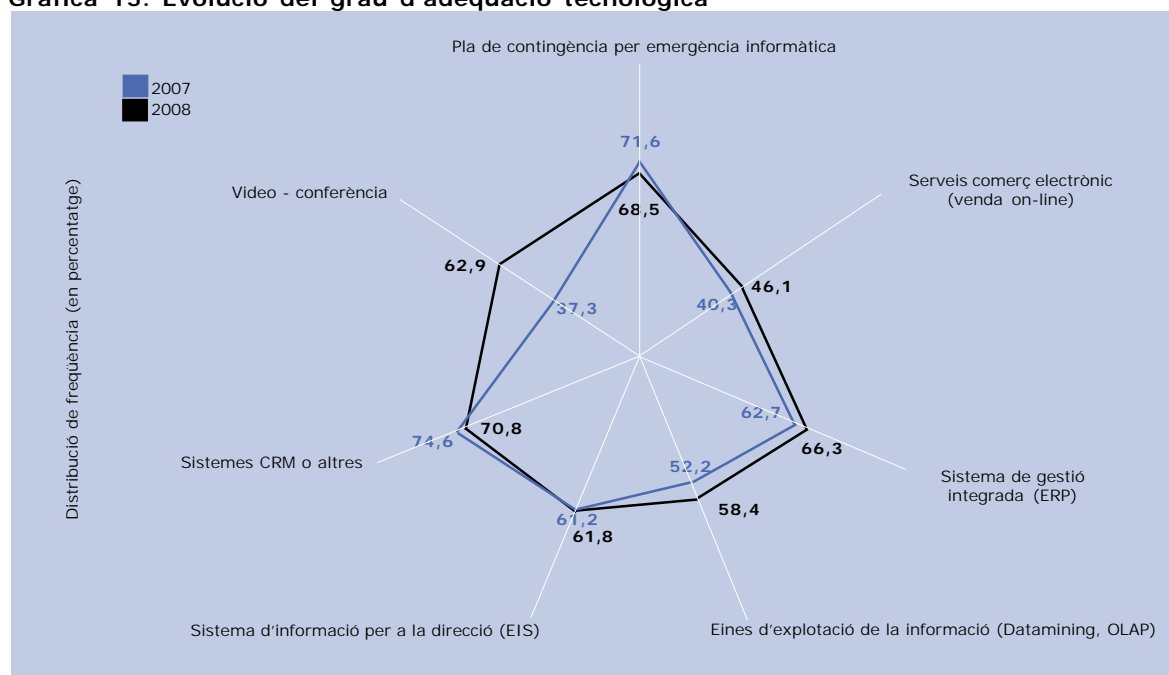
perjudicat especialment els homes i la població immigrada. D'aquí la disminució tan marcada de l'ocupació masculina sense formació i l'augment paral·lel de la importància relativa del nombre de dones ocupades no qualificades.

Gràfica 14. Qualificació dels treballadors, ocupació i gènere

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Gràfica 15. Evolució del grau d'adequació tecnològica

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

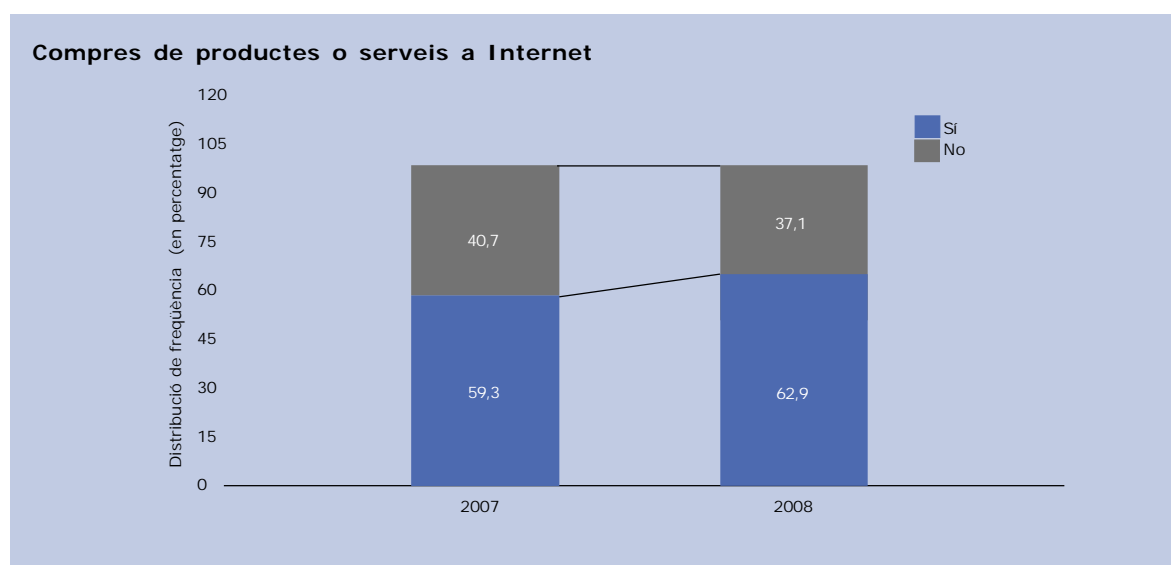
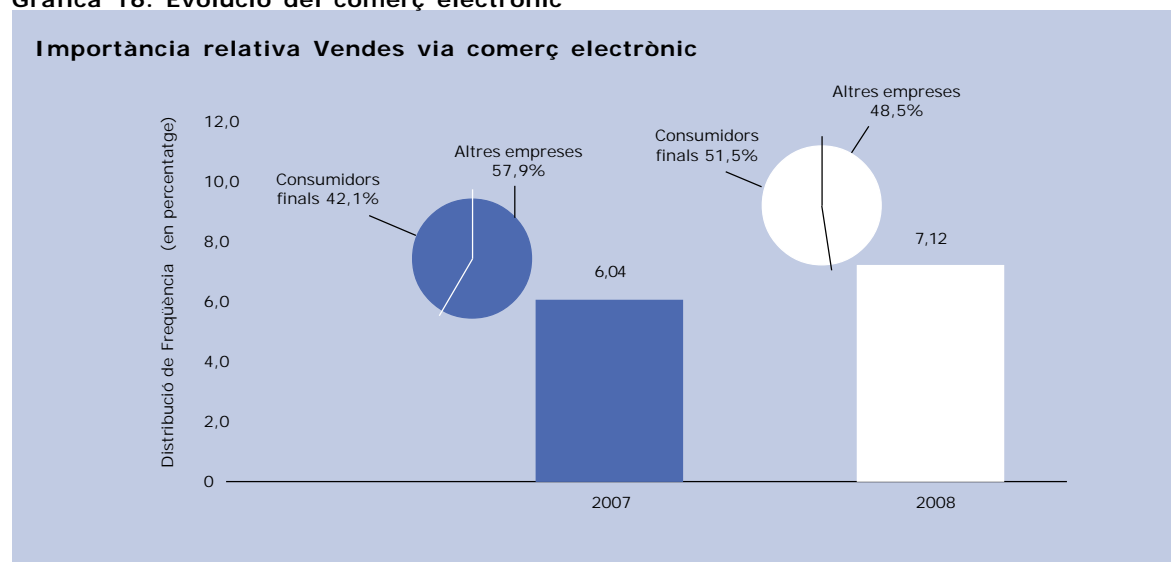
Tecnificació de l'empresa i grau d'utilització de noves tecnologies

Tot i que la tecnologia no és l'únic factor que determina la productivitat empresarial, actualment, està àmpliament acceptat que un dels elements més rellevants a l'hora de modificar les condicions de competència és el canvi tecnològic. De fet, molts analistes consideren que els avantatges competitius es deriven del coneixement científic convertit en tecnologia. En aquest sentit, la gràfica 15 recull l'evolució del grau d'adequació tecnològica de les empreses de l'Observatori entre 2007 i 2008, mesurada mitjançant variables com l'existència d'un pla de contingència per a emergències informàtiques, la presència de

serveis comerç electrònic (venda on-line), la disposició de sistemes de gestió integrada (ERP), d'eines d'explotació de la informació (Datamining, OLAP), de sistemes d'informació per a la direcció (EIS), sistemes CRM o altres com la tinença d'aparells de videoconferència.

A la vista de les dades, resulta evident que la majoria d'aquests aspectes mantenen la seva importància relativa o l'incrementen lleugerament. Destaca l'augment de protagonisme dels instruments de videoconferència que quasi es duplica, en passar d'una distribució de freqüència del 37,3% l'any 2007 al 62,9% de 2008; però també són significatius l'increment en un 14% dels serveis de comerç electrònic (que assoleixen una presència del 46% entre les empreses enquestades, l'expansió dels sistemes de gestió integrada (ERPs) que arriben al 66,3% gairebé 4 punts més que en 2007 o les eines d'explotació de la informació (Datamining o OLAP) que passen del 52,2% de 2007 al 58,4% de 2008. En canvi, els sistemes integrats per obtenir i gestionar la informació (CRM) redueixen la seva presència en passar del 74,6% de 2007 al 70,8% de 2008, com també ho fan els plans de contingència per emergències informàtiques (68,5% l'any 2008 vers el 71,6% de 2007). Els sistemes d'informació per la direcció (60%) conserven la seva rellevància.

Gràfica 16. Evolució del comerç electrònic

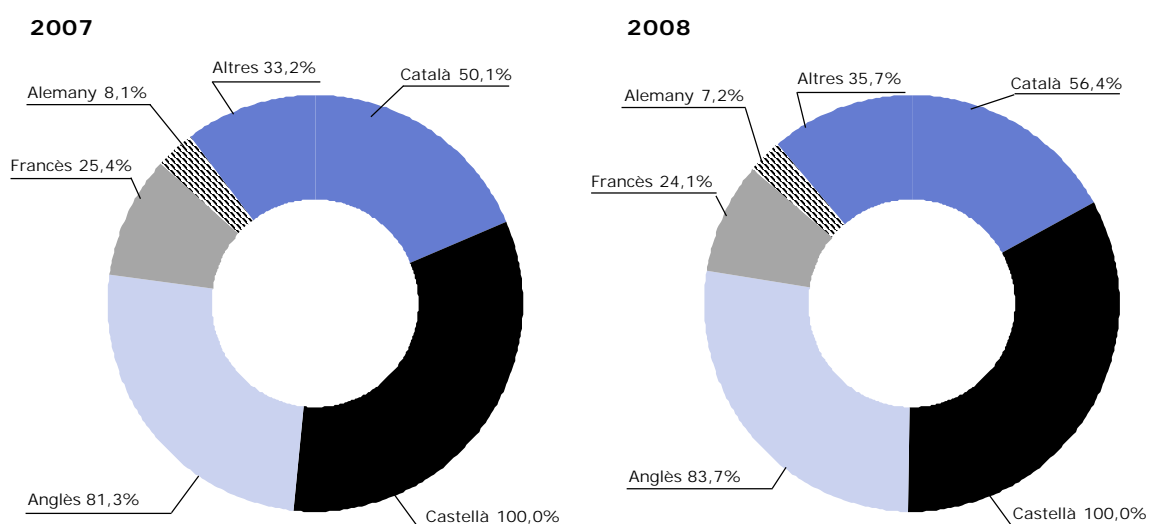
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

La gràfica 16 il·lustra l'evolució de les vendes de les empreses via comerç electrònic i les compres de les empreses a través d'aquest canal. Com es pot comprovar, les vendes electròniques de les empreses enquestades ha augmentat en un punt i a finals de 2008 ja representaven el 7% del sobre el total de vendes. Tot i que les vendes electròniques són encara per a la majoria de companyies un percentatge molt escadusser, el seu increment il·lustra la creixent importància d'aquest canal i ajuda a explicar l'increment dels serveis de comerç electrònic que comentàvem més amunt. De fet, la caiguda generalitzada de la demanda ha esperonat les empreses a potenciar totes les fórmules de venda al seu abast per tal de pal·liar la davallada dels seus ingressos. Aquest extrem justifica també que mentre l'any 2007 gairebé el 58% de les vendes electròniques s'adreçaven majoritàriament a altres empreses, l'any 2008 les vendes als consumidors finals (51,5%) i les vendes a d'altres empreses (48,5%) es distribueixen quasi simètricament. Com un reflex d'aquesta tendència, però sobretot la necessitat d'abaratir costos i ser més competitius ha mogut a força de les empreses enquestades a explotar decididament els avantatges de comprar de productes i serveis via Internet (principalment béns intermedis). Per això, l'any 2008 el 63% de les empreses de l'Observatori declaren adquirir béns i serveis electrònicament, quatre punts més que l'any 2007.

Una via indirecta d'analitzar el grau d'implantació de les noves tecnologies és considerar la disposició per part de les empreses de pàgina web i la freqüència amb la que s'actualitzen els continguts que hi apareixen. En aquest sentit, el 96% de les empreses enquestades compta amb una pàgina web, de les quals més d'un 23% l'actualitza trimestralment, un 22,5% ho fa mensualment i un 12,4% setmanalment. Respecte a les llengües en què està redactat el web, totes les empreses tenen la seva pàgina en castellà. Destaca la importància creixent de l'anglès (84%), paradoxalment molt superior a la del català (55%) que augmenta la seva presència, o la del francès (24%) i a la de l'alemany (7%) que disminueixen lleugerament.

Gràfica 17. Evolució de la utilització dels diferents idiomes al web

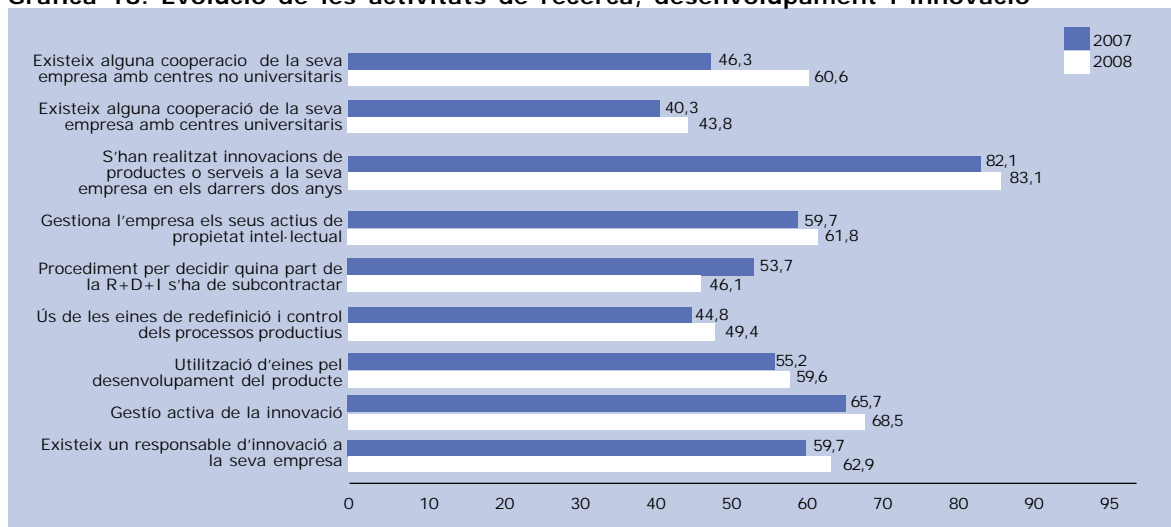
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Orientació cap a la recerca i la gestió de la innovació i el coneixement

La tecnologia ha esdevingut un factor estratègic que permet millorar la posició competitiva, doncs en la seva absència les empreses corren el risc de no incorporar les innovacions en productes i en processos

i veure's desplaçades dels mercats. Però, alhora, l'acceleració del canvi tecnològic i l'escurçament del cicle de vida dels productes reforcen la necessitat de dur a terme una gestió eficaç de la innovació empresarial, entesa en sentit ampli, això és, la combinació de la tècnica amb les capacitats, financeres, comercials i administratives d'una empresa i adreçada a la creació, el llançament i l'explotació de nous productes i mercats. La gràfica 18 mostra l'evolució de les activitats de recerca, desenvolupament i innovació de les empreses de l'Observatori entre 2007 i 2008, en base a la consideració d'aspectes com l'existència d'un responsable d'innovació, la gestió activa de la innovació, la utilització d'eines pel desenvolupament de productes, l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius, l'existència de procediments per decidir quina part de la R+D+i s'ha de subcontractar, el nombre d'innovacions de productes o serveis implementats o la cooperació amb centres universitaris i no universitaris.

Gràfica 18. Evolució de les activitats de recerca, desenvolupament i innovació

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Com es pot comprovar, el nombre d'empreses que han innovat els seus productes o serveis s'ha incrementat lleugerament en passar del 82% de 2007 al 83%, una dinàmica que obeeix a l'evolució a la baixa de les expectatives empresarials de la segona meitat de l'any, i que s'ha descrit en les seccions anteriors. En aquest context de dificultats i perspectives incertes es fa més necessari que mai saber gestionar els processos d'ajust que imposa el canvi abrupte del cicle econòmic. Per això, adquireixen una singular importància la gestió activa de la innovació, l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius mitjançant la simulació de processos, el TPM i la fabricació flexible o lean manufacturing, així com els aspectes relacionats amb el desenvolupament de nous projectes com la gestió activa dels actius de propietat intel·lectual o el nombre d'empreses que compten amb un responsable d'innovació empresarial. De la mateixa manera, l'aposta decidida per la innovació de les empreses de la mostra explica l'augment en gairebé 14 punts percentuals de la quantitat d'empreses que tenen convenis de cooperació amb centres d'investigació no universitaris (del 46% de 2007 al 61% de 2008), així com, en menor mesura, però també del nombre de companyies que mantenen algun tipus de cooperació amb centres d'investigació universitaris (44% per 2008 enfront del 40% de 2007).

Estratègia empresarial

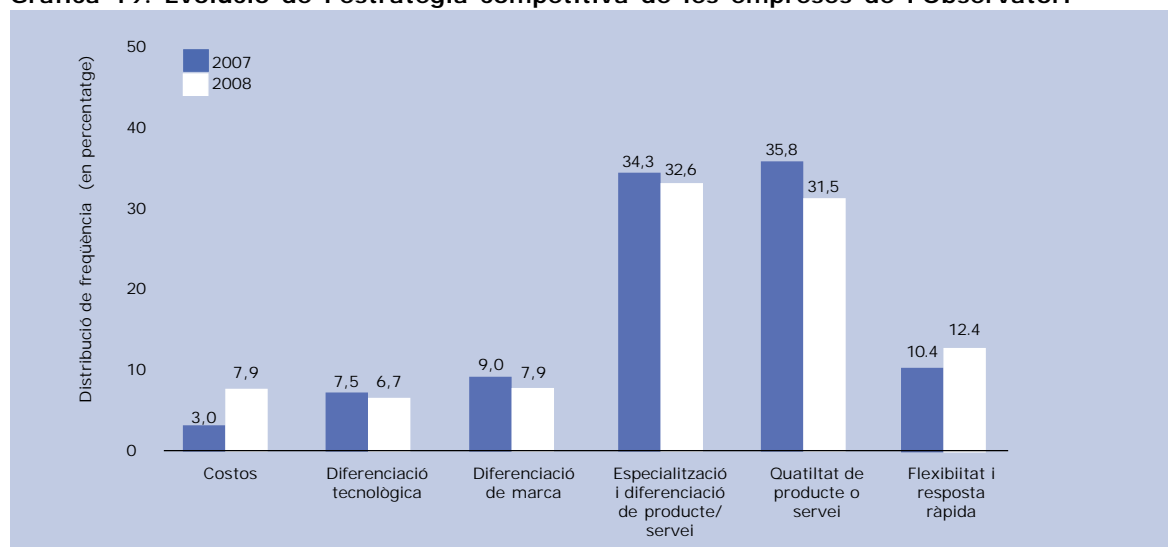
Com hem assenyalat en anteriors informes, l'estratègia empresarial és el comportament de l'organització que prova de donar resposta al repte que planteja un entorn canviant i una rivalitat determinada. En aquest sentit, l'obertura comercial a l'exterior, la liberalització dels mercats i la millora del benestar de

les persones han precipitat que la competència entre empreses s'hagi hagut de plantejar en termes de variables distintes als costos o els preus, com la diferència tecnològica, la diferenciació de productes o serveis a través de la creació de marques, patents o llicències, la despesa en publicitat, el nivell d'inversió en R+D+i, el disseny, la inversió en publicitat, la qualitat de producte elaborats, el servei d'assistència tècnica, servei postvenda, etc. La gràfica 19 mostra les variables més significatives que defineixen l'estratègia competitiva de les diferents empreses que integren la mostra de l'Observatori i la seva evolució entre 2007 i 2008. La principal estratègia de les empreses enquestades es basa en una aposta decidida per la diferenciació del producte i/o servei (33%) i la qualitat del producte i/o servei que presten (un 31,5%). Tanmateix, l'aspecte més interessant en aquest àmbit que revelen els resultats de l'enquesta de 2008 és l'emergència amb força de la competència via costos, que experimenta un increment molt significatiu, de més de 5 punts, per situar-se en quasi el 8% al 2008. Aquesta circumstància s'explica per la dràstica caiguda de la demanda i per extensió de la facturació que han experimentat les empreses enquestades durant la segona meitat de l'any 2008. Aquest extrem ha provocat, de manera generalitzada, en la majoria d'empreses i en la majoria de mercats una competència ferotge en termes de preus que ha obligat a reduir costos i marges, en un intent desesperat per frenar la caiguda de les vendes i estimular el consum i la inversió. A més, l'actual conjuntura recessiva imposa a curt termini la necessitat de dotar-se de la necessària capacitat de reacció, per superar amb èxit les dificultats que plantegen els períodes de menor activitat, per això els resultats de l'enquesta erigeixen també la flexibilitat de resposta (12,4%) com una de les estratègies competitives rellevants de les empreses de l'Observatori.

En qualsevol dels casos, l'augment de la importància relativa de les estratègia competitiva basada en els costos ha anat en detriment de les altres opcions basades en la qualitat o la diferenciació de producte, l'especialització del producte o servei, la diferenciació de marca o la diferenciació tecnològica.

Amb tot, l'anàlisi de la gestió de la qualitat a partir de la consideració d'aspectes com la disponibilitat d'una marca pròpia, de certificats de qualitat dels productes o de sistemes de gestió de la qualitat a penes registren canvis significatius respecte els valors de 2007. En aquest sentit, les dades recollides a la gràfica 20 mostren que, en consonància amb la importància relativa de les estratègies competitiva basada en la qualitat del producte i/o servei, més del 80 per cent de les empreses consultades disposen

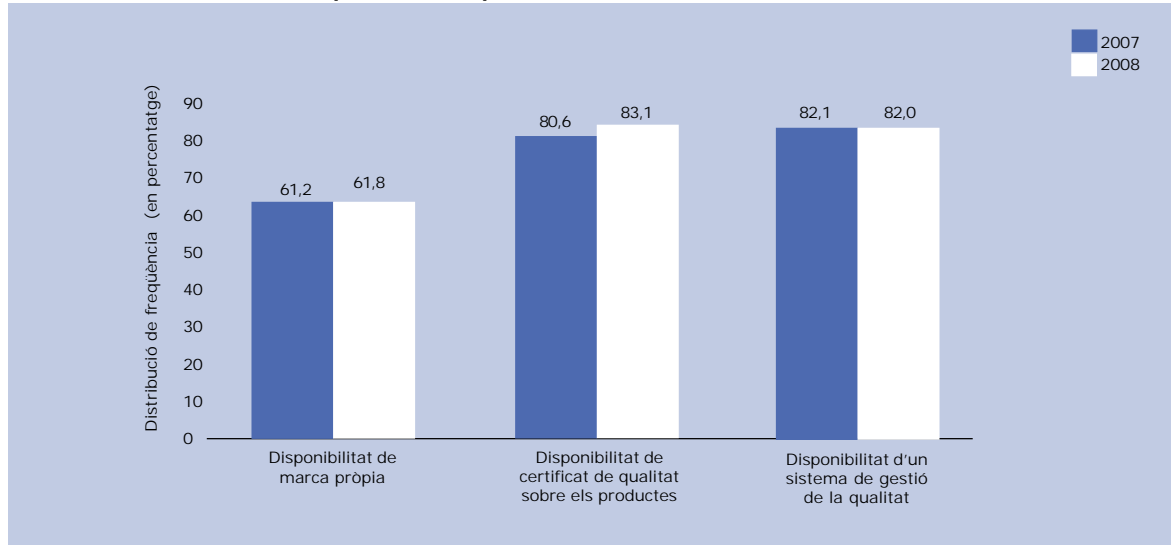
Gràfica 19. Evolució de l'estratègia competitiva de les empreses de l'Observatori

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

de certificats de qualitat dels productes o de sistemes de gestió de la qualitat entre les empreses. Aquesta evidència revela que l'emergència dels costos com a variable competitiva respon a una situació conjuntural i, per tant, és necessàriament una opció excepcional i transitòria que tendirà a revertir tan bon punt la demanda interna i externa comencin a recuperar-se.

Gràfica 20. Gestió de la qualitat del producte o servei

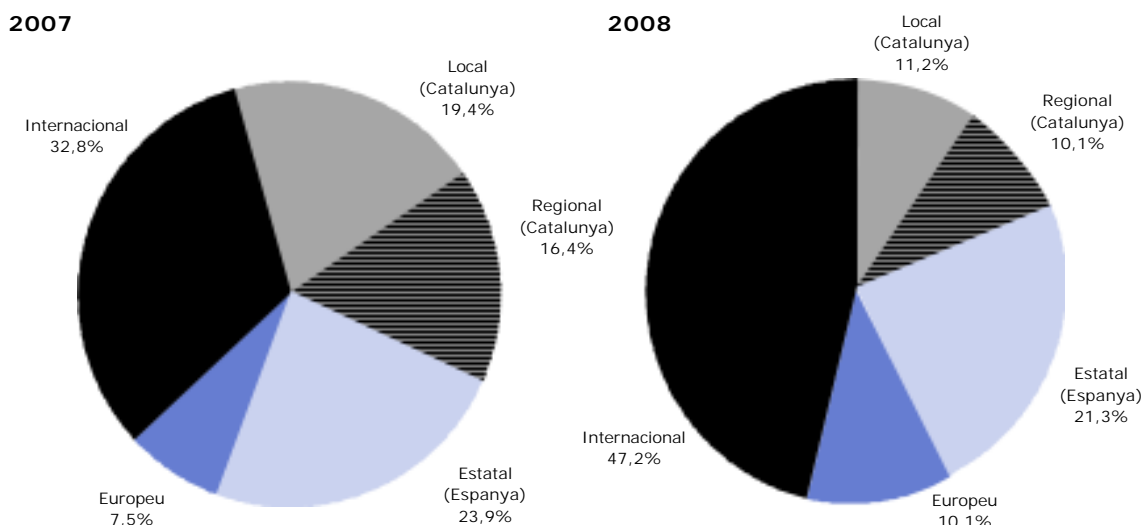
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Presència i posicionament als mercats

Com hem ressenyat en la caracterització de la mostra, la incorporació de noves empreses del sector tèxtil, empreses de la indústria metal·lúrgica i empreses de serveis comercials s'ha traduït en una disminució de la importància relativa de les empreses multinacionals i l'augment del pes específic de les companyies nacionals, majoritàriament de caràcter no familiar. Tanmateix aquesta evidència no suposa en cap cas, un retrocés en el grau d'internacionalització de les empreses ni en una menor presència de les empreses de l'Observatori als mercats internacionals. De fet, el grau d'internacionalització de les distintes companyies, que ja s'apuntava en l'Informe de 2007, s'ha anat ampliant durant l'any 2008 com així ho testimonia l'augment de la presència de les empreses en els mercats internacionals, fins al punt que més del 65% de les companyies venen a més de 6 països. En particular, més del 71% de les empreses consultades obtenen un 30% dels seus ingressos amb la venda dels seus productes o serveis als mercats exteriors, especialment als Estats Units, Mèxic i països del Nord-Àfrica. A nivell europeu és especialment remarcable la presència als mercats de França, Alemanya i el Regne Unit i, en menor mesura, Portugal. Aquesta característica que en condicions normals resultaria una fortalesa, en la conjuntura recessiva actual esdevé, paradoxalment, per algunes companyies un element de preocupació addicional que afecta negativament la seva facturació, doncs a la davallada de la demanda interna cal afegir-hi la pèrdua d'ingressos derivada de la disminució de les exportacions.

Els resultats de l'enquesta de l'Observatori de la Competitivitat Empresarial també ens permeten ponderar adequadament el posicionament de les empreses en els diferents mercats on operen. Amb aquesta intenció, la gràfica 22 recull la valoració -en una escala d'1 (dolent) a 5 (molt bo)- de la posició competitiva de les empreses de l'Observatori durant l'any 2008 en relació a un seguit d'aspectes que condicionen positivament o negativament la competitivitat de la seva activitat industrial i/o comercial i les compara amb els resultats obtinguts l'any 2008. La puntuació de les distintes variables considerades no ha variat

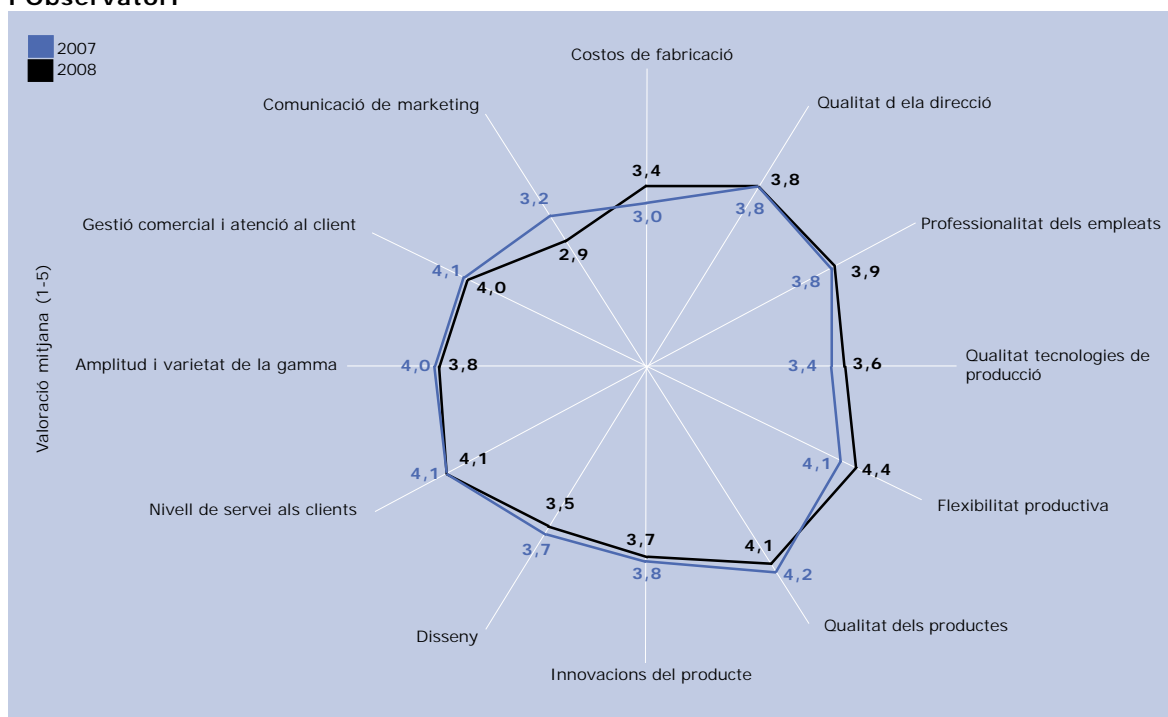
Gràfica 21. Presència de les empreses de l'Observatori als mercats nacionals i internacionals

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

excessivament entre els anys 2007 i 2008. Amb tot, quasi el 95,5% de les empreses consultades opina que la seva posició competitiva ha millorat en els darrers 5 anys, un fet especialment remarcable donat el context de crisi generalitzat del segon semestre de 2008.

Gràfica 22. Evolució de la valoració de la posició competitiva de les empreses de l'Observatori

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

De totes maneres, ara com fa un any, les empreses de l'Observatori valoren especialment la flexibilitat productiva, la qualitat dels productes oferts i la gestió comercial i atenció al client. En la conjuntura contractiva actual, les variables de caràcter més estratègic com la qualitat del producte (4,1), l'amplitud i varietat de gamma (3,8), el disseny de producte (3,5), la innovació del producte (3,7), perden protagonisme en benefici de variables com els costos de fabricació (3,4), la flexibilitat productiva (4,4) i la qualitat de les tecnologies de producció (3,6) que permeten una gestió més eficaç i immediata en el

curt termini a la situació de crisi actual. La resta d'aspectes considerats com la professionalitat dels empleats (3,9), la qualitat de la direcció (3,8) i la gestió comercial i atenció al client (4,1) es mantenen en valors molts similars als registrats l'any 2007. Amb tot, cal destacar que malgrat l'emergència amb força dels "costos de producció", aquesta variable continua sent la menys valorada en termes absoluts. Aquesta circumstància evidencia que l'estratègia de fons de les empreses consultades continua sent consistent temporalment i passa per l'aposta per la qualitat dels productes, la proximitat al client, la professionalitat dels empleats i la qualitat i innovació en les productes.

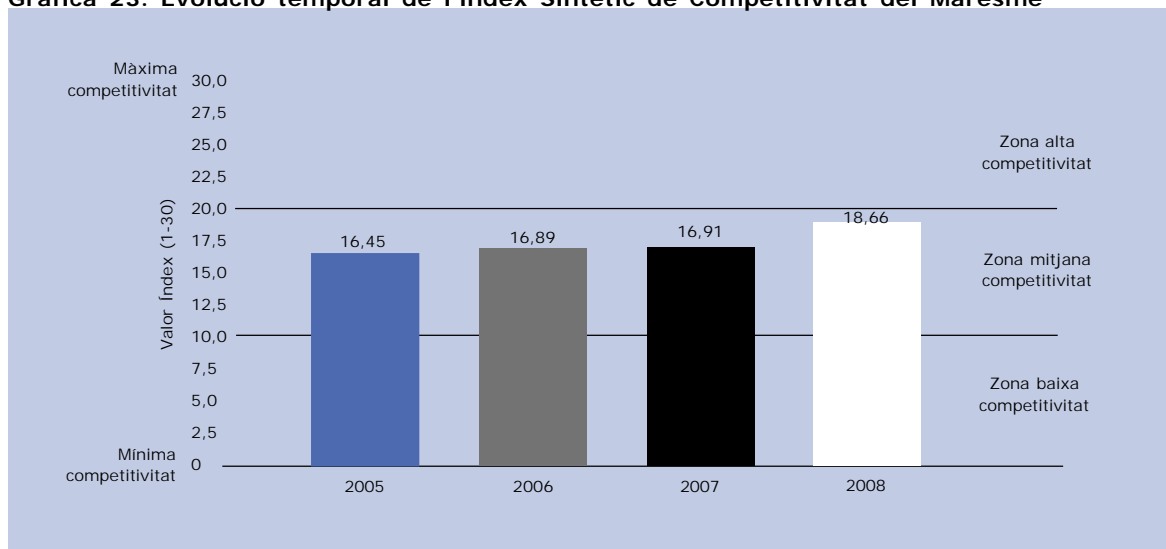
Evolució de l'Indicador sintètic de competitivitat empresarial

En aquest punt recuperem l'Indicador Sintètic de Competitivitat del Maresme (ISCM), una mesura eclèctica que resumeix en un sol valor el conjunt de dades recollides en les diverses enquestes de l'Observatori. En particular, l'ISCM, mitjançant una de les tècniques de l'anàlisi factorial (anàlisi de components principals⁹), agrega i integra els indicadors de mercats, estratègies, tecnologies, recerca, desenvolupament i innovació explicitats en els apartats anteriors en una única xifra, que permet capturar l'evolució de la competitivitat, entesa en sentit ampli, d'una sèrie d'empreses que per la seva dimensió i característiques són una referència molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica del Maresme.

L'ISCM es calcula anualment i els valors que pot adoptar en cada període oscil·len en un interval comprès entre 0 i 30. Així, quan l'Índex pren un valor mínim de 0 determina que la competitivitat de les empreses enquestades és nul·la. Contràriament, si l'Índex arribés a assolir un valor màxim de 30 significaria que les empreses han atorgat la màxima puntuació possible a totes les qüestions consultades. A la pràctica, aquests valors mínims i màxims esdevenen una referència útil a l'hora de ponderar l'evolució al llarg del temps de la posició competitiva de les empreses del Maresme que formen part de la mostra de l'Observatori.

Els resultats de l'ISCM de l'any 2008 i la seva evolució des de 2005 es recullen a la gràfica 23. Com es pot apreciar, el valor de l'ISCM(2008) ha presentat un valor de 18,66, un import lleugerament més elevat que el registrat l'any 2007 de 16,91 i netament superior al registres de 2006 igual a 16,89 i de 2005 igual a 16,91. Per tant, entre 2007 i 2008, la taxa de variació de l'ISCM ha estat del 10,32%, la qual cosa significa que la competitivitat de les empreses del Maresme, mesurades a través d'aquest Índex Sintètic, ha augmentat de manera molt important aquest any. De fet, és el major increment experimentat per l'ISCM en la seva història recent. En termes acumulats, la millora de la competitivitat acumulada en el període 2005-08 és del 13,43%. Aquests resultats, que són estadísticament significatius, s'expliquen d'una banda per l'ampliació de la mostra d'empreses enquestades però sobretot reflecteixen els esforços de les empreses per millorar la seva eficiència i competitivitat. De fet, tenint en compte l'interval 0-30 que acota l'Índex, es pot considerar que els valors de tota la sèrie: ISCM(2008)=18,66 ISCM(2007)=16,91; ISCM(2006)=16,89 i ISCM(2005)= 16,45 continuen movent-se en la zona mitjana del rang de valoració, però la novetat de 2008 és que per primera vegada les empreses se situen molt a prop del límit inferior de la zona alta del rang de valoració. A més, aquesta evolució tan notable resulta encara més meritòria si tenim en compte l'impacte de la crisi de finals de 2008 sobre l'activitat productiva i comercial de les empreses del Maresme. De fet podem afirmar que, en alguns casos, aquesta context de dificultats i perspectives incertes que ja s'intuïa a finals de 2007 ha estat un estimul adicional per endegar o enfortir estratègies adreçades a gestionar amb èxit els processos d'ajust que imposa el canvi de cicle econòmic.

⁹ L'objectiu de l'anàlisi factorial és analitzar l'estructura d'interrelacions (correlacions, en termes econòmics) entre un número elevat de variables i una sèrie de factors genèrics que aparentment presenten unes característiques subjacents comunes. Amb aquesta finalitat, s'han eliminat, prèviament, les qüestions o variables que no aportaven pràcticament variabilitat. Un cop feta aquesta depuració s'ha aplicat, l'anàlisi de components principals amb la intenció d'aglutinar amb un únic valor el màxim d'informació possible. Cada factor està format per les variables originals ponderades segons el seu poder explicatiu.

Gràfica 23. Evolució temporal de l'índex Sintètic de Competitivitat del Maresme

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

En aquest sentit, els 10 aspectes o variables explicatives que semblen més rellevants en l'augment de la competitivitat de les empreses de l'Observatori, empreses que per la seva dimensió i característiques són una mostra qualitativament molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica del Maresme són, actualment i a partir de les ponderacions obtingudes de l'anàlisi estadística, les que es detallen en el quadre 7.

Així, amb caràcter general, la formació dels treballadors, però sobretot la gestió del coneixement així com aspectes relacionats amb la recerca, el desenvolupament i la innovació guanyen pes a l'hora d'explicar aquesta evolució tan positiva de la competitivitat de les empreses del Maresme. En particular, la qualificació del personal tècnic i el seu grau de formació, el nombre de tècnics qualificats, l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius mitjançant la simulació de processos i elements determinants en el desenvolupament de nous projectes com la gestió activa dels actius de propietat intel·lectual o comptar amb un responsable d'innovació empresarial són els principals factors que expliquen més del 80% de l'increment en l'ISCM durant l'any 2008. Com es pot comprovar, 7 d'aquests 10 factors es mantenen respecte a l'informe de l'any 2007. La novetat prové en el major protagonisme que adquireixen com a variables explicatives vinculades amb una gestió activa del coneixement i la innovació.

ANÀLISI DE L'EVOLUCIÓ DE LES PERSPECTIVES EMPRESARIALS DE LA COMARCA

El deteriorament de la conjuntura econòmica i l'augment del pessimisme d'empreses i consumidors en el conjunt de Catalunya durant la segona meitat de 2008, descrita al llarg d'aquest Informe, també ha tingut els seus efectes sobre l'activitat productiva i comercial de les empreses instal·lades al Maresme, uns efectes que finalment s'han revelat com a especialment negatius atesa la importància del sector industrial i de la construcció en l'estructura econòmica de la comarca.

Aquesta evolució ha precipitat un canvi radical en la tendència de les perspectives empresarials de la comarca del Maresme, descrita a partir de les dades de la sèrie històrica de l'Observatori de la Competitivitat Empresarial, recopilades entre el primer semestre de 2005 i l'any 2008. Aquesta inversió de la tendència ja s'apuntava a l'Informe de 2007, però inicialment es preveia gradual i suau, sense

Quadre 7. Evolució dels factors claus en la competitivitat de les empreses del Maresme

	2008	2007	2006
1	El percentatge de tècnics qualificats	El percentatge de tècnics qualificats	El percentatge de tècnics qualificats
2	El percentatge de treballadors amb formació tècnica i universitària	El percentatge de treballadors amb formació tècnica i universitària	El percentatge de treballadors amb formació tècnica i universitària
3	Disposar d'un sistema de gestió integrada (ERP)	Disposar d'una certificació de qualitat pel producte	Disposar d'una certificació de qualitat pel producte
4	Disposar d'un sistema integral per obtenir i gestionar la informació que es genera amb clients i proveïdors	Valorar positivament la posició competitiva respecte de la professionalitat dels empleats, qualitat i innovació del producte	Disposar de treballadors formats en TIC's
5	Gestionar la innovació	Disposar de sistema integrat per obtenir i gestionar la informació que es genera amb els clients	Disposar de sistema integrat per obtenir i gestionar la informació que es genera amb els clients
6	L'existència d'un responsable d'innovació	Gestionar la innovació	Gestionar la innovació
7	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes
8	Cooperar amb centres universitaris i no universitaris en temes de recerca i innovació	Cooperar amb centres universitaris i no universitaris en temes de recerca i innovació	Cooperar amb centres universitaris en temes de recerca i innovació
9	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible
10	Valoració positiva de la posició competitiva de la pròpia empresa en termes de qualitat dels productes, innovació dels productes, disseny i comunicació comercial	Tenir un major percentatge de vendes i compres electròniques	Tenir una major freqüència d'actualització de la pàgina web

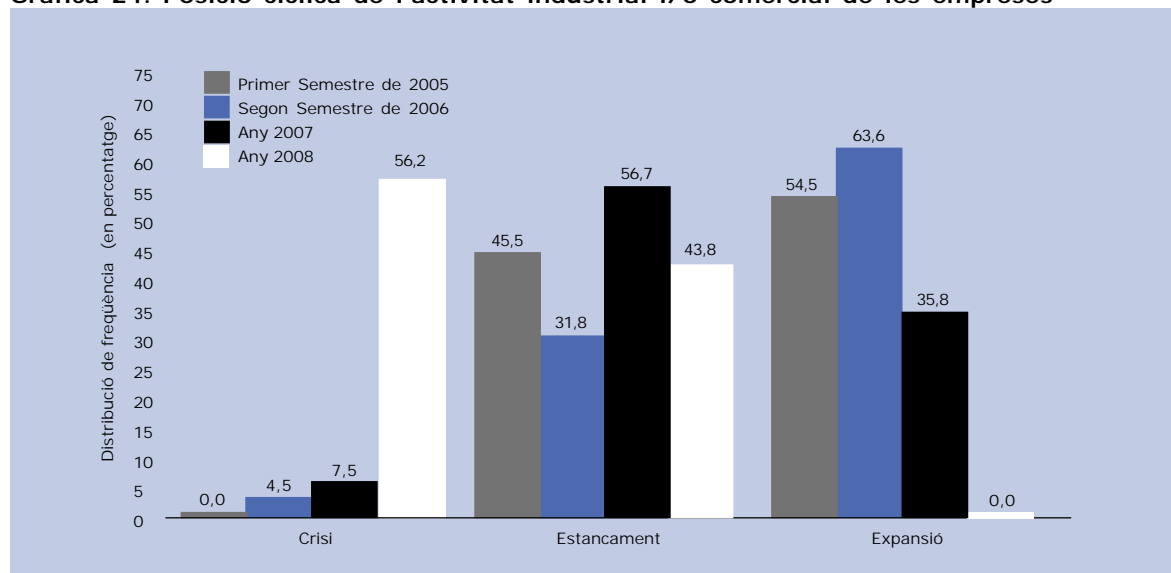
Font: Elaboració pròpia a partir d'una estimació econòmica dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

estrídències. Tanmateix, els esdeveniments del segon semestre 2008, això és la transformació de la crisi financera en una crisi de confiança i la translació dels seus efectes a l'economia real han acabat precipitant un canvi ràpid, sobtat i abrupte de les expectatives de futur de l'economia del Maresme. Així, com es pot apreciar a la gràfica 24, la trajectòria ascendent de la posició cíclica de l'activitat industrial i/o comercial dels darrers dos anys ja va començar a invertir-se l'any 2007. Però a partir de la segona meitat de 2008, la contracció de l'activitat productiva ha estat de tal magnitud que l'impacte sobre les expectatives empresarials ha estat contundent, un extrem que il·lustra clarament l'excepcionalitat del context actual. Durant l'any 2008, i en consonància amb aquest alentiment primer i esfondrament posterior de l'activitat productiva, el percentatge d'empreses que consideren que el seu negoci travessa un període de crisi s'eleva fins al 56,2%, el registre més alt de tota la sèrie històrica, un 650% major que el valor de 2007. De la mateixa manera, el nombre d'empreses que consideren que el seu negoci viu una fase d'estancament s'eleva fins al 43,8%, inferior al valor de 2007. Aquest resultat impliquen que per unanimitat les empreses que integren la mostra de l'Observatori manifestaven que la seva activitat industrial i/o comercial no travessava una fase de creixement, i confirmen no només l'augment

del pessimisme entre el teixit empresarial del Maresme, sinó que suposen una clara evidència de l'esfondrament de la confiança que il·lustra amb contundència la magnitud del canvi sobtat en el clima industrial. De fet, aquestes dades constitueixen un indicador implícit de la severitat de la recessió econòmica que afecta a la comarca.

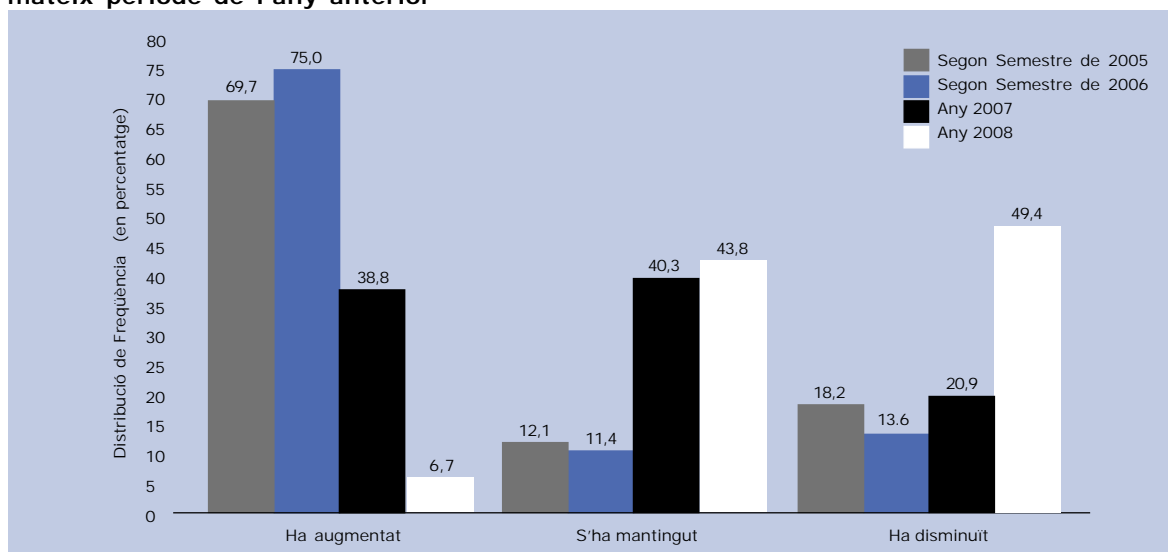
Gràfica 24. Posició cíclica de l'activitat industrial i/o comercial de les empreses

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

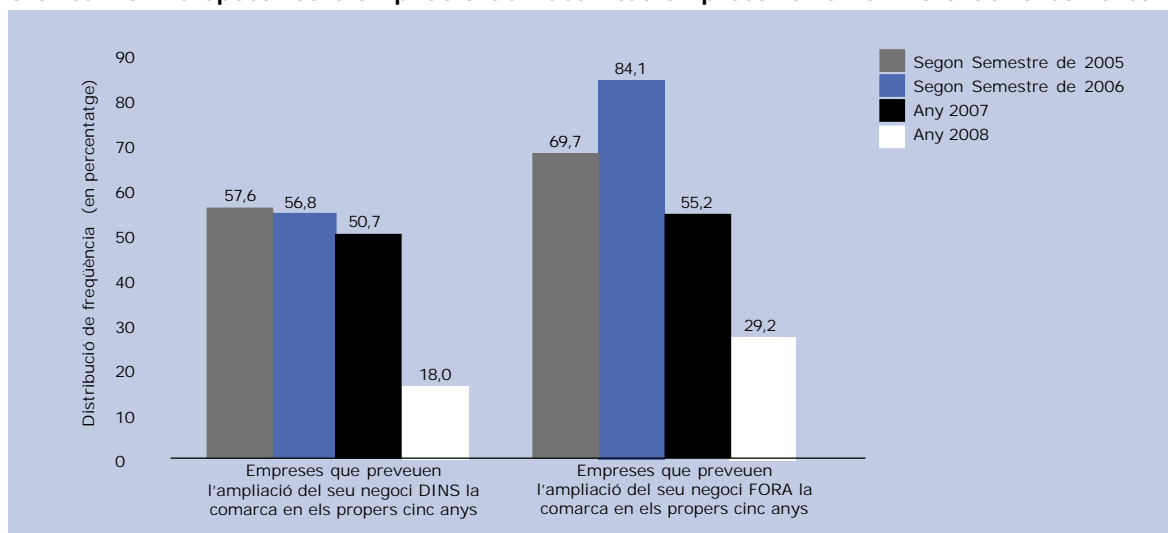
Com a conseqüència d'aquesta dinàmica, l'augment mitjà de vendes declarat per les empreses consultades durant l'any 2008 ha estat de 1,2%. Malgrat aquest valor positiu, el registre de 2008 és 6 punts inferior a l'increment de vendes promig experimentat a finals de 2007 i 12 punts inferior al valor de finals de 2006. Si es confirmen aquests mals auguris, la nostra previsió indica que per 2009 la variació mitjana de les vendes de les empreses serà negativa i igual al -3,5% per primera vegada en la breu història de l'Observatori. L'anàlisi detallada de les xifres recollida a la gràfica 25 posa de manifest que en el 93% dels casos la facturació de les empreses ha disminuït o s'ha estancat durant l'any 2008, una xifra 21 punts superior al registre de 2007. En particular, la proporció d'empreses que consideren que la seva facturació s'ha estancat augmenta del 40,3% al 43,8%. Són principalment empreses del sector químic i alimentari, així com empreses vinculades al sector turístic. Anàlogament, el percentatge d'empreses enquestades que declaren que les seves vendes van disminuir l'any 2008 escala fins el 49,4%, quasi 2,5 més que l'any 2007. Aquesta evolució és imputable a empreses dedicades directament o indirecta al sector immobiliari, i en menor mesura al sector del tèxtil i de la confecció i empreses productores de maquinària i components. Per contra el percentatge d'empreses que han experimentat un creixement de les seves vendes es redueix fins al 6,7% de la mostra, quasi una sisena part del valor de finals de 2007, i correspon principalment empreses del sector serveis no turístics i indústries de noves tecnologies, fabricants de material ferroviari i aeronàutic, empreses productores de béns de consum no durables com les del sector alimentari.

Paral·lelament, arran de l'alentiment progressiu del creixement econòmic característic de l'any 2008, la inversió per part de les empreses de l'Observatori ha caigut significativament, especialment durant la segona part de l'any a mesura que s'anava deteriorant la confiança empresarial i l'activitat productiva es reduïa, per l'efecte de la crisi immobiliària i les restriccions creditícies imposades per les turbulències financeres internacionals.

Gràfica 25. Variació de les vendes de les empreses en el darrer semestre respecte el mateix període de l'any anterior

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Per això, en conjunt la proporció d'empreses que manifesten una ferma voluntat d'ampliar la seva activitat dins o fora de la comarca en els propers cinc anys s'ha reduït. El canvi més ostensible fa referència al nombre d'empreses que projectaven ampliar el seu negoci dins de la comarca: la proporció passa del 50,7% de finals de 2007 al 18% de finals de 2008, la qual cosa suposa una davallada del 65% en un any. La proporció d'empreses que preveu obrir nous establiments fora del Maresme també s'ha reduït del 55,2% de 2007 al 29,2% de 2008, per bé que aquí la contracció (47%) malgrat que és molt notable no ha estat tan accentuada.

Gràfica 26. Perspectives d'ampliació de l'activitat empresarial dins i fora de la comarca

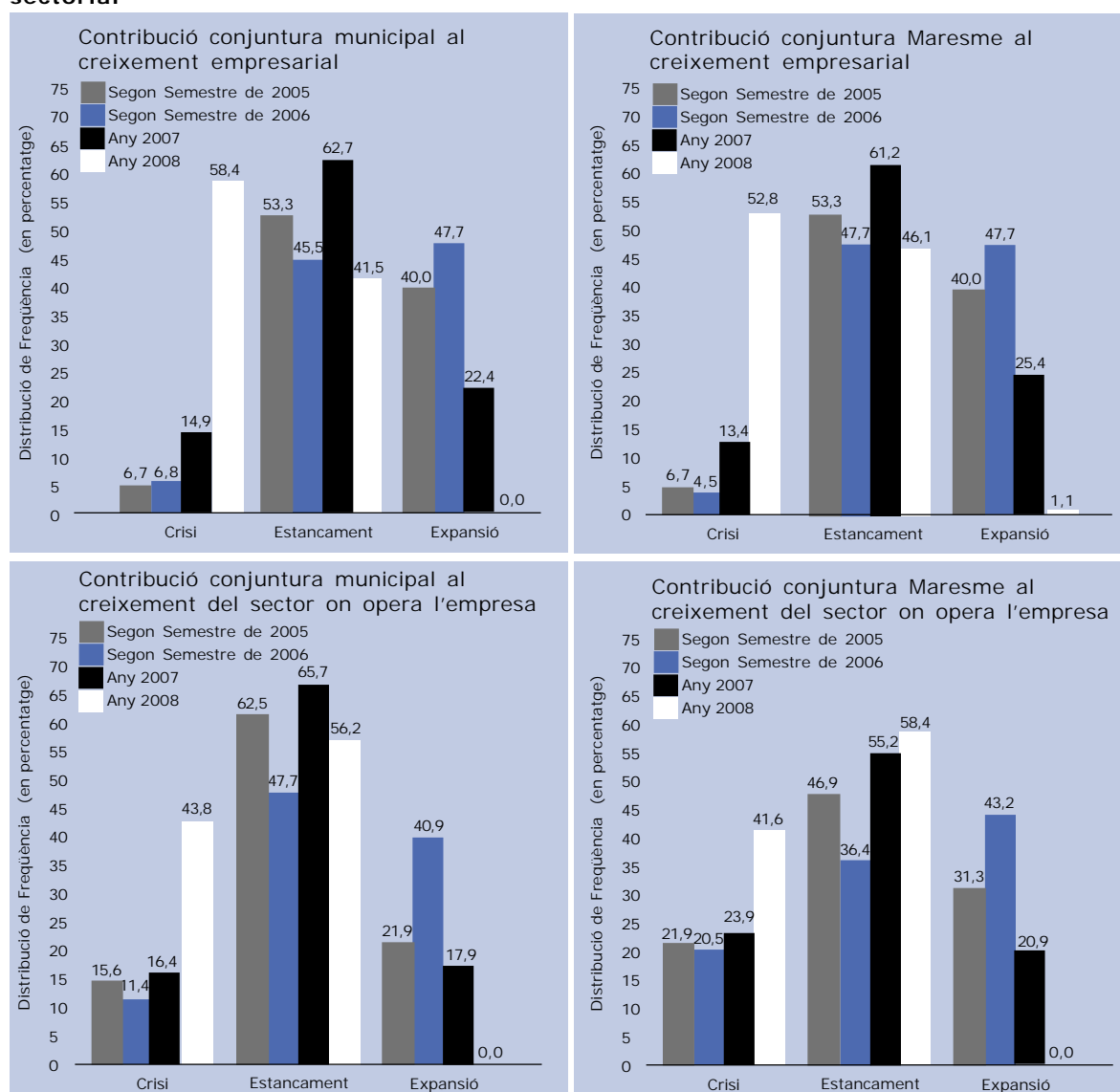
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Aquestes diferències en la voluntat empresarial d'ampliar la seva activitat comercial o industrial dins i fora de la comarca, evident a partir de les xifres recollides a la gràfica 26, s'expliquen, principalment, per la pròpia naturalesa de les empreses que conformen la mostra de l'Observatori. Així, les empreses de dimensió petita o mitjana, molt dependents del crèdit bancari, són les que en el context actual estan tenint més dificultats per finançar la seva activitat comercial i inversora i superar les restriccions creditícies

que imposen la manca de liquiditat als mercats monetaris, malgrat els esforços dels Banc Central Europeu i dels bancs centrals nacionals. Per contra, les empreses de dimensió gran, per la seva pròpia naturalesa tenen una major capacitat econòmico-financera per superar les actuals dificultats creditícies, doncs les fonts de finançament amb què compten estan més diversificades: autofinançament, emissió de passius financers, ampliacions de capital i, per tant, estan menys supeditades a la solvència dels intermediaris financers o a la liquiditat del mercat bancari.

Finalment, el canvi d'expectatives observat durant la segona meitat de 2008 també ha incidit negativament en la percepció de les empreses entrevistades sobre l'evolució particular de la conjuntura dels municipis on estan instal·lades, sobre la situació econòmica de la comarca del Maresme i la seva influència sobre l'activitat empresarial o sectorial. Així com es pot apreciar a la gràfica 27, l'any 2008 la proporció d'empreses que consideren que el municipi on localitza la seva activitat viu un període d'expansió econòmica és nul·la. Alhora, el percentatge d'empreses que perceben que la comarca està travessant una fase d'alentiment o de crisi ha augmentat fins a pràcticament el 99% l'any 2008. Aquest canvi tan

Gràfica 27. Contribució de la conjuntura municipal i comarcal al creixement empresarial i sectorial

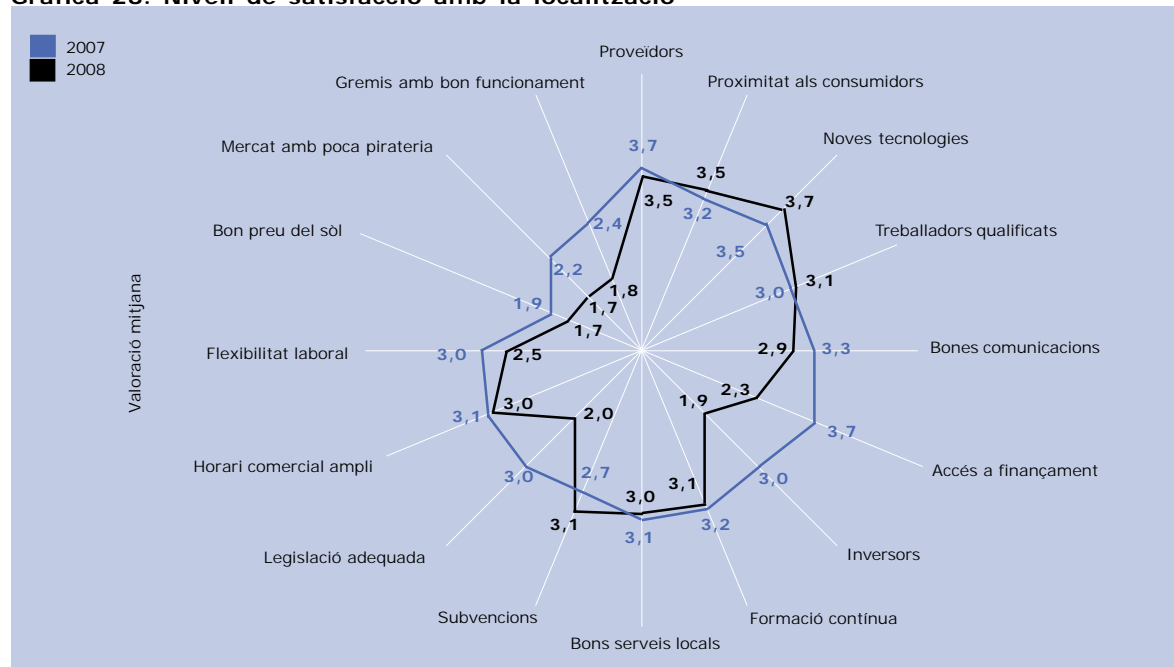

sobtat i sever genera incerteses sobre l'evolució en el futur immediat de l'activitat industrial i comercial de les empreses enquestades. A més, aquesta inquietud es fa extensiva també als sectors on operen les empreses de l'Observatori, més quan el seu àmbit d'operacions és internacional i la naturalesa de la crisi està incidint també en els mercats de les economies més avançades a nivell global, on la seva presència és realment molt important.

VALORACIÓ DE LA OCMPETÈNCIA TERRITORIAL

Els resultats de l'enquesta de l'Observatori de la Competitivitat Empresarial també ens serveixen per valorar les facilitats que proporciona el territori on es localitza l'activitat de les empreses entrevistades i la influència en la seva estratègia competitiva. Amb aquest esperit, la gràfica 28 recull la valoració -en una escala d'1 (dolent) a 5 (molt bo)- del nivell de satisfacció de les empreses durant l'any 2007 en relació a un seguit d'aspectes que condicionen positivament o negativa l'exercici de la seva activitat industrial i/o comercial i les compara amb els resultats mitjans obtinguts l'any 2007. En conjunt, el context recessiu en que s'enquadra la comarca a partir de la segona meitat de 2008, constitueix un factor determinant a l'hora d'explicar perquè, en conjunt, les valoracions de la competència territorial per part de les empreses han disminuït entre 2007 i 2008. Per això, a l'hora de ponderar les bondats o els defectes de la localització, les empreses de l'Observatori penalitzen la possibilitat de comptar amb unes bones infraestructures de comunicació (2,9 per 2008 contra el 3,3 de 2007), l'accés a unes condicions de finançament avantatjoses (2,3 per 2008 contra el 3,7 de 2007) i la presència d'inversors (1,9 per 2008 contra el 3,0 de 2007).

Gràfica 28. Nivell de satisfacció amb la localització

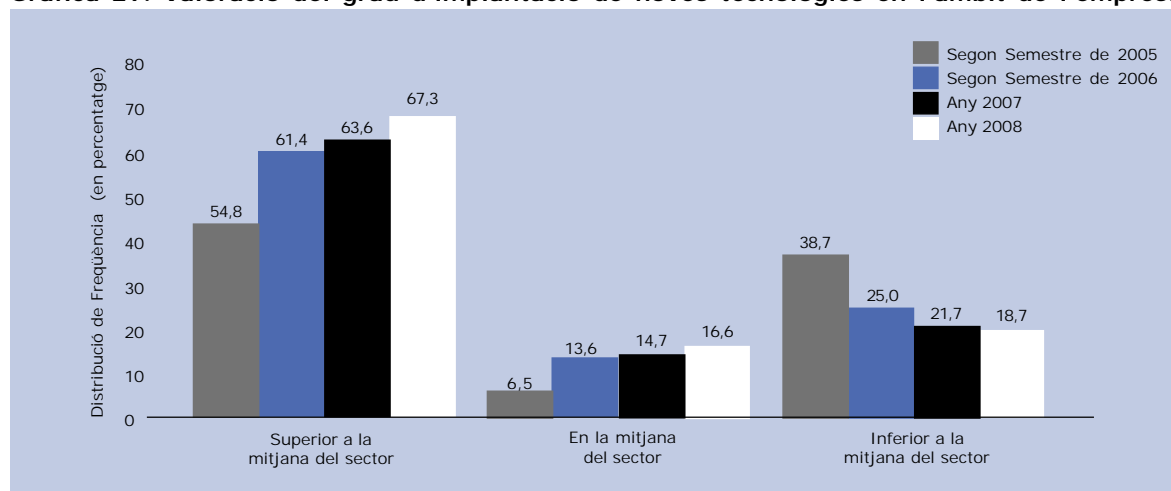

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

De fet s'observa com, en un escenari d'expectatives negatives, d'alentiment de l'activitat productiva i incertesa creixents, destaquen l'augment de la sensibilitat que adquireixen factors estratègics com la proximitat als proveïdors (3,5), la facilitat en l'accés a noves tecnologies (3,7), la presència de treballadors qualificats (3,1), la flexibilitat laboral (3,0), la disponibilitat d'un horari comercial ampli (3,0) i l'existència de subvencions institucionals (3,1). La presència d'institucions públiques o privades que facilitin la formació continuada dels seus treballadors (3,1) i l'existència de bons serveis locals (3,0) mantenen les valoracions respecte l'any anterior. Finalment, aquesta redistribució de sensibilitats que ha introduït la conjuntura actual ha provocat que aspectes que en anteriors informes constituïen els principals inconvenients de la localització a la comarca del Maresme com els "mercats amb pirateria" (2,2 de 2007 i 1,7 per 2008) però sobretot el "bon preu del sòl" (2,4 de 2007 i 1,7 per 2008) hagin deixat de ser-ho d'una manera tan destacada.

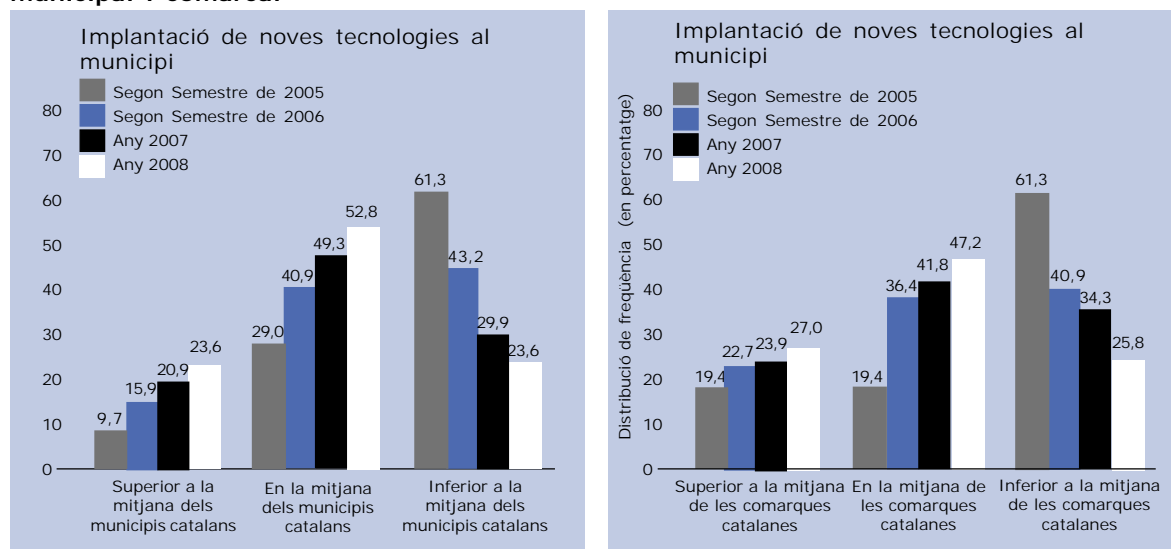
Quant al grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit de l'empresa, la gràfica 29 il·lustra com l'any 2008 les empreses de l'Observatori han intensificat novament l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, tot reforçant la tendència iniciada a finals de 2005.

Gràfica 29. Valoració del grau d'implantació de noves tecnologies en l'àmbit de l'empresa

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Gràfica 30. Valoració empresarial del grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit municipal i comarcal

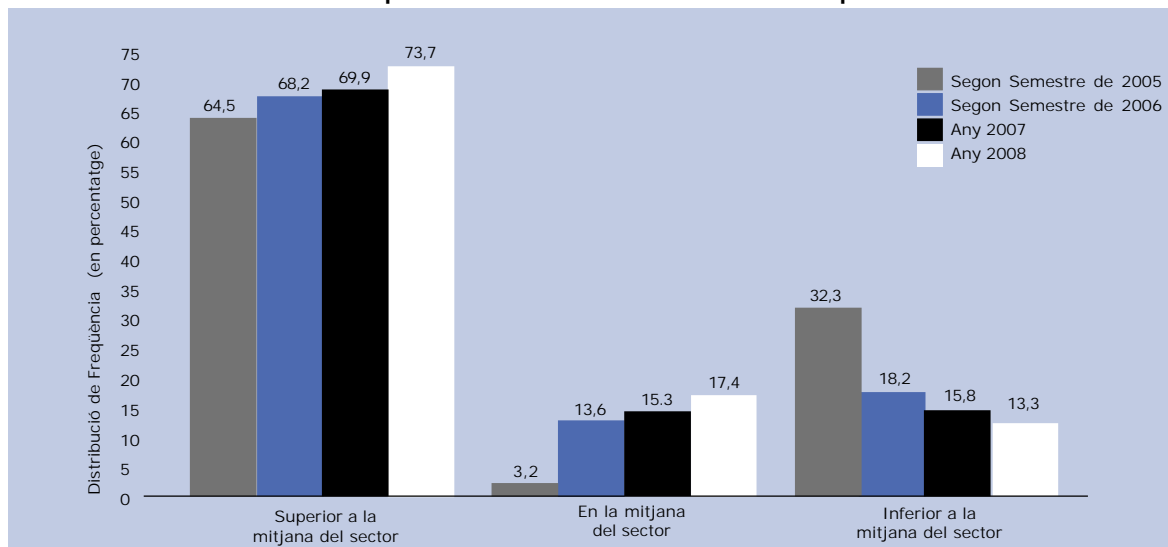

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Així ho testimonia el fet que quasi el 84% de les empreses enquestades declari que la implantació d'aquests avenços és superior o igual a la mitjana del sector. Tanmateix, el canvi de conjuntura ha frenat també el ritme inversor en aquest àmbit i, per això, malgrat l'augment les xifres no difereixen en excés dels resultats de 2007.

A més, com es pot apreciar a la gràfica 30, aquests resultats han tornat a anar acompanyats d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre el grau d'implantació de noves tecnologies a nivell municipal i comarcal. En aquest sentit, la valoració positiva dels municipis en aquest aspecte per part d'algunes empreses ha passat del 58% durant el segon semestre de 2006 al 70% de l'any 2007 per, finalment acabant assolint el 76,4% en el 2008. De la mateixa manera, la percepció de les empreses de l'Observatori sobre els esforços comarcals en matèria de noves tecnologies també s'ha traduït en una millora remarcable dels indicadors en el darrer any. Així, ho avala el fet que les xifres de la percepció del grau d'implantació de les tecnologies de la comunicació i de la informació al conjunt de la comarca del Maresme hagi augmentat progressivament al llarg de tota la sèrie històrica de l'Observatori fins a situar-se en el 74,2% a finals de 2008. Per altra banda, l'any 2008 les empreses de l'Observatori també han continuat els seus esforços per dur a terme una activitat industrial respectuosa amb el medi ambient. En aquest sentit, el 91% de les empreses consultades declara que el grau d'ambientalització del seu negoci o els estàndards ambientals en que es desenvolupa la seva activitat industrial és superior o igual a la mitjana del sector, la qual cosa comporta un increment de 6 punts respecte el 2007.

Gràfica 31. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell empresarial

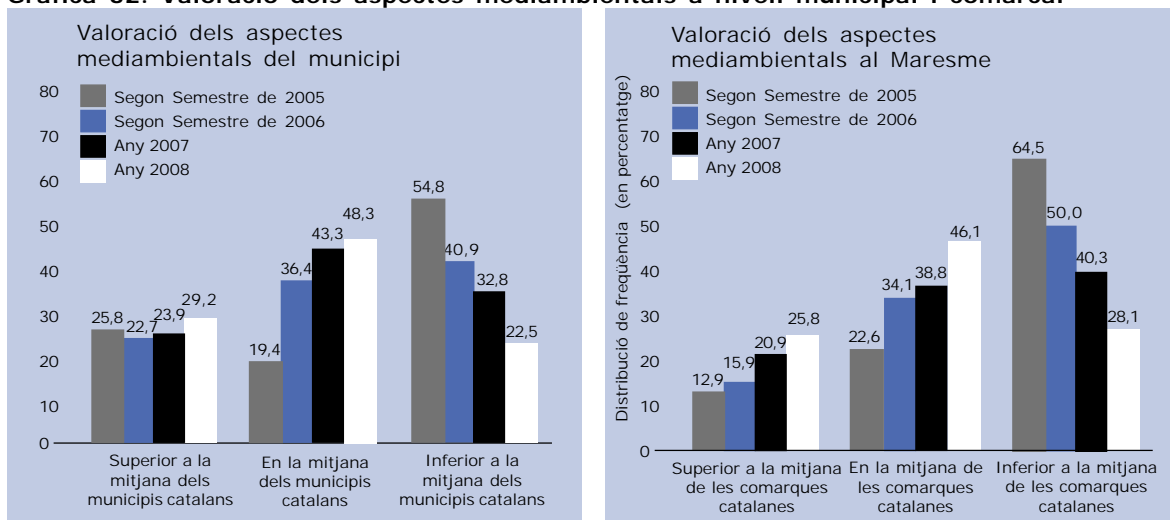

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Aquests avenços substancials també han anat acompanyats d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre la valoració del medi ambient a nivell municipal i comarcal.

Així, durant l'any 2008, el 77,5% de les empreses declara que els estàndards ambientals del municipi on es localitza la seva activitat és superior o igual a la mitjana dels municipis catalans, una xifra 10 punts major al valor de 2007. Finalment, quant a la valoració comarcal destacar que l'any 2008, el percentatge d'empreses de l'Observatori que considera que els estàndards ambientals del Maresme és superior o igual a la mitjana de les comarques catalanes ha estat quasi del 71,9%, una xifra inferior a la ponderació municipal però lleugerament superior a la mitjana del 69% de l'any 2007.

Gràfica 32. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell municipal i comarcal

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

Índex de quadres i figures

Quadres

- 11 Quadre 1. Perspectives de creixement mundial
- 21 Quadre 2. Evolució del Producte Interior Brut de Catalunya per sectors d'activitat (2003-09)
- 23 Quadre 3. Evolució dels components de la demanda agregada (2003-09)
- 30 Quadre 4. Índex d'especialització productiva del Maresme
- 31 Quadre 5. Evolució del Producte Interior Brut de la comarca del Maresme i la seva distribució per sectors d'activitat (2001-07)
- 34 Quadre 6. Índex d'especialització el primer trimestre de 2007 i variació del nombre d'ocupats entre el primer trimestre de 2007 i el darrer trimestre de 2008 a la comarca del Maresme i a la província de Barcelona
- 54 Quadre 7. Evolució del factors claus en la competitivitat de les empreses del Maresme

Gràfiques

- 20 Gràfica 1. Evolució del PIB. Components de l'oferta, components de la demanda i aportació al creixement de la demanda interna i externa
- 21 Gràfica 2. Evolució de l'Índex de producció industrial: Components (2003-2009)
- 26 Gràfica 3. Evolució de la inflació a Catalunya (2003-2009,1T)
- 28 Gràfica 4. Evolució de la taxa d'activitat, de la taxa d'ocupació i de la taxa d'atur (1993-2008)
- 33 Gràfica 5. Classificació de les comarques de la província de Barcelona en funció de la magnitud de l'impacte de la crisi econòmica
- 36 Gràfica 6. Composició de la mostra de l'Observatori per sectors d'activitat
- 37 Gràfica 7. Nombre de treballadors i volum de facturació de la mostra d'empreses de l'Observatori
- 38 Gràfica 8. Naturalesa de les empreses de l'Observatori
- 39 Gràfica 9. Procedència del capital social de la mostra de l'Observatori
- 40 Gràfica 10. Localització dels Establiments industrials i comercials de les empreses
- 41 Gràfica 11. Qualificació dels treballadors i distribució per sectors d'activitat
- 43 Gràfica 12. Tipus de formació i distribució per sectors
- 44 Gràfica 13. Evolució del tipus de formació a l'empresa
- 45 Gràfica 14. Qualificació dels treballadors, ocupació i gènere
- 45 Gràfica 15. Evolució del grau d'adequació tecnològica
- 46 Gràfica 16. Evolució del comerç electrònic

- 47 Gràfica 17. Evolució de la utilització dels diferents idiomes al web
- 48 Gràfica 18. Evolució de les activitats de recerca, desenvolupament i innovació
- 49 Gràfica 19. Evolució de l'estratègia competitiva de les empreses de l'Observatori
- 59 Gràfica 20. Gestió de la qualitat del producte o servei
- 51 Gràfica 21. Presència de les empreses de l'Observatori als mercats nacionals i internacionals
- 51 Gràfica 22. Evolució de la valoració de la posició competitiva de les empreses de l'Observatori
- 53 Gràfica 23. Evolució temporal de l'Índex Sintètic de Competitivitat del Maresme
- 55 Gràfica 24. Posició cíclica de l'activitat industrial i/o comercial de les empreses
- 56 Gràfica 25. Variació de les vendes de les empreses en el darrer semestre respecte el mateix període l'any anterior
- 56 Gràfica 26. Perspectives d'ampliació de l'activitat empresarial dins i fora de la comarca
- 57 Gràfica 27. Contribució de la conjuntura municipal i comarcal al creixement empresarial i sectorial
- 58 Gràfica 28. Nivell de satisfacció amb la localització
- 59 Gràfica 29. Valoració del grau d'implantació de noves tecnologies en l'àmbit de l'empresa
- 59 Gràfica 30. Valoració empresarial del grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit municipal i comarcal
- 60 Gràfica 31. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell empresarial
- 61 Gràfica 32. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell municipal i comarcal

Altres

- 36 Figura 1. Distribució territorial de la mostra d'empreses de l'Observatori
- 27 Requadre 1. Deflació o Desinflació? Aquesta és la qüestió

Encarregat per:

Amb el suport de:

Unió Europea
Fons social europeu
L'FSE inverteix en el teu futur

Generalitat
de Catalunya
**Departament
de Treball**